

NACZELNY DYREKTOR ARCHIWÓW PAŃSTWOWYCH

**Sprawozdanie z działalności
archiwów państwowych
w 2003 r.**

Spis treści	strona
WSTĘP	3
1. ZASÓB ARCHIWALNY	6
1.1. Wielkość zasobu	6
1.2. Przejmowanie materiałów archiwalnych	7
1.3. Stan informacyjny zasobu archiwalnego	7
1.4. Zabezpieczanie zasobu (ochrona, konserwacja, mikrofilmowanie)	7
2. NARASTAJĄCY ZASÓB ARCHIWALNY	9
3. UDOSTĘPNIANIE I INFORMACJA ARCHIWALNA	15
3.1. Udostępnianie materiałów archiwalnych	15
3.2. Użytkownicy	17
3.3. Kwerendy	19
3.4. Reprografia	22
3.5. Komputeryzacja archiwów	23
3.6. Archiwa w Internecie	28
3.7. Formy współpracy z innymi placówkami informacyjnymi	29
3.8. Wystawy materiałów archiwalnych	31
3.9. Inne formy popularyzacji archiwów i zasobu	31
4. DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWA	33
5. WSPÓŁPRACA Z ZAGRANICĄ	44
6. DZIAŁALNOŚĆ WYDAWNICZA	59
7.1. KADRY	66
7.2. FINANSE	70

WSTĘP

Archiwa państwowe podległe Naczelnemu Dyrektorowi Archiwów Państwowych działają na podstawie *Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach*. Sieć archiwów państwowych na koniec 2002 r. tworzyły 3 archiwa o charakterze centralnym i 29 archiwów państwowych z 51 oddziałami zamiejscowymi i 3 ekspozyturami.

Urząd Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych sprawowała doc. dr hab. Daria Nałęcz.

27 czerwca 2003 r. Sejm uchwalił kolejną nowelizację ustawy o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (ogłoszono ją w Dzienniku Ustaw Nr 137, pod poz.1302). Na podstawie nowelizacji, która została zamieszczona w art.3 ustawy o utworzeniu Wojewódzkich Kolegiów Skarbowych oraz o zmianie niektórych ustaw regulujących zadania i kompetencje organów oraz organizację jednostek organizacyjnych podległych ministrowi właściwemu do spraw finansów publicznych, zaliczono do archiwów państwowych wyodrębnionych archiwa komórek organizacyjnych wykonujących czynności w zakresie wywiadu skarbowego w jednostkach organizacyjnych podległych i nadzorowanych przez ministra właściwego do spraw finansów publicznych. W powyższym kontekście znowelizowano art.5, 17, 19, 21, 29 i 31 ustawy archiwalnej. Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych uczestniczył w przygotowaniu nowelizacji na etapie prac rządowych. Zmiany weszły w życie 1 września 2003 r.

W ciągu roku 2003 Minister Kultury wydał trzy akty wykonawcze do rozdziału 4a ustawy archiwalnej, regulującego działalność archiwalną w dziedzinie przechowywania dokumentacji osobowej i płacowej pracodawców o czasowym okresie przechowywania. Były to rozporządzenia:

- z dnia 12 maja 2003 r. w sprawie warunków przechowywania dokumentacji osobowej i płacowej pracodawców (Dz.U. Nr 98,poz.901), wydane na podstawie art.51n ust.2 ustawy archiwalnej, weszło w życie 18 czerwca 2003 r.,
- z dnia 6 czerwca 2003 r. w sprawie rodzaju wykształcenia uznanego za specjalistyczne oraz dokumentów potwierdzających posiadanie praktyki zawodowej, wymaganych od osób wykonujących niektóre czynności związane z dokumentacją osobową i płacową pracodawców (Dz.U. Nr 108,poz.1016), wydane na podstawie art.51m ust.2 ustawy archiwalnej, weszło w życie 11 lipca 2003 r.,
- dnia 14 lipca 2003 r. w sprawie określenia maksymalnej wysokości opłat za sporządzenie odpisu lub kopii dokumentacji o czasowym okresie przechowywania (Dz.U. Nr 135,poz.1270), wydane na podstawie art.51o ust.1 ustawy archiwalnej, weszło w życie 16 sierpnia 2003 r.

Przygotowany został także projekt rozporządzenia w sprawie utworzenia Archiwum Państwowego Dokumentacji Osobowej i Płacowej (akt wykonawczy do rozdziału 4b ustawy archiwalnej).

Trwały prace nad zgłoszonym przez Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji projektem zmian w ustawie archiwalnej, dotyczących organizacji archiwów wyodrębnionych w jednostkach organizacyjnych podległych temu Ministrowi i przez niego nadzorowanych. Uwagi zgłoszone w trakcie uzgodnień międzyresortowych pozwalają przypuszczać, że zmiany obejmą większy zakres od pierwotnie wnioskowanego przez MSWiA.

Pod obrady Rady Ministrów wniesiony został projekt ustawy – Przepisy wprowadzające ustawę o swobodzie działalności gospodarczej. Projekt przewiduje bardzo poważną nowelizację rozdziału 4a ustawy archiwalnej w kontekście zastąpienia zezwoleń na przechowywanie dokumentacji pracowniczej wpisami do rejestru działalności regulowanej. Zakładane zmiany wiążą się ze złożonym już w Sejmie rządowym projektem ustawy o swobodzie działalności gospodarczej.

W fazie prac studialnych w Ministerstwie Kultury znajduje się projekt ustawy o zmianie ustawy o radiofonii i telewizji, w którym m.in. regulowana będzie kwestia archiwów radiowych i telewizyjnych (przy okazji zmieniana będzie także ustawa archiwalna).

W Sejmie trwają, z udziałem Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych, prace nad rządowym projektem ustawy o informatyzacji działalności niektórych podmiotów realizujących zadania publiczne. Również ten projekt zakłada nowelizację ustawy archiwalnej.

Do każdego z wymienionych wyżej projektów ustaw Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych zgłaszał uwagi i propozycje.

W Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych przygotowano projekt ustawy – Prawo archiwalne, która całościowo regulowałaby tę dziedzinę. W czerwcu 2003 r. projektem zajmowała się Rada Archiwalna, zaś w sierpniu i we wrześniu 2003 r. opiniowali projekt dyrektorzy archiwów państwowych.

Oprócz już wymienionych, Naczelny Dyrektor uczestniczył w pracach legislacyjnych organów administracji rządowej i innych organów państwowych. Spośród przekazanych do zaopiniowania ponad 50 projektów aktów normatywnych i umów międzynarodowych, zgłoszono uwagi do następujących:

- ustawy o finansowaniu nauki,
- ustawy o swobodzie działalności gospodarczej,
- ustawy o zmianie ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych,
- ustawy o zmianie ustawy o służbie cywilnej,
- ustawy o zmianie ustawy o gospodarowaniu nieruchomościami rolnymi Skarbu Państwa oraz niektórych innych ustaw,
- ustawy Kodeks wykroczeń,

- rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie sposobu i trybu gospodarowania składnikami majątku ruchomego powierzonego jednostkom budżetowym i gospodarstwom pomocniczym,
- rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu w sprawie szczegółowych zadań i regulaminu działania Państwowej Komisji Poświadczenia Znajomości Języka Polskiego jako obcego, organizacji państwowych komisji egzaminacyjnych, sposobu obsługi administracyjnej i finansowej Komisji i państwowych komisji egzaminacyjnych, wysokości wynagrodzenia oraz warunków zwrotu członkom Komisji i państwowych komisji egzaminacyjnych kosztów podróży i pobytu, a także wysokości wynagrodzenia innych osób wykonujących zadania na zlecenie Komisji,
- rozporządzenia Ministra Finansów w sprawie szczegółowych zasad tworzenia, utrwalania, przechowywania i zabezpieczania dokumentów związanych z zawieraniem i wykonywaniem umów ubezpieczenia,
- rozporządzenia Ministra Infrastruktury w sprawie postępowania z dokumentacją związaną z pracą kierowcy oraz stosowanych dokumentów,
- rozporządzenia Ministra Kultury w sprawie szczegółowych zasad promocji i wspierania zadań z zakresu kultury finansowanych ze środków ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego pochodzących z dopłat do stawek w grach losowych, trybu składania wniosków o dofinansowanie oraz przekazywania środków na realizację zadań i ich rozliczania,
- rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie archiwizowania akt spraw sądowych (kolejne wersje; sprawa prowadzona od 2002 r.),
- rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie gromadzenia danych osobowych oraz danych o podmiotach zbiorowych w Krajowym Rejestrze Karnym oraz usuwania tych danych z Rejestru.

Rada Archiwalna, organ doradczy i opiniodawczy Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych w 2003 r. zebrała się na posiedzeniu plenarnym oraz 2 seminariach tematycznych. Podczas posiedzenia w dniu 27 VI 2003 r. Naczelną Dyrektora Archiwów Państwowych przedstawił sprawozdanie z działalności archiwów państwowych w roku 2002. Pod dyskusję poddano kolejny projekt ustawy „Prawo archiwalne”. Rada Archiwalna zaopiniowała również propozycje wymiany akt wypracowane przez zespół ekspertów do spraw archiwaliów historycznych działający w ramach Międzyrządowej Komisji Polsko-Ukraińskiej do spraw ochrony i zwrotu dóbr kultury utraconych i bezprawnie przemieszczonych podczas II wojny światowej. Seminarium odbyte dnia 14 IV 2003 r. było poświęcone tematyce uniwersyteckiego kształcenia archiwistów w kontekście zachodzących współcześnie przemian w programie kształcenia archiwistyki oraz pojawiających się w środowisku naukowym projektów usamodzielnienia się archiwistyki od historii i utworzenia z niej samodzielnego kierunku studiów. Kolejne seminarium, zorganizowane w dniu 3 XI 2003 r., było poświęcone omówieniu koncepcji powstania „Archiwum Historii Mówionej”. Inicjatywa jego powołania spotkała się z dużym zainteresowaniem i poparciem ze strony członków Rady. Na jej wniosek NDAP opracowała i rozesała do ponad 150 ośrodków w Polsce ankietę dotyczącą charakterystyki i opisu zgromadzonych przez nie relacji. Po

opracowaniu wyniki ankiety zostaną omówione na kolejnym posiedzeniu Rady, które odbędzie się w 2004 r.

Kontynuowała działalność także **Rada Archiwów Społecznych**. Została ona powołana w dniu 6 listopada 2002 r. jako ciało doradcze przy Naczelnym Dyrektorzem Archiwów Państwowych. Do jej zadań należy wspomaganie działań Naczelnego Dyrektora wobec niepaństwowego zasobu archiwalnego, tworzenie systemu informacji o tego rodzaju zbiorach, określanie strategii rozwoju i przygotowanie standardów opracowania niepaństwowego zasobu archiwalnego a także tworzenie warunków wspierania archiwów społecznych przez państwo. Do zasadniczych przesłanek tego przedsięwzięcia należą zaobserwowane ograniczenia rozwoju i dostępności cennych zbiorów historycznych źródeł zgromadzonych przez organizacje pozarządowe. Ponieważ gromadzenie, bezpieczne przechowywanie, opracowanie i udostępnianie tych źródeł mają istotne znaczenie dla kreowania narodowego zasobu archiwalnego, niezbędne jest podjęcie wspólnych, zorganizowanych działań na rzecz archiwów społecznych. Rada spotkała się w dniu 22 listopada 2003 r.

Trudności administracyjne i finansowe związane z ochroną polskich zbiorów archiwalnych za granicą oraz możliwościami dotarcia i umieszczenia w sieci informacyjnej danych o zasobach przechowywanych w ośrodkach - najsłabiej dotąd rozpoznanych i opisanych - oddalonych od większych skupisk polonijnych, przede wszystkim w Ameryce Płd., Australii i Afryce, były głównymi tematami kolejnego posiedzenia **Rady Dziedzictwa Archiwalnego**, które odbyło się w Warszawie 9 maja. Rada została powołana w 1998 r. przez Ministra Edukacji Narodowej, a od roku 2000 usytuowana jest przy Ministrze Kultury. Stanowi ona organizacyjną płaszczyznę współpracy z polskimi środowiskami emigracyjnymi w dziele ochrony dokumentarnej spuścizny, rozproszonej w wielu częściach świata.

Naczelnym Dyrektorem wydał 6 zarządzeń, poświęconych głównie organizacji jednostek podległych oraz Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych, oraz 18 decyzji, które dotyczyły m.in. powołania komisji i zespołów naukowych, spraw statutowych archiwów oraz kontroli jednostek podległych.

1. Zasób archiwalny

1.1. Wielkość zasobu

Zasób archiwów państwowych według stanu na 31 grudnia 2003 r., wynosił:

- zespołów i zbiorów archiwalnych ogółem: 73 325
- jednostek inwentarzowych: 33 682 664
- metrów bieżących: 236 622,8

W porównaniu ze stanem z 31 grudnia 2002 r. zasób archiwów państwowych zwiększył się o 1 880 zespołów (zbiorów) i 427 864 jednostki inwentarzowe o łącznym rozmiarze 4 863 m.

1.2. Przejmowanie materiałów archiwalnych

Podobnie jak w latach ubiegłych, w 2003 r. archiwa państwowe przejmowały przede wszystkim materiały archiwalne zlikwidowanych i przekształconych urzędów centralnych, terenowych oddziałów władzy i administracji rządowej, przedsiębiorstw, likwidowanych instytucji państwowych, akta sądowe, akta stanu cywilnego, dokumentację biur projektowych, instytucji oświatowych i kulturalnych.

W 2003 r. archiwa państwowe włączyły do swego zasobu 2 081 zespołów i zbiorów archiwalnych o rozmiarze 5 118 mb. (493 343 j. inw.). Wielkość nabytków odbiega od wskaźników zmian w zasobie, gdyż w tych ostatnich uwzględnione są również rezultaty opracowania zasobu – głównie wyodrębnienie nowych zespołów z materiałów już posiadanych, ubytki dokumentacji a także korekty ewidencyjne.

Do ważniejszych nabytków zaliczają się akta hipoteczne z trzech powiatów ziemi piotrkowskiej, datowane od 1821 r. (AP Piotrków Tryb.), akta pruskich sądów obwodowych – wydziałów hipotecznych (AP Suwałki), księga ziemska przemyska (1762-1766) oraz mapy katastralne i plany miejskie (AP Przemyśl), dokumentacja urzędu katastralnego w Strzelcach Opolskich z lat 1861-1943, spuścizna Piotra Skrzyneckiego (AP Kraków), duży nabytek akt Urzędu Wojewódzkiego w Gdańsku (AP Gdańsk), zbiory aktowe środowisk kombatanckich – głównie Armii Krajowej – a także nagrania dźwiękowe otrzymane od Zarządu Głównego Związku Powstańców Warszawskich (AAN). Dla Archiwum Państwowego w Gdańsku zakupiono ponadto 93 szklane negatywy fotografii dotyczących miasta.

1.3. Stan informacyjny zasobu archiwalnego

Na koniec roku sprawozdawczego w archiwach państwowych było zewidencjonowane 70 960 zespołów (zbiorów) archiwalnych (97 % zasobu ogółem) – co stanowi 30 789 565 jednostek inwentarzowych (91%) i 223 387 metrów (94%). W 2003 r. zinwentaryzowano 3 281 zespołów i zbiorów (495 077 j. inw./ 5 449 m).

Stan zasobu całkowicie opracowanego na 31 grudnia 2003 r. wynosił 9 845 590 j. inw., co stanowiło 120 340,9 m. W 2003 r. zasób całkowicie opracowany zwiększył się o 473 962 j. inw. (6941, 18 m.).

1.4. Zabezpieczenie zasobu (ochrona, konserwacja, mikrofilmowanie)

Archiwa posiadające odpowiedni sprzęt i obsadę konserwatorską przeprowadzały pełną konserwację materiałów archiwalnych. Dokonywały tego, poza Centralnym Laboratorium Konserwacji Archiwaliów, archiwa państwowe w Bydgoszczy, Gdańsku, Katowicach, Krakowie, Łodzi, Olsztynie, Poznaniu, Szczecinie, Toruniu, Warszawie i Wrocławiu. W ograniczonym zakresie konserwację właściwą prowadziła większość archiwów, a tylko 6 z ogólnej liczby 32 nie wykroczyło poza przedsięwzięcia z zakresu profilaktyki konserwatorskiej.

Jedynie na konserwację właściwą archiwaliów – tzn. bez uwzględnienia działań profilaktycznych i prac introligatorskich – wydatkowano w roku sprawozdawczym ponad 165 tys. zł. Stanowi to wyraźny wzrost wydatków w porównaniu z latami ubiegłymi, osiągnięty pomimo pogorszenia się sytuacji finansowej archiwów – pod presją narastających potrzeb konserwatorskich, których zaspokojenia nie można było odsunąć na przyszłość.

Oczyszczono mechanicznie 435 dokumentów pergaminowych, 15 668 kart książek i 3 072 rękopisów na papierze czerpanym oraz 12 297 dokumentów sporządzonych na papierze maszynowym. Uzupełniono ubytki i sklejono przedarcia 19 kart pergaminowych, 23 553 kart książek i rękopisów na papierze czerpanym oraz ponad 14 526 dokumentów na papierze maszynowym. Przeprowadzono regenerację struktury 9 641 kart papieru czerpanego i 2 649 kart papieru maszynowego a także 71 skórzanych opraw książek. Złożonym zabiegom naprawczym poddano też 1 048 książek na papierze czerpanym i 148 na papierze maszynowym. 23 077 kart dokumentów na różnych nośnikach zdublowano dodatkową warstwą ochronną. 5 992 kart poddano odkwaszaniu, a 8 260 kart – dezynfekcji indywidualnej. Ponadto 3 547 mb. akt zdezynfekowano w komorach próżniowych.

Odkazano indywidualnie 22 mapy, 2640 map (w przeliczeniu na karty konserwatorskie) oczyszczono mechanicznie, a 707 poddano dodatkowo kąpielom wodnym. 1638 map wymagało sklejenia przedarc lub uzupełnienia ubytków. W przypadku kilku ręcznie barwionych map i planów zabiegi konserwatorskie wiązały się z zabezpieczeniem warstw malarskich.

Poddano renowacji 142 pieczęcie woskowe, 68 lakowych i 8 pieczęci opłatkowych. Konserwacji poddawano też w niewielkich ilościach obiekty ikonograficzne, m.in. grafiki i afisze. AP w Toruniu restaurowało unikatowe tabliczki woskowe z XIV-XVI w. (19 obiektów).

Konserwację w formie dostosowanej do specyfiki zbiorów prowadziło też Archiwum Dokumentacji Mechanicznej, wykonując 516 srebrowych negatywów zabezpieczających, skanując 8145 fotografii oraz kopiując 26 płyt gramofonowych o łącznym czasie zapisu 3h18'.

Centralne Laboratorium Konserwacji Archiwaliów przy AGAD wspomagało archiwa państwowe w działaniach profilaktycznych i przy konserwacji właściwej akt. W ramach tych prac prowadzono przede wszystkim badania mikrobiologiczne. Ze współpracy tej korzystały: Archiwum Akt Nowych, AP m.st. Warszawy, AP w Białymstoku, Bydgoszczy, Toruniu, Radomiu, Lesznie, Częstochowie, Gdańsku, Lublinie, Łodzi, Przemyślu i Wrocławiu (287 pobranych prób). CLKA wykonywało ponadto analogiczne prace na rzecz b. Urzędu Ochrony Państwa, Książnicy Cieszyńskiej, Instytutu Pamięci Narodowej, Ośrodka Dokumentacji Zabytków, Urzędu Gminy Czyże, Urzędu Stanu Cywilnego w Łodzi oraz firm Bussines Archiv i KONVAC S.C. (302 pobrane próby).

CLKA przeprowadzało również na rzecz kilkunastu instytucji dezynfekcję materiałów archiwalnych i obiektów zabytkowych w komorze próżniowej (łącznie 116 cykli odkażania).

Pracownicy CLKA dokonali przeglądu i konserwacji dokumentów powstań śląskich z Instytutu Józefa Piłsudskiego w Nowym Jorku. Przygotowywali też materiały i brali udział w organizacji warsztatów „Delta”, poświęconych profilaktyce i zabezpieczeniu zasobu archiwalnego. Przeprowadzili badanie sondażowe stanu zasobu Archiwum Państwowego m. st. Warszawy na potrzeby programu rządowego „Kwaśny papier”. Dla pracowników tejże placówki przeprowadzili szkolenie „Profilaktyka i zabezpieczanie dokumentów archiwalnych”. Przeprowadzali też prezentacje w ramach „Dni otwartych archiwów państwowych”.

Podobnie jak w latach ubiegłych, archiwa państwowe w 2003 r. wykonywały działania profilaktyczne polegające na odkurzaniu akt, wymianie zużytych obwolot i pudeł, pracach introligatorskich a także badaniu temperatury i wilgotności powietrza w magazynach.

W roku sprawozdawczym kontynuowany był wieloletni program rządowy „Kwaśny papier. Ratowanie w skali masowej zagrożonych polskich zasobów bibliotecznych i archiwalnych”, którego realizacja przypada na lata 2000-2008.

2. Narastający zasób archiwalny

W roku sprawozdawczym Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych przejawiał szereg inicjatyw w zakresie nadzoru archiwalnego, m. in. ustalił 12 urzędów centralnych i centralnych jednostek organizacyjnych – m.in. centralę Narodowego Funduszu Zdrowia, Związek Miast Polskich, Związek Gmin Wiejskich RP – jako jednostki wytwarzające materiały archiwalne wchodzące do państwowego zasobu archiwalnego i zobowiązane do prowadzenia archiwów zakładowych.

Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych zajmował również stanowisko w niektórych szczegółowych kwestiach brakowania dokumentacji niearchiwalnej, np. wydał opinię na temat archiwizacji nagrań dźwiękowych Kancelarii Senatu i ich kopii oraz zwrócił się do Ministra Sprawiedliwości w kwestii kwalifikowania do kategorii archiwalnych i brakowania akt spraw o wykroczenia z lat 1990-1998 oraz kwalifikowania spraw o wykroczenia zakończonych po dniu 17 października 2002 r.

W 2003 roku działalność w zakresie nadzoru nad jednostkami organizacyjnymi wytwarzającymi materiały archiwalne wchodzącymi do państwowego zasobu archiwalnego sprawowało, zgodnie z obowiązkami statutowymi, 31 archiwów państwowych oraz ich oddziały zamiejscowe, z wyjątkiem tomaszowskiego oddziału Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim.

Archiwa państwowe w 2003 r. nadzorowały łącznie 9781 jednostek organizacyjnych (5319 państwowych jednostek organizacyjnych i 4462 samorządowe jednostki organizacyjne). W roku sprawozdawczym spod nadzoru archiwów państwowych ubyło 166 jednostek organizacyjnych (117 państwowych i 49 samorządowych jednostek organizacyjnych). Jednocześnie archiwa państwowe ustaliły jako wytwórców państwowego zasobu

archiwalnego 100 jednostek organizacyjnych (62 jednostki państwowe oraz 38 jednostek samorządowych). Generalnie, w 2003 r. liczba nadzorowanych jednostek organizacyjnych, w porównaniu ze stanem z 2002 r. zmniejszyła się o 128 jednostek organizacyjnych.

W 2003 r. archiwa państwowe odnotowały 63 likwidacje (59 w państwowych jednostkach organizacyjnych, 4 w samorządowych jednostkach organizacyjnych). W porównaniu ze stanem z lat ubiegłych, zanotowano wyraźne zmniejszenie się liczby likwidacji - w porównaniu z danymi z roku 2002, odnotowano o 201 likwidacji mniej.

W roku sprawozdawczym w 9781 jednostkach organizacyjnych nadzorowanych przez archiwa państwowe działało 10 218 archiwów zakładowych (5635 w państwowych jednostkach organizacyjnych oraz 4583 w samorządowych jednostkach organizacyjnych). Jest to o 214 archiwów zakładowych mniej niż w 2002 r. Różnica między liczbą nadzorowanych jednostek a ilością archiwów zakładowych wynika z tego, iż w wielu jednostkach organizacyjnych działa więcej niż jedno archiwum zakładowe. Liczba archiwów zakładowych, a nie liczba jednostek organizacyjnych, odzwierciedla faktyczny wysiłek archiwów państwowych w zakresie wykonywania nadzoru archiwalnego, który obrazuje ilość przeprowadzonych kontroli, rozpatrzonych wniosków na brakowanie dokumentacji niearchiwalnej i udzielanych konsultacji.

W jednostkach organizacyjnych nadzorowanych przez archiwa państwowe, w 2003 r. przechowywanych było 362 170 mb materiałów archiwalnych: w tym 309 674 mb materiałów archiwalnych w państwowych jednostkach organizacyjnych oraz 52 496 mb materiałów archiwalnych w jednostkach samorządu terytorialnego. W porównaniu z danymi w tym zakresie z 2002 r. (341 160 mb), liczba ta wzrosła o 21 010 mb. Jest to najmniejszy przyrost w ostatnich latach, gdzie, np. w 2002 r., w porównaniu z danymi z 2001 r., roczny przyrost materiałów archiwalnych wynosił 51 291 mb. Materiały archiwalne kwalifikujące się do przejścia przez archiwa państwowe ze względu na upływ 25 letniego okresu przechowywania w archiwach zakładowych, stanowiły 50 196 mb (40 618 mb z państwowych jednostek organizacyjnych oraz 9578 mb z jednostek samorządu terytorialnego).

W ostatnich latach archiwa państwowe przejmują w pierwszej kolejności materiały archiwalne z jednostek organizacyjnych, które utraciły status wytwórcy państwowego zasobu archiwalnego. Istotną przeszkodę stanowi fakt, że "przeterminowane" materiały archiwalne niedostatecznie są uporządkowane zgodnie z obowiązującymi przepisami archiwalnymi, na co archiwa państwowe zwracają uwagę już od dawna, a problem ten dotyczy głównie sądów powszechnych. Pomimo, iż przepisy archiwalne dotyczące porządkowania akt są czytelne, nie zawsze są prawidłowo stosowane. Problem stanowią błędy, których skutki trudno jest usunąć, np. dotyczące kwalifikacji archiwalnej akt.

Coraz częściej archiwa państwowe wskazują, iż przyczyną nieprzejmowania materiałów archiwalnych do ich zasobu jest przetrzymywanie ich przez wytwórcę do bieżącej działalności oraz zły stan fizyczny, wymagający prac konserwatorskich przed ich przejściem Coraz większą

rolę odgrywa również możliwość zawierania umów użyczenia materiałów archiwalnych następcom prawnym do bieżącej działalności, dla których warunkiem wstępnym jest uporządkowanie akt kat. A objętych umową, zgodnie z przepisami archiwalnymi. Osobny problem, sygnalizowany po raz pierwszy w 2003 r., to niechęć następców prawnych do podpisywania takich umów, m.in. właśnie ze względu na warunek uporządkowania materiałów archiwalnych. Tylko pojedyncze archiwa państwowe jako przyczynę nieprzejmowania akt podają brak powierzchni magazynowej, np. AP w Bydgoszczy, Koszalinie i Siedlcach.

W roku sprawozdawczym archiwa państwowe przeprowadziły 3224 kontrole archiwów zakładowych: 1757 w państwowych jednostkach organizacyjnych oraz 1467 w jednostkach samorządu terytorialnego - o 36 kontroli mniej niż w 2002 roku. Należy podkreślić, iż zgodnie z wymogami zarządzenia Nr 8 Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych z dnia 15 czerwca 2000 r., kontrole te zostały przeprowadzone w oparciu o sporządzone przez archiwa państwowe roczne plany kontroli archiwów zakładowych, które m. in. określają priorytety działalności kontrolnej w danym roku sprawozdawczym. Spośród priorytetów należy wymienić kontrole w jednostkach organizacyjnych w których rozpoczęto procesy przekształcania, likwidacji bądź upadłości a także kontrole w jednostkach organizacyjnych, których dane należało zaktualizować przed wprowadzeniem ich do bazy NADZÓR. W roku sprawozdawczym odnotowano przewagę kontroli przeprowadzonych w jednostkach państwowych nad kontrolami przeprowadzonymi w jednostkach samorządowych – w przeciwieństwie do danych w tym zakresie za 2002 r.

W roku sprawozdawczym, archiwa państwowe przeprowadziły również 367 lustracji archiwów zakładowych (219 w jednostkach państwowych i 148 w jednostkach samorządowych) – o 43 mniej niż w 2002 r., 848 ekspertyz archiwalnych (513 w jednostkach państwowych i 335 w jednostkach samorządowych) – o 67 więcej niż w ubiegłym roku statystycznym oraz 26.058 konsultacji dotyczących działalności archiwów zakładowych (12.587 w jednostkach państwowych i 13.471 w jednostkach samorządowych).

Archiwa państwowe w roku sprawozdawczym wydały 9941 zgód na brakowanie dokumentacji niearchiwalnej (4625 dla jednostek państwowych i 5317 dla jednostek samorządowych) – o 1787 zgód więcej niż w 2002 r. , w następstwie czego wybrakowano 262 840 mb dokumentacji niearchiwalnej (203 176 mb jednostki państwowe i 59 664 mb jednostki samorządowe), wybrakowano o 20 511 mb więcej niż w 2002 r. Należy zaznaczyć, iż systematycznie zwiększeniu ulega liczba prawidłowo sporządzonych wniosków na brakowanie dokumentacji niearchiwalnej. Niemniej jednak archiwa państwowe sygnalizują, iż pojawiają się wnioski obarczone błędami, z których największy stanowią próby brakowania dokumentacji przed czasem określonym przepisami. Wątpliwości związane z brakowaniem dokumentacji niearchiwalnej omawiane są i rozstrzygane na posiedzeniach działających w archiwach państwowych komisji archiwalnej oceny dokumentacji.

W roku sprawozdawczym archiwa państwowe zgłosiły 3 przestępstwa niszczenia materiałów archiwalnych – 2 w państwowych jednostkach organizacyjnych (Archiwum m. st.

Warszawy) i 1 w samorządowych jednostkach organizacyjnych (Archiwum Państwowe w Radomiu). Sprawy te dotyczyły b. PP Biuro Projektów Gospodarki Wodno-Ściekowej „Prosan” w Warszawie, Biura Projektów Przemysłu Mięsnego „Proinvestment” w Warszawie i akt porzuconych na nielegalnym wysypisku śmieci w obrębie miasta Przysucha (ta ostatnia sprawa została przez prokuraturę umorzona z powodu niewykrycia sprawcy).

W 2003 r. archiwa państwowe zatwierdziły przepisy archiwalne dla 1257 jednostek pod nadzorem – dla 326 jednostek więcej niż w 2002 r. (dla 456 jednostek państwowych i 801 jednostek samorządowych). W ramach tego działania archiwa państwowe przeprowadziły szereg konsultacji i spotkań w zakresie prawidłowego stosowania tych przepisów.

Archiwa państwowe, w roku sprawozdawczym, zorganizowały lub były współorganizatorami 95 kursów kancelaryjno-archiwalnych (80 w państwowych jednostkach organizacyjnych i 15 w jednostkach samorządowych), w których udział wzięło 1855 uczestników: 1144 z jednostek państwowych i 711 z jednostek samorządowych – o 629 więcej niż w kursach przeprowadzonych w 2002 r. Archiwa państwowe przeprowadziły również 98 szkoleń kancelaryjno-archiwalnych (49 w jednostkach państwowych i 49 w jednostkach samorządowych), w których udział wzięło 2138 uczestników (1015 z jednostek państwowych i 1123 z jednostek samorządowych).

Archiwa państwowe w bieżącym roku sprawozdawczym dokonały analizy stanu przygotowania zawodowego archiwistów zakładowych. W archiwach zakładowych nadzorowanych jednostek zatrudnionych było łącznie 10 600 pracowników (o 639 więcej niż było zatrudnionych w 2002 r. i w porównaniu z danymi za 3 ostatnie lata jest to tendencja zwykła), w tym 176 posiada specjalność archiwalną - 151 wykształcenie wyższe archiwalne oraz 25 wykształcenie pomaturalne archiwalne. Na pełnym etacie pracuje 1731 osób. Na części etatu zatrudnione są 1662 osoby. W innej formie zatrudnienia pracuje 7207 pracowników. Wykształceniem wyższym legitymuje się 1828 (ok. 17,3 %) archiwistów zakładowych (wzrost o 2,3 % w porównaniu z danymi za 2002 r., średnim zaś 8599 (81,1 %). Wykształcenie zawodowe lub podstawowe posiada marginalny procent archiwistów zakładowych. Kurs archiwalny I stopnia ukończyło 3899 (ok. 36,8 %) archiwistów zakładowych (o 4,8 % więcej niż w 2002 r.), II stopnia 898 (ok. 8,5 % - o 0,5 % więcej niż w 2002 r.), bez kursu archiwalnego pozostaje 5803 (ok. 54,8 %) zatrudnionych w archiwach zakładowych o 7,8 % mniej niż w 2002 r. Powyżej przedstawione zestawienie pozwala stwierdzić, że w archiwach zakładowych ok. 45,3 % zatrudnionych posiada ukończony kurs archiwalny I lub II stopnia – o 5,3% więcej niż w 2002 r. Dane przedstawione wyżej wskazują, iż rotacja pracowników zatrudnionych w archiwach zakładowych uległa zmniejszeniu, przy tym zwiększeniu uległa liczba pracowników zatrudnionych na pełnym etacie, wzrasta również liczba pracowników posiadających wykształcenie wyższe. W stosunku do liczby osób przeszkolonych w ciągu ostatnich pięciu lat, tj. 7643 (1855 pracowników w 2003 r., 1226 pracowników w 2002 r., 1413 pracowników w 2001 r., 1466 w 2000 r. i 1683 w 1999 r.), jest to zjawisko korzystniejsze niż w ostatnich latach.

W roku sprawozdawczym działalność nadzorczą prowadziło ok. 160 pracowników archiwów państwowych w ramach 94 etatów - w porównaniu z 2002 r. ilość etatów w nadzorze zmalała o 4, a liczba pracowników nadzoru zmniejszyła się o ok. 20 osób.

W 2003 r. w Wydziale Organizacji i Udostępniania NDAP systematycznie realizowano prace bieżące w zakresie nadzoru udzielając odpowiedzi pisemnych archiwom państwowym i innym podmiotom, przesyłając archiwom państwowym wybrane odpowiedzi do wiadomości, aby mogły zapoznać się z interpretacją prawną danego zagadnienia lub stanowiskiem NDAP w wybranych kwestiach i wykorzystać te informacje w bieżącej pracy.

W zakresie ustalania państwowych jednostek organizacyjnych, jednostek samorządu terytorialnego i samorządowych jednostek organizacyjnych, w których tworzy się archiwa zakładowe, głównie rozstrzygano problemy dotyczące zasadności ustalenia, zgodnie z art. 33 ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach, podmiotów posiadających status państwowych lub samorządowych osób prawnych, które stały na stanowisku, iż nie spełniają kryterium państwowej lub samorządowej jednostki organizacyjnej, w myśl art. 5 ust. 1 ustawy archiwalnej.

W zakresie poradnictwa metodycznego nowym problemem, który opracowywano była kwestia przechowywania w archiwum zakładowym dokumentów wytworzonych na nośniku elektronicznym. Problem został rozstrzygnięty na przykładzie Komisji Papierów Wartościowych i Giełd.

Po raz pierwszy od kilku lat w działalności nadzoru archiwalnego nie dominowały problemy brakowania dokumentacji niearchiwalnej i przejmowania materiałów archiwalnych do archiwów państwowych .

Zakończono prace nad projektem wytycznych w sprawie trybu i warunków wyrażania zgody na brakowanie dokumentacji niearchiwalnej, które powinny zastąpić zarządzenie nr 12 Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych z dnia 18 października 1989 r. w sprawie trybu i warunków udzielania zezwoleń na brakowanie dokumentacji niearchiwalnej, nieaktualne po wejściu w życie rozporządzenia Ministra Kultury z dnia 16 września 2002 r. w sprawie postępowania z dokumentacją, zasad jej klasyfikowania i kwalifikowania oraz zasad i trybu przekazywania materiałów archiwalnych do archiwów państwowych.

W dniu 29 stycznia 2003 r. przeprowadzono naradę instruktazową dla archiwistów państwowych w zakresie kontroli archiwalnych w szkołach wyższych i placówkach naukowo-badawczych, w tym w jednostkach PAN. W naradzie tej uczestniczyło 34 pracowników komórki do spraw archiwów zakładowych z archiwów państwowych.

We współpracy z Archiwum Państwowym w Szczecinie przygotowano założenia organizacji i prac zespołu do spraw nadzoru. Zespół ten pełniłby funkcje opiniodawcze i stanowiłby centrum wymiany doświadczeń w zakresie wykonywania nadzoru nad archiwami zakładowymi oraz wymiany i rozpowszechniania informacji w tym zakresie.

Prowadzono bieżące prace dotyczące funkcjonowania i aktualizacji Centralnej Bazy Danych NADZÓR. W oparciu o zawarte w niej dane prowadzono wrywkowe prace w zakresie analizy zasadności ustalenia przez archiwa państwowe wybranych grup jednostek organizacyjnych jako wytwórców państwowego zasobu archiwalnego, sporządzano również raporty dotyczące wybranych zagadnień i danych w zakresie nadzoru, np. raport dotyczący jednostek organizacyjnych, które przechowują w archiwum zakładowym dokumentację na nośniku elektronicznym, oraz raport grupujący jednostki organizacyjne wg kryterium największego tzw. nawisu archiwalnego, tzn. ilości materiałów archiwalnych kwalifikujących się do przejęcia z uwagi na upływ okresu ich przechowywania w archiwum zakładowym.

Przekazywano do archiwów państwowych zaktualizowaną komputerową bazę JOPIS - wyciąg z komputerowej bazy REGON, zawierającą dane o państwowych i samorządowych jednostkach organizacyjnych, które są potencjalnymi wytwórcami materiałów archiwalnych wchodzących do państwowego zasobu archiwalnego i są lub mogą zostać ustalone przez archiwa państwowe jako wytwarzające państwowy zasób archiwalny.

W roku 2003 przeprowadzono 8 wizytacji komórek nadzoru w wybranych archiwach państwowych, mających na celu ocenę stosowania zarządzenia Nr 8 Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych z dnia 15 czerwca 2000 r. w sprawie przeprowadzania przez archiwa państwowe kontroli postępowania z materiałami archiwalnymi wchodzącymi do państwowego zasobu archiwalnego oraz decyzji Nr 1 Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych z dnia 27 maja 2002 r. w sprawie zasad i sposobu ustalania przez archiwa państwowe państwowych jednostek organizacyjnych, jednostek samorządu terytorialnego i samorządowych jednostek organizacyjnych w których tworzy się archiwa zakładowe. Wizytacje przeprowadzono w archiwach państwowych w Kaliszu, Rzeszowie, Przemyślu, Suwałkach, Gdańsku, Elblągu, Kielcach i w Olsztynie. Wizytacje wykazały, iż zarządzenie Nr 8 stosowane jest w archiwach państwowych poprawnie. Wizytacje wykazały jednak, iż stosowanie decyzji Nr 1 nie jest wolne od błędów, głównie w zakresie zasadności ustalenia danych jednostek organizacyjnych, np. spółek akcyjnych nie posiadających statusu jednoosobowych spółek Skarbu Państwa lub samorządu terytorialnego.

Przedstawiciel Wydziału Organizacji i Udostępniania NDAP wziął udział w pracach Komitetu Organizacyjnego Sekcji SAP Archiwistów Instytucji Wymiaru Sprawiedliwości dotyczących zorganizowania I Ogólnopolskiej Konferencji Organizacyjno-Szkoleniowej Archiwistów Wymiaru Sprawiedliwości w dniach 20-21 maja 2004 r. Uczestniczył też w pracach zespołu do spraw rozmieszczenia państwowego zasobu archiwalnego.

3. Udostępnianie i informacja archiwalna

3.1. Udostępnianie materiałów archiwalnych.

Rok	2001	2002	2003
Liczba użytkowników	19087	19538	21709
Liczba odwiedzin w pracowniach naukowych	82751	86394	91956
Liczba udostępnionych jednostek archiwalnych	631397	738060	765203

W roku sprawozdawczym 2003 udostępniono ogółem 765203 j. a. Liczba udostępnionych jednostek wzrosła w porównaniu do roku ubiegłego o 2,9%. Użytkownikom z kraju udostępniono 716356, zaś z zagranicy – 48847 jednostek archiwalnych. Przeciętnie użytkownik zamawiał 35 j. a.

Najwięcej akt udostępniły: ADM (227835 j. a.), AP w Poznaniu (62805 j. a.), AP m. st. Warszawy (49631 j. a.), AP w Łodzi (43334 j. a.), AP w Krakowie (29373 j. a.). Najmniej jednostek archiwalnych wykorzystano w archiwach państwowych w: Elblągu (1855 j. a.), Lesznie (2558 j. a.), Zamościu (3298 j. a.) oraz Zielonej Górze (4906 j. a.).

Użytkownikom krajowym najczęściej materiałów archiwalnych udostępniono w: ADM (227735 j. a.), AP w Poznaniu (56673 j. a.), AP m. st. Warszawy (48257 j. a.), AP w Łodzi (41720 j. a.) oraz w AP w Lublinie (36002 j. a.), użytkownikom zagranicznym zaś w: AP we Wrocławiu (7251 j. a.), AAN (6896 j. a.), AP w Poznaniu (6132 j. a.), AP w Koszalinie (3041 j. a.) oraz w AGAD (2880 j. a.).

W roku 2003, podobnie jak w roku ubiegłym, najczęściej materiałów udostępniono w Archiwum Dokumentacji Mechanicznej. Archiwum to wypożyczyło materiały fotograficzne około 10 wystawom oraz udostępniało wydawnictwom do ilustracji wielu książek, encyklopedii, albumów, podręczników szkolnych. Zasób fotograficzny wykorzystywany był głównie dla potrzeb wydawnictw prasowych (ok. 70%), natomiast zasób nagrań – dla audycji radiowych i telewizyjnych o tematyce historycznej.

Wzrost liczby udostępnień nastąpił w 24 archiwach. Największy wzrost udostępnienia akt, bo aż o 125,7%, odnotowano w AP w Zamościu. Znaczący wzrost zarejestrowano również w archiwach państwowych w: Radomiu (o 66,7%), Piotrkowie Trybunalskim (o 59,1%), Suwałkach (o 57,5%) oraz Lesznie (o 53,4%). W tych archiwach do wzrostu ogólnej liczby udostępnionych jednostek archiwalnych przyczyniło się znaczne zwiększenie liczby udostępnionych akt dla użytkowników prowadzących badania w naukowe. Liczba udostępnień w celach naukowych wzrosła w AP w Zamościu o ponad 125%, w AP w Radomiu - o 143,9%, zaś w AP w Suwałkach - o 69,8%. Liczba udostępnionych akt zmniejszyła się w 8 archiwach, tj. w: AP w Rzeszowie (o 22,1%), AAN (o 21,8%), ADM (o 15,8%), AP w Kielcach (o 11,9%), AP w Białymstoku (o 8,7%), AP w Katowicach (o 7,4%), AP we Wrocławiu (o 3,8%) oraz w AP w Płocku (o 3,5%).

W roku sprawozdawczym 2003, tak jak w roku 2002, zdecydowanie najwięcej materiałów archiwalnych udostępniono dla potrzeb naukowych. W porównaniu do roku ubiegłego liczba udostępnień dla tych celów wzrosła o ok. 5,9% i stanowiła ok. 35% liczby wszystkich udostępnień.

Znacznie więcej akt niż w roku ubiegłym udostępniono dla użytkowników prowadzących poszukiwania genealogiczne. Wskaźnik wzrostu liczby jednostek archiwalnych wypożyczanych do celów genealogicznych sięgnął 22,5%, zaś odsetek udostępnionych do tych celów akt stanowił ok. 23% liczby wszystkich udostępnień. Rekordowy wzrost liczby jednostek archiwalnych udostępnionych dla celów genealogicznych zanotowano w archiwach państwowych w: Lesznie (o 248,6%), Piotrkowie Trybunalskim (o 127,8%), Zamościu (o 74,9%), Suwałkach (o 69,6%), oraz Radomiu (o 69,6%).

Tendencja wzrostowa liczby udostępnień dla prowadzących badania genealogiczne nie objęła jednak wszystkich archiwów. W archiwach państwowych w Elblągu, w Rzeszowie, we Wrocławiu oraz w Zielonej Górze zanotowano niewielki spadek liczby udostępnionych jednostek archiwalnych wykorzystanych przez genealogów. Bardzo widoczne zmniejszenie liczby tego rodzaju udostępnień zarejestrowano w AAN (spadek o ok. 97%).

W roku 2003 nastąpił zauważalny wzrost liczby akt udostępnionych dla celów własnościowych (o ok. 40%) i dla popularyzacji (o ok. 39,2%). Liczba akt udostępnionych dla potrzeb własnościowych wzrosła w wielu archiwach, zaś wskaźnik jej wzrostu wahał się w granicach od 13,2% w AP w Kielcach i AP w Lublinie do 615% w AP w Opolu. W kilku archiwach odnotowano spadek liczby udostępnień tej kategorii, np. w AAN (o 87,6%) oraz w AP w Olsztynie (o 92,7%).

Liczba jednostek archiwalnych udostępnionych dla celów popularyzatorskich najbardziej wzrosła w AP w Zamościu – ponad 49-krotnie. Duży wzrost liczby udostępnionych jednostek dla celów popularyzatorskich odnotowano również w archiwach państwowych w: Lublinie (o 184,2%), Szczecinie (167,6%) oraz Krakowie (o 140%).

W sumie zanotowano niewielkie zmniejszenie liczby akt wykorzystywanych dla potrzeb urzędów z wyjątkiem AP w Lesznie, w którym nastąpił wzrost tego rodzaju udostępnień o 851,9% oraz w AP w Piotrkowie Trybunalskim – o 159,8%.

Niewielki spadek dotyczy również ogólnej liczby udostępnionych akt dla mediów. Wyjątkowo, w niektórych archiwach liczba wykorzystanych akt do tych celów znacznie wzrosła, to znaczy w AP w Łodzi o 655,6%, w AP w Kaliszu – o 300% oraz w AAN – o 258%.

W pracowniach naukowych udostępniano materiały archiwalne w formie oryginalnej bądź na mikrofilmach. W AGAD odsetek udostępnionych jednostek archiwalnych w formie mikrofilmów stanowił 34% wszystkich jednostek archiwalnych, zaś w AP w Łodzi – 66%. Na zamówienie zainteresowanych archiwa w ramach wypożyczeń międzyarchiwalnych sprowadzały mikrofilmy z innych archiwów.

Najczęściej wypożyczanymi materiałami archiwalnymi były akta urzędów wojewódzkich, wojewódzkich rad narodowych, starostw powiatowych, gmin, miast, sądów, partii (głównie PZPR).

Niektóre archiwa, np. AP w Poznaniu, podkreślały, że wielu użytkowników miało trudności z określeniem charakteru zapotrzebowania na materiały archiwalne lub ukrywało rzeczywistą potrzebę ich wykorzystywania.

W związku ze wzrostem liczby udostępnionych jednostek pojawiły się coraz częściej problemy związane z bezpieczeństwem udostępnianych akt oraz z koniecznością zwiększenia kontroli stanu fizycznego i wewnętrznego uporządkowania udostępnionych materiałów.

3.2. Użytkownicy

Liczba użytkowników zasobu archiwalnego, zgłaszających się do pracowni naukowych, wzrosła w porównaniu do roku 2002 o 11,1% i wyniosła 21709. Tylko w dwóch archiwach zanotowano spadek liczby korzystających z zasobu, tj. w: AAN (11,2%) i ADM (37,1%).

Największy wzrost liczby interesantów korzystających z zasobu nastąpił w archiwach państwowych w: Piotrkowie Trybunalskim (58%), Częstochowie (51,1%), Białymstoku (49,4%) oraz Kaliszu (44,1%).

Najwięcej użytkowników było w: AP w Krakowie (2207), AP m. st. Warszawy (1945), AP w Poznaniu (1248), AP we Wrocławiu (1184), AP w Kielcach (1123), zaś najmniej - w: AP w Elblągu (71), AP w Lesznie (131) i AP w Zamościu (167).

Zagraniczni użytkownicy najczęściej gościli w: AP we Wrocławiu (240), AGAD (152), AP w Szczecinie (137), AP w Krakowie (125), AP w Koszalinie (111); natomiast najrzadziej w: ADM (5), AP w Lesznie (7), AP w Płocku (9) oraz w AP w Radomiu (9). Wśród użytkowników zagranicznych dominowali obywatele RFN, USA, Kanady, Izraela, Rosji oraz Ukrainy.

Ogólna liczba odwiedzin w pracowniach naukowych wzrosła o 6,4% i wyniosła w 2003 r. 91956. Najwięcej odwiedzin było w pracowni naukowej w: AP w Krakowie (8573), AP m. st. Warszawy (6873), AP w Lublinie (6371), AGAD (5955), AP w Poznaniu (5559), zaś najmniej w archiwach państwowych w: Elblągu (268), Lesznie (411) i Zamościu (510).

Wzrost liczby odwiedzin w pracowniach naukowych zanotowano w 24 archiwach, zaś spadek w 8 archiwach, to znaczy w: ADM (40%), AAN (20%), AP w Lublinie (13,4%), AP w Kielcach (8,1%), AP we Wrocławiu (7,7%), AP w Siedlcach (5,1%), AP w Gdańsku (1,6%) i AP w Elblągu (1,5%).

Największy wzrost liczby odwiedzin w pracowni naukowej nastąpił w: AP w Zamościu (83,5%), AP w Piotrkowie Trybunalskim (55,2%), AP w Lesznie (51,7%) oraz AP w Radomiu (42,7%).

Nadal utrzymuje się stała tendencja wzrostowa liczby użytkowników prowadzących badania naukowe. W porównaniu do roku ubiegłego ogólna liczba korzystających dla celów naukowych wzrosła o ok. 14,8%. Użytkownicy prowadzący badania naukowe stanowili w 2003 r. ok. 48% wszystkich korzystających z zasobu. Prawie we wszystkich archiwach państwowych użytkowników tej kategorii było najwięcej. Badania naukowe prowadzili studenci, doktoranci, profesorowie państwowych i prywatnych szkół wyższych. Największy wzrost liczby użytkowników prowadzących badania naukowe odnotowało AP w Częstochowie – o 79,4%. Spadek liczby użytkowników naukowych nastąpił w AP w Siedlcach (o 22,8%), AP w Rzeszowie (o 12,9%), AP w Łodzi (o 10,5%), AP w Toruniu (o 8,5%), AAN (o 5,9%) oraz AP w Zamościu (o 2,9%).

Drugą z kolei liczną grupę korzystających z zasobu stanowili interesanci prowadzący badania genealogiczne. Liczba użytkowników tej kategorii w roku sprawozdawczym wzrosła w porównaniu do roku ubiegłego o ok. 35%. Korzystający z materiałów archiwalnych w celach genealogicznych stanowili ok. 15,7% liczby wszystkich użytkowników. We wszystkich niemal archiwach nastąpił wzrost liczby genealogów. Wyjątkiem były ADM i AAN, które ze względu na swój specyficzny zasób z reguły nie goszczą tego rodzaju badaczy. Największy wzrost liczby użytkowników prowadzących badania genealogiczne zanotowano w AP w Lesznie (o 161,5%) oraz w AP w Siedlcach (o 157,3%). W AAN wskaźnik spadku użytkowników prowadzących poszukiwania genealogiczne sięgnął 48,6%. Na wzrost liczby użytkowników prowadzących poszukiwania genealogiczne wpłynęła m.in. popularyzacja tematu w ramach „Dni Otwartych”. W niektórych archiwach, jak np. w AP w Płocku, AP w Siedlcach i AP w Zamościu liczba korzystających w celach genealogicznych przewyższyła liczbę prowadzących badania naukowe.

W roku sprawozdawczym zarejestrowano więcej niż w roku ubiegłym interesantów wykorzystujących materiały archiwalne w celach własnościowych. Zwiększenie liczby tego rodzaju użytkowników nastąpiło w większości archiwów. Największy wzrost zanotowano w archiwach państwowych w Toruniu (o 164,3%) i Kaliszu (o 128,6%). W AP w Radomiu i AP m. Warszawy stanowili oni najliczniejszą grupę użytkowników.

Liczba interesantów korzystających z zasobu dla potrzeb urzędowych utrzymuje się mniej więcej na tym samym poziomie jak w roku ubiegłym.

W sumie mniej niż w roku 2002 gościło osób korzystających z zasobu dla celów popularyzacji i mediów, aczkolwiek w niektórych archiwach odnotowano wzrost tej kategorii użytkowników. Liczba interesantów wykorzystujących zasób dla celów popularyzacji wzrosła rekordowo w AP w Zamościu (o 433,3%) i w AP w Szczecinie (o 177,8%). Największy wskaźnik wzrostu liczby użytkowników korzystających dla potrzeb mediów odnotowano w archiwach państwowych w: Radomiu (o 300%), Koszalinie (o 200%) oraz Piotrkowie Trybunalskim (o 200%).

Warto zwrócić uwagę, że w archiwach państwowych, które wyposażone są w bogaty, często unikatowy księgozbiór, zauważono duże zainteresowanie fachowymi czasopismami i publikacjami książkowymi.

W roku 2003 wzrost liczby udostępnionych jednostek łączył się ściśle z wydłużeniem czasu pracy pracowni naukowych. W AP w Białymstoku pracownia naukowa pracowała przez cały rok i nie była zamknięta w miesiącach wakacyjnych, zaś w AP w Opolu wprowadzono popołudniowe dyżury w pracowni naukowej i również zlikwidowano przerwę na okres letni. AP w Lesznie wskazało na związek między przeniesieniem siedziby archiwum do nowego lokalu, z dala od centrum a niższą frekwencją korzystających w pracowni naukowej.

W porównaniu do roku ubiegłego o 127% wzrosła liczba klientów zgłaszających się do Centralnego Ośrodka Informacji Archiwalnej (w 2002 – 1109, w 2003 – 2519). Około 88% interesantów kierowało zapytanie odnośnie do miejsca złożenia dokumentacji osobowo-płacowej.

3.3. Kwerendy

W roku sprawozdawczym 2003 wykonano 90707 kwerend, w tym zagranicznych – 12139. Liczba kwerend w porównaniu do roku 2002 wzrosła o 19,9%.

Najwięcej kwerend wykonały: AP w Katowicach (9117), AP w Łodzi (7564), AP w Poznaniu (7276), AP m.st. Warszawy (5845), AP w Krakowie (5272) oraz AP we Wrocławiu (5084). Najmniej kwerend było w archiwach państwowych w: Lesznie (397), Elblągu (680) i Zamościu (961). Najwięcej odpowiedzi pisemnych dla użytkowników krajowych sporządzono w: AP w Katowicach (8264), AP w Łodzi (6999), AP w Poznaniu (6353), AP m. st. Warszawy (5196), AP w Krakowie (5007). Najmniejszą liczbę kwerend krajowych odnotowano w archiwach państwowych w: Lesznie (328), Elblągu (448), Piotrkowie Trybunalskim (962) i Białymstoku (990). Pod względem największej liczby załatwionych kwerend zagranicznych przodują: AP w Szczecinie (1694), AP we Wrocławiu (1020), AP w Poznaniu (923), AP w Katowicach (853). Najmniej kwerend zagranicznych załatwiono w archiwach państwowych w: Siedlcach (44), Zamościu (62) i Radomiu (63). Archiwum Dokumentacji Mechanicznej w roku 2003 nie wykonało żadnej kwerendy dla użytkownika zagranicznego.

Z 29 archiwów państwowych, w których zanotowano więcej niż w roku ubiegłym załatwionych kwerend, największy wzrost nastąpił w AP w Przemyślu (86, 6%), AP w Koszalinie (66%), w AP w Gdańsku (64,3%) oraz w AP w Zielonej Górze (62, 2%). Spadek ogólnej liczby zapytań pisemnych zanotowano w 3 archiwach, tj. w: AAN (6%), AP w Opolu (12,9%) oraz AP w Bydgoszczy (15,9%).

W roku sprawozdawczym 2003, podobnie jak w roku ubiegłym, dominowały kwerendy socjalne. W porównaniu do roku 2002 ogólna liczba kwerend socjalnych wzrosła o ok. 27,7% i stanowiła mniej więcej 60% liczby wszystkich zapytań pisemnych. Największy wzrost liczby kwerend socjalnych odnotowano w AP w Przemyślu (o 130,8%) oraz w AP w Gdańsku (o 120,3%). Wzrost liczby kwerend socjalnych w niektórych archiwach wynikał z napływu kwerend w ramach międzynarodowego projektu „Nachweisbeschaffung für ehemalige NS – Zwangsarbeiter”, dotyczącego robotników przymusowych w Niemczech w okresie II wojny światowej. W ramach tego projektu AP w Gdańsku wykonało 880 kwerend, AP w Koszalinie - 339 kwerend, zaś AP w Zielonej Górze – 190. Również w AP w Przemyślu przeważały kwerendy dotyczące potwierdzenia pracy przymusowej w obozach III Rzeszy oraz repatriacji z terenów ZSRR.

Spadek liczby kwerend socjalnych nastąpił w: AP w Bydgoszczy (o 52,9, AP w Lesznie (o 38,2%), AP w Siedlcach (o 23,6%), AAN (o 12,4%), AP w Częstochowie (o 9,1%), AP w Kaliszu (o 6,5%), AP w Krakowie (o 2,9). W AP w Bydgoszczy znacznie zmniejszyła się liczba kwerend związanych poświadczaniem przymusowej pracy w okresie II wojny światowej.

Drugą pod względem liczebności grupę kwerend tworzyły sprawy związane z poszukiwaniami genealogicznymi. W porównaniu do roku ubiegłego liczba kwerend tego typu wzrosła o ok. 10,5%. Stanowiły one ok. 12,3% wszystkich załatwionych kwerend. Zwiększenie tego rodzaju spraw nastąpiło w większości archiwów. Największy wzrost zanotowano w archiwach państwowych w: Lublinie (o 79,1%), Lesznie (o 65%) i Siedlcach (o 55,7%), zaś spadek liczby kwerend genealogicznych zanotowano w archiwach państwowych w: Gdańsku (o 69,7%), Krakowie (o 19,5%), Katowicach (o 9%), Zamościu (3,2%), Toruniu (o 2,4), Wrocławiu (o 2,1%), Poznaniu (o 1,7%).

Niewiele mniej od kwerend genealogicznych zarejestrowano zapytań pisemnych na potrzeby urzędów. Kwerendy tego rodzaju stanowiły ok. 11,4% liczby wszystkich załatwionych spraw. W większości archiwów nastąpił wzrost tego typu kwerend. Największy wzrost zarejestrowały AP w Gdańsku (o 284%) i AP w Koszalinie (o 195,2%). Spośród archiwów, w których zanotowano spadek tego rodzaju odpowiedzi największy był w AP w Szczecinie (o 61,5%) oraz w AP w Lublinie (o 38%). Archiwa podkreślały, że kwerendy na potrzeby urzędów były czasochłonne ze względu na bardzo skomplikowany charakter danej sprawy. Liczne kwerendy kierowane były z ministerstw, np. z Ministerstwa Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej, Urzędu Mieszkalnictwa i Rozwoju Miast, a także z sądów i prokuratur.

Podobnie jak w roku ubiegłym najmniej kwerend dotyczyło spraw własnościowych i naukowych. Kwerendy własnościowe stanowiły ok. 5,8%, zaś kwerendy naukowe ok. 1,1% ogólnej liczby wszystkich załatwionych kwerend. Największy wzrost liczby zapytań pisemnych w związanych ze sprawami własnościowymi nastąpił w AP w Bydgoszczy (o 130,6%), zaś największy spadek - w AP w Gdańsku (o 93,5%).

O 16,8% wrosła liczba zapytań pisemnych nadsyłanych do Centralnego Ośrodka Informacji Archiwalnej. W 2003 wpłynęło do Ośrodka 2286 spraw (w 2002 – 1957), w tym z kraju 1569 (w 2002 – 1077) i 717 z zagranicy (w 2002 – 880). Rejestracja kwerend odbywała się przy pomocy komputerowej bazy danych RAP (Rejestr Archiwalnych Poszukiwań). Najwięcej kwerend dotyczyło spraw socjalnych (głównie zagadnień emerytalnych, niewiele zaś odszkodowawczych związanych z pracą przymusową na rzecz III Rzeszy). Kwerendy tego typu stanowiły ok. 84,6% wszystkich spraw kierowanych z kraju oraz ok. 6,69% kwerend zagranicznych. Wśród kwerend zagranicznych przeważały sprawy dotyczące poszukiwań genealogicznych. Stanowiły one ok. 68,6% wszystkich spraw kierowanych z zagranicy. Więcej niż zazwyczaj zapytań dotyczących prowadzenia badań genealogicznych zanotowano wśród interesantów krajowych.

We wszystkich archiwach udzielano licznych odpowiedzi telefonicznych, które związane były z poszukiwaniem akt osobowo-płacowych zlikwidowanych zakładów pracy. Znacznie zwiększyła się liczba zapytań telefonicznych w Centralnym Ośrodku Informacji Archiwalnej (w 2000 r. - 2182 telefony, w 2001 r. – 6111 telefonów, w 2002 r. – 9250 telefonów). Od maja uruchomiono dodatkową linię, przy której dyżur pełniło 2 stażystów. Z istniejącej dłużej (od lutego 2001 r.) linii informacyjnej skorzystało 15096 osób, a z nowej – 3646 osób. Większość zapytań, które odebrano na wydzielonych specjalnie liniach informacyjnych, dotyczyła spraw związanych z koniecznością poświadczenia zatrudnienia. Mniej liczne były zapytania genealogiczne, naukowe i adresowe. Niewiele było już zapytań dotyczących poświadczenia pracy przymusowej na rzecz III Rzeszy i repatriacji. W 2003 r. przeciętnie dziennie zgłaszało się do COIA osobiście ok. 13 osób, a telefonicznie – ok. 93 osób, w sumie - ponad 106 osób.

Centralny Ośrodek Informacji Archiwalnej koordynował wiele większych, czasochłonnych kwerend na potrzeby różnych instytucji zarówno krajowych jak i zagranicznych, dotyczące m.in.: pomocy UNICEF dla Polski, zbrodni ukraińskich na ludności polskiej Wołynia oraz dziejów Hiszpanii i stosunków polsko-hiszpańskich. Więcej niż w roku ubiegłym było zapytań kierowanych z Instytutu Pamięci Narodowej.

Na podstawie umowy z dnia 15 stycznia 2003 r. między Naczelnym Dyrektorem Archiwów Państwowych a Archiwum Federalnym w Koblencji powołano z dniem 1 lutego 2003 r. Centrum Informacji Archiwalnej, mające na celu prowadzenie poszukiwań dokumentacji archiwalnej dla byłych robotników przymusowych, niebędących obywatelami Polski. W poszukiwaniach uczestniczyło 30 archiwów państwowych, z tego 15 współpracowało z Centrum w systemie elektronicznym. W ciągu rocznej działalności Centrum otrzymało ponad 30 tys. zapytań. Na ponad 15 tys. wniosków udzielono odpowiedzi w oparciu o materiały Fundacji Polsko-Niemieckie Pojednanie. Do poszukiwań w archiwach państwowych skierowano ponad 7900 zapytań, a ponad 7100 zapytań do innych instytucji (muzea oraz Instytut Pamięci Narodowej). Ogółem załatwiono pozytywnie ponad 3200 wniosków.

Zakończono poszukiwania dla Czeskiej i Białoruskiej Organizacji Partnerskiej. Nadal natomiast prowadzona jest dla osób zgłoszonych przez Rosyjską Organizację Partnerską, Ukraińską Organizację Partnerską i Międzynarodową Organizację ds. Migracji w Genewie. Podczas dwóch wizyt w Berlinie (7-9 kwietnia i 6-8 października) dr Anna Krochmal, odpowiedzialna za działalność warszawskiego Centrum, poinformowała stronę niemiecką o osiągniętych wynikach. Bardzo pozytywna ocena dotychczasowych dokonań spowodowała, że w dniu 20 stycznia 2004 r. podpisano aneks do umowy między NDAP a Archiwum Federalnym przedłużający działalność Centrum do lipca 2004 r.

W 2003 r. kontynuowano w COIA koordynację rozpoczętych w 1999 r. poszukiwań w archiwach rosyjskich i ukraińskich informacji i dokumentów dotyczących represjonowania, pracy lub zesłania na terytorium byłego ZSRR w okresie II wojny światowej. Z Rosji (Rosarchiv) otrzymano i przekazano wnioskodawcom 105 odpowiedzi (w tym 20 pozytywnych), a z Ukrainy – 89 odpowiedzi (22 pozytywne) na formularze zapytania archiwalnego.

3.4. Reprografia

W 2003 r. wykonano w archiwach państwowych 2 174 291 klatek mikrofilmów zabezpieczających.

Wszystkie archiwa świadczyły też usługi reprograficzne. Ogółem wykonano w archiwach 1 426 040 kserokopii, 17 918 odbitek fotograficznych, 112 200 klatek mikrofilmów na potrzeby użytkowników.

Najczęściej wykonywano odbitki kserograficzne, znacznie mniej zrealizowano fotokopii, skanów i mikrofilmów. Najwięcej kserokopii wykonano w: AAN (93745), AP m. st. Warszawy (81692), AP we Wrocławiu (60278), AP w Toruniu (48043). Liczba wykonanych kserokopii wzrosła w większości archiwów. Największy wzrost odnotowano w archiwach państwowych w: Lesznie (206%), Krakowie (133%) i Zamościu (114,5%). Spadek liczby kserokopii wystąpił w AP w Kielcach (73%), AAN (30,9%), AP w Szczecinie (17,6%), AP w Białymstoku (16,9%), AP w Częstochowie (10,9%), AP w Suwałkach (6%), AGAD (3,9%), AP w Bydgoszczy (2,4%), AP w Kaliszu (1,1%), AP w Siedlcach (2,1%) oraz AP w Kaliszu (1,1%). Największą liczbę fotokopii dla użytkowników wykonano w archiwach państwowych w Szczecinie (11512) i Krakowie (1290).

Znacznie więcej niż w roku ubiegłym skanowano materiałów archiwalnych i więcej było archiwów, które tę działalność prowadziły. W roku 2003 materiały archiwalne skanowały: AAN, ADM oraz archiwa państwowe w: Bydgoszczy, Częstochowie, Gdańsku, Kaliszu, Katowicach, Kielcach, Krakowie, Lublinie, Łodzi, Olsztynie, Poznaniu, Przemyślu, Radomiu, Rzeszowie, Suwałkach, Warszawie, Wrocławiu. Skanowanie dokumentów nie miało charakteru systematycznego i zabezpieczającego. Odbywało się głównie na bieżące potrzeby własne, ale zanotowano również wyraźną tendencję wzrostową liczby skanowanych akt dla użytkowników.

W roku 2003 w mniejszym stopniu niż przed dwoma laty mikrofilmowano materiały archiwalne na zlecenie użytkowników zasobu. Mikrofilmy wykonywano głównie dla instytucji. Przykładowo w AP w Szczecinie sporządzono mikrofilm, obejmujący 11474 klatki, wytypowanych materiałów archiwalnych odnoszących się do historii Żydów na Pomorzu. Wykonano go na zlecenie The United States Holocaust Memorial Museum. Mikrofilmy wykonywano w archiwach państwowych nie tylko za pomocą własnego sprzętu, np. AP w Toruniu współpracowano z fotografem, który wykonał dla użytkowników 114 klatek mikrofilmów.

3.5. Stan komputeryzacji

Mimo znaczącej ilości informacji zgromadzonej w postaci elektronicznej, nadal dostęp do niej możliwy jest głównie za pośrednictwem pracowników archiwów. Większość archiwów nie posiada bowiem komputerów, które mogłyby zostać oddane do dyspozycji użytkowników w pracowniach naukowych. Pewnym ułatwieniem jest udostępnienie w serwisie internetowym www.archiwa.gov.pl spisu zespołów archiwalnych (baza danych SEZAM), części inwentarzy (baza danych IZA), informacji o księgach metrykalnych i stanu cywilnego (baza danych PRADZIAD) oraz bazy danych o miejscu przechowywania dokumentacji osobowej i płacowej zlikwidowanych pracodawców.

Zakupy sprzętu są związane ze zmieniającym się stopniowo stylem działania urzędów (np. Ustawa o dostępie do informacji publicznej z dnia 6 września 2001 r. (Dz.U. Nr 112, poz. 1198). Zwiększają się także wymagania klientów, którzy w coraz większym stopniu korzystają z komputerów i Internetu w codziennej pracy. W związku z tym archiwa państwowe wprowadzają nowoczesne rozwiązania technologiczne, które zarówno usprawniają pracę archiwisty jak i ułatwiają użytkownikom uzyskanie potrzebnej im informacji.

Do obsługi sprzętu komputerowego archiwa zatrudniają osoby z przygotowaniem informatycznym, kształcą w tym zakresie pracowników lub korzystają z usług osób pracujących na zlecenie. Wpływają na to nowe wyzwania związane z coraz większą ilością specjalistycznego sprzętu komputerowego i danych zgromadzonych w postaci elektronicznej, z zakładanymi w archiwach sieciami komputerowymi i prowadzeniem stron www.

Liczba komputerów i rok ich zakupu

Komputery stały się już powszechnym narzędziem w archiwach. Wszystkie archiwa, nawet te mniejsze, posiadają od kilku do kilkudziesięciu komputerów. Zaopatrzenie w ten sprzęt jest pod względem ilościowym w zasadzie wystarczające, więc nie wszędzie tworzy się już nowe stanowiska. Często natomiast sygnalizowana jest potrzeba rozbudowy lub wymiany sprzętu (ponad 300 komputerów wyprodukowano przed 1999 r.).

Według stanu na dzień 31.XII.2003 roku, w państwowym systemie archiwalnym znajdowało się w sumie 1007 komputerów. Najwięcej komputerów posiadały w końcu roku sprawozdawczego: AP Katowice – 71 komputerów, AP Kraków i AP m.st. Warszawy – po 67, AAN – 53, AGAD – 42, AP w Szczecinie i AP we Wrocławiu – po 43. Jakość posiadanego przez archiwa sprzętu komputerowego jest bardzo różna.

Do wszystkich nowych komputerów kupowano w 2003 r. licencjonowane programy komputerowe: system Windows XP i pakiety Microsoft Office.

Programy używane najczęściej w pracy archiwów to edytor Word, arkusz kalkulacyjny Excel oraz system do zarządzania bazami danych Access.

Rodzaje i liczba urządzeń peryferyjnych

Wśród drukarek używanych w archiwach dominują laserowe (w tym 1 ploter w AAN), rzadziej stosowane są drukarki atramentowe i igłowe. Najwięcej drukarek posiadały: AP Katowice – 42 sztuki, AP m.st. Warszawy - 38, AP Wrocław 34, AP Kraków - 33. W sumie w archiwach i NDAP było 625 drukarek.

Spośród urządzeń peryferyjnych najczęściej używane są UPSy –274. Znacznie mniej jest skanerów - 74 sztuki. Coraz większa liczba archiwów posiada fotograficzne aparaty cyfrowe, np. AAN, AP Bydgoszcz, AP Katowice, AP Radom i AP Rzeszów.

Tabela 1. Urządzenia peryferyjne w archiwach państwowych

Archiwum (wraz z oddziałami zamiejscowymi)	drukarki	skanery
AGAD	19	1
AAN	31	5
ADM	21	10
AP w Białymstoku	15	2
AP w Bydgoszczy	19	3
AP w Częstochowie	10	1
AP w Elblągu	3	1
AP w Gdańsku	30	3
AP w Kaliszu	6	1
AP w Katowicach	42	6
AP w Kielcach	21	1
AP w Koszalinie	26	2
AP w Krakowie	31	1
AP w Lesznie	3	1
AP w Lublinie	23	2
AP w Łodzi	25	4
AP w Olsztynie	13	1
AP w Opolu	9	1
AP w Piotrkowie Trybunalskim	8	1
AP w Płocku	13	1
AP w Poznaniu	32	1
AP w Przemyślu	24	5
AP w Radomiu	9	2
AP w Rzeszowie	23	2
AP w Siedlcach	14	1
AP w Suwałkach	8	1
AP w Szczecinie	27	1
AP w Toruniu	14	3

AP m. st. Warszawy	38	6
AP we Wrocławiu	34	2
AP w Zamościu	6	1
AP w Zielonej Górze	16	1
Ogółem	613	74

Archiwa posiadają również inne urządzenia nowej technologii. AP Katowice posiada rzutnik multimedialny, drukarkę termiczną oraz czytnik kodów paskowych. AP Poznań, AP Przemyśl, AP m. st. Warszawy oraz NDAP korzystają z urządzeń wielofunkcyjnych (drukarka, ksero, skaner).

Sieci komputerowe

W roku 2003 NDAP oraz następujące archiwa, posiadały sieć komputerową: AGAD, AAN, ADM, AP w Białymstoku, AP w Bydgoszczy, AP w Elblągu z siedzibą w Malborku, AP w Gdańsku oraz Oddział w Gdyni, AP w Katowicach, AP w Kielcach, AP w Koszalinie Oddział w Słupsku, AP w Krakowie oraz Oddziały w Bochni, Nowym Sączu, Tarnowie, AP w Lesznie, AP w Lublinie, AP w Łodzi, AP w Olsztynie, AP w Opolu, AP w Piotrkowie Trybunalskim, AP w Poznaniu, AP w Przemyślu, AP w Radomiu, AP w Rzeszowie, AP w Suwałkach, AP w Szczecinie, AP w Toruniu oraz Oddział we Włocławku, AP m. st. Warszawy oraz Oddziały w Pułtusku, Łowiczu, Mławie, AP we Wrocławiu oraz Oddziały w Kamieńcu Żąbkowickim, Legnicy i Lubaniu, AP w Zamościu.

Większość archiwów wykorzystuje architekturę client-serwer w oparciu o Windows NT Serwer, choć w dalszym ciągu część archiwów korzysta z architektury peer-to-peer - Windows for Workgroups (Elbląg, Opole, Rzeszów).

Przedsięwzięcia, do których wykorzystywane są komputery

Komputery w archiwach państwowych wykorzystywane są głównie do:

- ewidencjonowania i opracowywania zasobu, sporządzanie pomocy archiwalnych (głównie bazy danych SEZAM i IZA);
- prowadzenia korespondencji, przygotowywanie odpowiedzi na zapytania pisemne, katalogów wystaw oraz tekstów folderów i publikacji - służą do tego edytory tekstu;
- nadzoru nad narastającym zasobem (NADZÓR);
- obróbki planów i map, skanowanie (programy graficzne);
- rejestracji użytkowników i udostępniania materiałów archiwalnych (SUMA);
- rejestrowania kwerend (RAP);
- prac sprawozdawcze i tworzenie zestawień i wykresów (arkusz kalkulacyjny Excel)
- wyszukiwania informacji archiwalnych oraz prawnych, uaktualnianie sterowników i programów wykorzystywanych w archiwach, korespondencja (e-mail, internet).

W działach księgowych wykorzystywane są programy finansowo-księgowe i płacowe. Powszechnie funkcjonuje też program PŁATNIK, a do przesyłania danych używana jest droga elektroniczna. Wprowadzono także system Videotel do elektronicznego rozliczania z NBP.

Stan statystyczny baz danych w archiwach państwowych, widoczny w Tabeli nr 2, nie uwzględnia ilości danych zgromadzonych w bazach. Ich wielkość waha się od kilkudziesięciu rekordów do stu kilkudziesięciu tysięcy rekordów. Największe na ogół są bazy o charakterze indeksowym, tworzone do potrzeb kwerendalnych i bardzo często używane przy udzielaniu odpowiedzi na zapytania klientów i użytkowników.

Tabela 2. Bazy danych w archiwach państwowych (stan na 31.12.2003 r.)

Archiwum (wraz z oddziałami zamiejscowymi)	Liczba komputerów	Liczba baz danych utworzonych w archiwum	Liczba baz danych – inwentarzy (w tym IZA)	Liczba zestandaryzowanych baz danych (bez IZY)	Liczba baz danych w sumie	Liczba baz na 1 komputer
AGAD	42	29	128	5	162	3,9
AAN	53	7	83	7	97	1,8
ADM	30	7	1	2	10	0,3
AP w Białymstoku	19	17	470	5	492	25,9
AP w Bydgoszczy	40	36	624	10	670	16,8
AP w Częstochowie	13	7	120	8	135	10,4
AP w Elblągu	7	1	54	7	62	8,9
AP w Gdańsku	40	42	995	7	1044	26,1
AP w Kaliszu	10	8	328	6	342	34,2
AP w Katowicach	71	53	166	11	230	3,2
AP w Kielcach	30	29	697	11	737	24,6
AP w Koszalinie	28	16	158	9	183	6,5
AP w Krakowie	67	59	103	11	173	2,6
AP w Lesznie	8	1	155	7	163	20,4
AP w Lublinie	37	21	659	8	688	18,6
AP w Łodzi	37	20	304	7	331	8,9
AP w Olsztynie	16	8	1194	9	1211	75,7
AP w Opolu	26	1	887	9	897	34,5
AP w Piotrkowie Trybunalskim	14	13	118	6	137	9,8
AP w Płocku	20	3	91	9	103	5,2
AP w Poznaniu	41	20	1952	9	1981	48,3
AP w Przemyślu	26	16	90	10	116	4,5
AP w Radomiu	16	22	486	8	516	32,3
AP w Rzeszowie	31	22	831	9	862	27,8
AP w Siedlcach	18	2	136	5	143	7,9
AP w Suwałkach	14	7	105	9	121	8,6
AP w Szczecinie	43	4	391	9	404	9,4
AP w Toruniu	23	8	455	6	469	20,4
AP m.st. Warszawy	67	29	814	7	850	12,7
AP we Wrocławiu	43	16	557	7	580	13,5
AP w Zamościu	8	3	246	7	256	32,0
AP w Ziel. Górze	19	9	594	8	611	32,2
Ogółem	957	536	13992	248	14776	15,4

Struktura tematyczna lokalnych baz danych nie zmieniła się w sposób zasadniczy. Najwięcej z nich, nieco ponad połowę ogólnej liczby, stanowiły indeksy do pojedynczych zespołów. Najczęściej tworzone są indeksy osobowe, rzadziej rzeczowe, geograficzne lub mieszane. Indeksy osobowe służą jako pomoce głównie do akt stanu cywilnego, więziennych, sądowych, repatriacyjnych i notarialnych, a także do akt PZPR i PO „Służba Polsce”. Nadal

wykorzystywane są lokalne bazy danych do ewidencji niektórych rodzajów dokumentacji nieaktowej, np. kartografii, zdjęć i pieczęci. W związku z licznymi kwerendami socjalnymi w archiwach opracowano w ciągu ostatnich lat bazy danych dotyczące zlikwidowanych zakładów pracy. W 2003 r. opracowano i umieszczono w Internecie (www.archiwa.gov.pl) ogólnopolską bazę informującą o przechowywanych dokumentacji osobowej i płacowej zlikwidowanych pracodawców. Jako pierwsza w archiwach państwowych, baza ta jest uzupełniana on-line, we współpracy z przechowywawcami dokumentacji osobowo-płacowej.

W końcu roku sprawozdawczego inwentarze elektroniczne posiadały 13992 zespoły, co stanowi 16,7% wszystkich zespołów akt przechowywanych w archiwach. Większość z nich powstała w trakcie opracowania zespołów, chociaż częstą praktyką jest wprowadzanie do baz danych istniejących już wcześniej inwentarzy kartkowych. Najwięcej inwentarzy w postaci elektronicznej było w: AP w Poznaniu – 1952 zespołów (33%), AP w Olsztynie – 1194 zespoły (41%), AP w Gdańsku – 995 zespołów (30%), AP m. st. Warszawy – 814 zespołów (14%).

Zdecydowana większość baz danych tworzona jest w programie Access (wersja 97, 2000, XP).

Archiwa państwowe korzystają również z zestandaryzowanych baz danych, których opracowanie koordynuje Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych. Małe archiwa często nie tworzą własnych systemów baz danych i ograniczają się do wykorzystywania gotowych propozycji. Nadal najmniejszą aktywność w zakresie wykorzystywania gotowych systemów baz danych i tworzenia własnych wykazywały następujące archiwa: ADM i AP Siedlce. Widoczny wzrost działań w tej dziedzinie, w porównaniu z poprzednimi latami, choć w różnej skali i z różnym efektem, zanotowano w roku sprawozdawczym w AP m. st. Warszawy, AP Opole, Bydgoszcz, Szczecin i Toruń.

W 2003 r. w stosowaniu było w sumie 15 takich baz danych. Najczęściej używane są:

- SEZAM 5.1 - System Ewidencji Zasobu Archiwalnego;
- PRADZIAD 3.1 - Program Rejestracji Akt Metrykalnych i Stanu Cywilnego.
- ELA 2.0 - Ewidencje Ludności w Archiwaliach;
- NADZÓR – baza służąca do rejestracji nadzorowanych archiwów zakładowych, ich zasobu oraz przeprowadzanych kontroli;

Dane z powyższych baz są scalane co roku w wersji ogólnopolskiej.

Ponadto archiwa wykorzystują następujące jednolite bazy danych:

- SUMA 2.5 - System Udostępniania Materiałów Archiwalnych;
- RAP - Rejestr Archiwalnych Poszukiwań;
- IZA 4.0 – Inwentarze Zespołów Archiwalnych, której scalona wersja jest raz w roku udostępniana w Internecie.
- MIKROFILM 1.0 – baza rejestrująca mikrofilmy zasobu własnego.

Rzadziej stosowane są: TOPOGRAF 1.0 - baza rejestrująca rozmieszczenie akt w magazynach; PUZZLE – baza do rejestracji wypożyczeń akt poza archiwum; KITA – Komputerowa Informacja Techniczna; SCRINIUM 2.0 - baza do rejestracji dokumentów wytworzonych do końca XVIII wieku; baza danych MAPY służąca do ewidencjonowania zbiorów kartograficznych; FILMIK; AFISZ.

W ramach informatyzacji informacji archiwalnej kontynuowano w COIA prace przy stworzeniu geograficznej bazy danych na podstawie *Skorowidza miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej z oznaczeniem terytorialnie im właściwych władz i urzędów oraz urządzeń komunikacyjnych*, pod red. T. Bystrzyckiego, Przemysł-Warszawa 1933. W roku 2003 zakończono weryfikację poprawności wprowadzonych danych oraz scalono je. Wprowadzono też dane do bazy danych ROSPOND, opartej na publikacji: S. Rospond, *Słownik nazw geograficznych Polski Zachodniej i Północnej*, cz. 1, Polsko-Niemiecka, Wrocław 1951 oraz rozpoczęto jej korektę.

W drodze umowy o współpracy, udostępniono do użytku Żydowskiemu Instytutowi Historycznemu, Stowarzyszeniu Archiwum „Solidarności”, Fundacji Tygodnika Powszechnego z siedzibą w Krakowie oraz Zarządowi Oddziału Związku Sybiraków w Łodzi, opracowane w NDAP bazy danych. Przekazano do celów szkoleniowych zestadaryzowane bazy danych Akademii Podlaskiej, Archiwum i Bibliotece Zgromadzenia Księża Misjonarzy Św. Wincentego a Paulo oraz Uniwersytetowi Gdańskiemu. Obecnie takie systemy baz danych używane są w 16 instytucjach niepodlegających Naczelnemu Dyrektorowi Archiwów Państwowych, a gromadzone w nich dane stanowią podstawy spójnego systemu informacji o narodowym zasobie archiwalnym.

Coraz częściej archiwa tworzą kopie materiałów archiwalnych w postaci cyfrowej tworzonej przy użyciu skanerów i aparatów cyfrowych. Komputerowy sprzęt umożliwia zachowanie i obróbkę tych obrazów.

3.6. Dostęp archiwów do Internetu

W 2003 r. wszystkie archiwa miały dostęp do Internetu. Większość korzysta ze stałego łącza w ramach usługi SDI lub Neostrada, inne korzystają z łączy komutowanych. Na koniec tego roku własną stronę w Internecie posiadały następujące placówki (archiwa i oddziały zamiejscowe):

1. Archiwum Główne Akt Dawnych
2. Archiwum Akt Nowych
3. Archiwum Dokumentacji Mechanicznej
4. Archiwum Państwowe w Białymstoku
5. Archiwum Państwowe w Bydgoszczy
6. Archiwum Państwowe w Gdańsku
7. Archiwum Państwowe w Katowicach
8. Archiwum Państwowe w Kielcach
9. Archiwum Państwowe w Krakowie

10. Archiwum Państwowe w Lesznie
11. Archiwum Państwowe w Lublinie
12. Archiwum Państwowe w Łodzi
13. Archiwum Państwowe w Olsztynie
14. Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim
15. Archiwum Państwowe w Płocku
16. Archiwum Państwowe w Poznaniu
17. Archiwum Państwowe w Przemyślu
18. Archiwum Państwowe w Radomiu
19. Archiwum Państwowe w Rzeszowie
20. Archiwum Państwowe w Siedlcach
21. Archiwum Państwowe w Suwałkach
22. Archiwum Państwowe w Szczecinie
23. Archiwum Państwowe w Toruniu
24. Archiwum Państwowe m.st. Warszawy
25. Archiwum Państwowe we Wrocławiu
26. Archiwum Państwowe w Zamościu
27. Archiwum Państwowe w Zielonej Górze z siedzibą w Starym Kisielinie

Poczta elektroniczna (e-mail) istniała we wszystkich archiwach państwowych. Niektóre archiwa utrzymują stałą łączność internetową z własnymi oddziałami zamiejscowymi (np. AP Rzeszów, AP Wrocław).

W 2003 r. kolejne trzy archiwa otrzymały serwer wirtualny w domenie rządowej ap.gov.pl. W sumie w tym roku szesnaście archiwów posiadało domenę rządową: Białystok, Bydgoszcz, Elbląg, Gdańsk, Katowice, Kielce, Lublin, Piotrków Trybunalski, Poznań, Przemyśl, Radom, Rzeszów, Suwałki, Szczecin, Toruń, Warszawa.

Systematycznie tworzone są zręby wspólnej, ogólnopolskiej sieci przepływu informacji między archiwami z wykorzystaniem Internetu. Serwis archiwalny prowadzony przez NDAP stanowi miniportal zawierający: aktualności, kronikę wydarzeń, aktualizowaną stronę z informacjami adresowymi archiwów, które nie posiadają własnej strony www, bazy danych SEZAM, IZA i PRADZIAD (www.archiwa.gov.pl). Umożliwia on również przechodzenie na strony konkretnych archiwów w Polsce i w innych krajach.

Od 2003 r. wszystkie archiwa prowadzą, zgodnie z ustawą o dostępie do informacji publicznej, Biuletyn Informacji Publicznej (<http://bip.ap.gov.pl/>)

3.7. Formy i wyniki współpracy z innymi placówkami informacyjnymi – naukowymi, kulturalnymi i oświatowymi, w tym ze szkołami i uczelniami

W 2003 r. archiwa kontynuowały współpracę zarówno z placówkami informacyjnymi, jak też z instytucjami naukowymi oraz kulturalno-oświatowymi. Do stałych partnerów w tej dziedzinie należą przede wszystkim organizacje lokalne, działające w poszczególnych regionach. Obok muzeów, bibliotek, towarzystw naukowych i regionalnych,

oddziałów terenowych Polskiego Towarzystwa Historycznego, coraz częściej aktywna współpraca rozwijana była z władzami samorządowymi, urzędami miejskimi, a także instytucjami kościelnymi. Częstymi partnerami archiwów państwowych, zwłaszcza przy organizowaniu konferencji lub wystaw były organizacje kombatanckie, a zwłaszcza środowiska byłych żołnierzy Armii Krajowej. Intensywną współpracę z Zarządem Głównym Światowego Związku Żołnierzy AK prowadzi od kilku lat Archiwum Akt Nowych, ale też niektóre z archiwów regionalnych, np. AP w Białymstoku. Odbyły się też spotkania archiwistów z przedstawicielami jednostek samorządu terytorialnego, w trakcie których omawiano aktualne problemy w zarządzaniu dokumentacją w urzędach i jednostkach samorządowych oraz zagadnienia związane z prowadzeniem archiwów zakładowych.

W roku sprawozdawczym dobrze rozwijała się współpraca z wyższymi uczelniami i szkołami. Najbardziej popularną formą tego współdziałania były, podobnie jak w latach ubiegłych, prelekcje dotyczące historii i archiwistyki, zapoznające słuchaczy z zasobem archiwalnym, a także dotyczące wykorzystania źródeł archiwalnych do badania historii regionalnej. Na uwagę zasługuje fakt, iż obok uczniów i studentów z Polski w archiwach pojawiali się studenci z innych krajów. W Archiwum Akt Nowych zorganizowano prelekcje dla uczestników Wschodniej Szkoły Letniej Uniwersytetu Warszawskiego oraz grupy archiwistów z Estonii, w Archiwum Państwowym w Elblągu w ramach współpracy z uniwersytetem w Hamburgu przyjęto na praktykę studenta z tamtejszego uniwersytetu.

25-osobowa grupa studentów St. Cloud State University w Minnesocie (USA) odwiedziła AP w Łodzi, zaś Archiwum w Toruniu przyjęło wycieczki studentów z Uniwersytetu w Kownie (Litwa) oraz studium podyplomowego z zakresu muzealnictwa Uniwersytetu w Oldenburgu (Niemcy). Do AP w Płocku przybyła grupa młodzieży niemieckiej goszcząca w Polsce w ramach wymiany młodzieży pomiędzy Szkołą Bertolda Brechta w Darmstadt a LO w Płocku.

Zajęcia dydaktyczne dla studentów różnego typu wyższych uczelni w 2003 roku prowadziło większość archiwów. Szczególnie aktywne w tej dziedzinie były: AP w Gdańsku, AP w Krakowie (286 lekcji historii oraz pokazów materiałów archiwalnych dla studentów), AP w Toruniu (prawie 40 pokazów archiwalnych dla studentów), AP w Szczecinie (lekcje dla szkół podstawowych i gimnazjów). Utrzymywana była także współpraca z ośrodkami kształcenia ustawicznego nauczycieli, w ramach której archiwiści prowadzili wykłady z zakresu historii regionalnej, wiedzy o archiwach oraz roli źródeł archiwalnych w nauczaniu historii (Białystok, Koszalin, Płock, Przemyśl, Zamość).

Podobnie jak w latach ubiegłych współpraca archiwów z innymi pokrewnymi im instytucjami nie ograniczała się do lokalnych organizacji i stowarzyszeń, ale wybiegała też poza granice kraju. AP w Katowicach kontynuowało współpracę z czeskimi archiwami w Opawie i Karwinie, a AP w Szczecinie - z Archiwum Krajowym w Greifswaldzie, głównie w dziedzinie mikrofilmowania akt. AP w Elblągu nadal kontynuowało współpracę z Truso Vereinigung e.V. - Gemeinnütziger Zusammenschluss für Elbinger Kultur und Wissenschaft w Münster,

towarzystwem kulturalno-oświatowym zrzeszającym byłych mieszkańców Elbląga, a także z Malborskim Towarzystwem Ziomkowskim w Hamburgu, które zgromadziło zbiór archiwaliów do dziejów przedwojennego Malborka. Strona niemiecka przekazała do Archiwum pomoce ewidencyjne do materiałów pomocnych do sporządzania kwerend. Wizytę w Archiwum w Szczecinie złożyli członkowie niemieckiego towarzystwa „Gryf”, skupiającego historyków – amatorów dziejów Pomorza i genealogii rodzin pomorskich. Archiwum w Łodzi nawiązało współpracę z Fundacją Monumentum Iudaicum Lodzense w sprawie publikacji wydawnictw źródłowych dotyczących przeszłości miasta.

3.8. Wystawy materiałów archiwalnych

Najbardziej powszechną formą prezentacji materiałów archiwalnych, podobnie jak w poprzednich latach, były ekspozycje dokumentów organizowane w archiwach. W wielu wypadkach archiwa wypożyczały też swoje materiały na zewnątrz w ramach współpracy z innymi instytucjami, nie tylko krajowymi.

Ogółem w 2003 r. zorganizowano 263 wystawy archiwalne (186 w 2002 r.), z tego 118 wystaw zorganizowały archiwa samodzielnie, w pozostałych przypadkach były współorganizatorami wystaw lub wypożyczały swoje materiały innym instytucjom.

Podobnie jak w latach ubiegłych okazją do prezentacji zbiorów były rocznice i jubileusze. W 2003 r. przypadały m. in. 650-lecie Olsztyna i 55-lecie utworzenia AP w Olsztynie, 125-lecie istnienia AP w Krakowie, 50-lecie działalności AP w Białymstoku, 60-lecie zagłady łódzkiego getta. AP w Łodzi było współorganizatorem obchodów rocznicy likwidacji getta, które odbyły się z udziałem przedstawicieli Ambasady Izraela w Polsce, władz miejskich oraz Gminy Wyznaniowej Żydowskiej.

3.9. Inne sposoby popularyzacji archiwum i zasobu (audycje radiowe, telewizyjne, publikacje prasowe)

Jedną z najpowszechniejszych form popularyzacji zasobu archiwalnego było przyjmowanie w archiwach wycieczek. W roku sprawozdawczym archiwa przyjęły ogółem 1414 wycieczki. (razem około 15 tys. osób), dla których zorganizowano pokazy dokumentów połączone z prelekcjami na temat działalności archiwum oraz historii lokalnej. Dla młodzieży szkolnej organizowane były lekcje „żywej historii”, połączone z prezentacją źródeł archiwalnych.

Audycje radiowe i telewizyjne oraz publikacje w dziennikach, tygodnikach i prasie regionalnej należały podobnie jak w ubiegłych latach do stałej formy popularyzowania zasobów archiwalnych w ciągu całego roku sprawozdawczego. Dominowała wśród nich tematyka historyczna i archiwalna, poruszano w nich także bieżące sprawy z życia archiwów. Zainteresowanie lokalną historią związane z prowadzoną akcją dni otwartych znalazło swoje odbicie także w licznych audycjach radiowych i telewizyjnych. AP w Łodzi nakręciło cykl zatytułowany „Encyklopedia Filmowa Łodzi”, zawierający prezentację dokumentów do historii miasta i regionu. Z kolei AP w Krakowie we współpracy z TVP Kraków przygotowało

11 audycji z cyklu „Prezydenci miasta Krakowa” oraz 8 audycji z cyklu „Dzieje Uniwersytetu Jagiellońskiego”. Niezmiennym zainteresowaniem mediów cieszył się zasób ADM. Nagrania przechowywane w tym archiwum zostały wykorzystane m. in. do realizacji filmów dokumentalnych: „Sto lat Zachęty”, „Pechowa Radiostacja Gliwice”, „Szpilman o sobie” oraz do innych audycji radiowych i telewizyjnych.

W AP w Katowicach zainteresowanie miejscowych mediów oraz prasy budziły akta powstań śląskich, zmikrofilmowane z oryginałów wypożyczonych z Instytutu Józefa Piłsudskiego w Nowym Jorku. Wychodząc naprzeciw dużemu zainteresowaniu środowisk badawczych tymi materiałami AP w Katowicach rozpoczęło prace nad komputerową bazą danych zawierającą ewidencję personalną uczestników powstań.

Ogółem w archiwach zrealizowano 711 audycji (w roku ubiegłym – 500), opublikowano 549 artykułów i notatek prasowych.

Główną okazją do popularyzacji zbiorów archiwalnych stały się zorganizowane w dniach 10-11 października 2003 r. po raz kolejny „Dni otwarte” w archiwach państwowych. Odbyły się one pod hasłem: Poznaj historię rodziny i swojej małej ojczyzny. W ramach akcji zorganizowano m.in. szereg wystaw o tematyce genealogicznej, prezentujących przykładowe drzewa genealogiczne znanych osób i ich rodzin w danym regionie, a także pokazano w oparciu o dokumenty archiwalne historię małych miejscowości, które często utraciły dawne znaczenie. Przykładem tego typu wystaw były m. in. zorganizowana w AP Kalisz wystawa: „Królewska wieś sołecka Dobrzec – twoja mała ojczyzna”, czy też w AP w Rzeszowie „Historia miejscowości Błazowa i jej mieszkańców”. AP w Białymstoku opracowało wywody genealogiczne znanych osób lub rodzin, w tym Czesława Miłosza oraz biskupa wileńskiego Romualda Jałbrzykowskiego, a także wywody genealogiczne zwykłych obywateli, co miało być dowodem, iż każdy zainteresowany może próbować odtworzyć dzieje swojej rodziny w oparciu o zachowane materiały archiwalne.

Niemal każde archiwum w trakcie trwania akcji zorganizowało pokazy materiałów archiwalnych i baz danych, wystawy adresowane głównie do szkół i młodzieży. Odbyły się też liczne konkursy z nagrodami, najczęściej pod hasłem „Moje drzewo genealogiczne”. Podobnie jak w latach ubiegłych szczególną aktywnością wyróżniało się AP m. st. Warszawy, w którym odbyła się seria interesujących referatów z zakresu szeroko pojętej problematyki genealogicznej w tym: genealogii znanych rodów warszawskich, specyfiki badań genealogicznych na Kresach, wykorzystania nowoczesnych technik, w tym Internetu do tych prac. Zorganizowano pokazy i lekcje czytania źródeł. Imprezom tym towarzyszyło duże zainteresowanie mediów. Dla odwiedzających w każdym archiwum przygotowano szereg materiałów reklamowych, m. in. zestawy pocztówek ze zdjęciami materiałów archiwalnych i informacji dot. poszukiwań genealogicznych, foldery, w AP m. st. Warszawy duża popularnością cieszył się przewodnik „pierwsze kroki genealoga”. Na podkreślenie zasługuje zaangażowanie do współpracy licznych instytucji, m. in. Warszawskiego Towarzystwa Genealogicznego, Biura Edukacji m. st. Warszawy, towarzystw regionalnych.

Uwagę użytkowników przyciągały także prezentacje multimedialne oraz tematyczne bazy danych, m. in. baza danych cudzoziemskich robotników przymusowych na Pomorzu Zachodnim, opracowana przez AP w Szczecinie (przygotowana ponadto w formie książki i płyty CD-ROM), czy też udostępniona eksperymentalnie baza danych zawierająca imienny rejestr byłych powstańców śląskich, opracowywana aktualnie w Archiwum Państwowym w Katowicach. W związku z „dniami otwartymi” opracowano i opublikowano na CD-ROM zaktualizowaną i poszerzoną wersję prezentacji „Po mieczu i po kądzieli”, która cieszyła się dużym zainteresowaniem gości odwiedzających archiwa.

Znakomitą okazją do popularyzacji zasobu archiwalnego dla szerokiego kręgu odbiorców były dwa programy realizowane przez archiwa państwowe we współpracy z Nauką i Akademicką Siecią Komputerową. Na początku roku sprawozdawczego kontynuowano prezentację w Internecie: „Skarby archiwów polskich”. Rozpoczęto też nowy projekt pod nazwą „Miasta w dokumencie archiwalnym”. Jego celem jest upowszechnianie wiedzy o miastach polskich, których „złoty okres” przypadał na minione stulecia. Ważnym elementem prezentacji stanowi włączanie do współpracy społeczności lokalnych, czego efektem stało się przekazywanie do zbiorów archiwalnych dokumentów i fotografii do dziejów danej miejscowości, które przechowywane były w rękach osób prywatnych. Prezentowane mają być dokumenty pochodzące z zasobu archiwów państwowych, innych instytucji oraz zbiorów prywatnych, dotyczące miejscowości, które stanowiły niegdyś znaczące centra kulturalne i gospodarcze Rzeczypospolitej, a z biegiem lat i pod wpływem różnych wydarzeń historycznych często straciły na znaczeniu. Prezentację multimedialną rozpoczęto od Bolimowa. Planowane jest zamieszczenie opisów 16 miejscowości tego typu.

4. Działalność naukowa

Prace prowadziło osiem **międzyarchiwalnych zespołów naukowych**, w tym trzy powołane w roku 2003. Były to zespoły do spraw rozmieszczenia zasobu w archiwach państwowych oraz zespoły naukowe, których zadaniem jest przygotowanie wskazówek metodycznych do opracowania druków ulotnych oraz dla dokumentacji wytworzonej przez sądy, prokuraturę i notariat.

Kontynuowały działalność inne międzyarchiwalne zespoły naukowe: do spraw dokumentacji technicznej, do spraw terminologii archiwalnej, do spraw kancelarii austriackiej, a także zespoły „Archiwa elektroniczne” oraz „Informatyka i archiwa”.

Zespół do spraw dokumentacji technicznej opracował projekt nowelizacji przepisów dotyczących postępowania z dokumentacją techniczną, rozpoczęto też prace nad instrukcją do postępowania z dokumentacją geologiczną oraz instrukcją do wartościowania dokumentacji geologicznej. Kontynuowano prace przy opracowaniu haseł do teaurusu terminologii dotyczącej dokumentacji konstrukcyjno-technicznej.

Prace nad koncepcją i kształtem polskiego słownika archiwalnego zakończył zespół do spraw terminologii archiwalnej. Dokonano wyboru 372 haseł, spośród których 110 zostało już zdefiniowanych. Definiowanie pozostałych haseł będzie kontynuowane w roku 2004.

Zespół do spraw kancelarii austriackiej przygotował projekt wskazówek metodycznych dotyczących opracowania akt wytworzonych w okresie funkcjonowania tejże kancelarii. Został on rozesłany do zaopiniowania przez archiwa państwowe z terenu byłej Galicji, a także przez Centralną Komisję Metodyczną. Wprowadzenie wskazówek metodycznych jest planowane w roku 2004.

Istotne znaczenie dla rozwijania i udoskonalania komputeryzacji archiwów państwowych miały prace zespołów naukowych „Archiwa elektroniczne” oraz „Informatyka i archiwa”. Członkowie pierwszego z nich uczestniczyli w projekcie „DELOS” poświęcony standaryzacji opisu bibliotecznego i archiwalnego oraz omówieniu doświadczeń europejskich we wdrażaniu kodowanego opisu archiwalnego (EAD). Efektem tych działań jest publikacja *Archiwa w postaci cyfrowej. Materiały międzynarodowych warsztatów DELOS CEE. Standaryzacja. Od Międzynarodowego Standardu Opisu Archiwalnego ISAD(G) do formatu Kodowanego Opisu Archiwalnego EAD. Wdrażanie i najlepsze praktyki. Warszawa 25-26 kwietnia 2003 r.* (red. E. Rosowska, NDAP, Warszawa 2003).

Zespół „Informatyka i archiwa” kontynuował prace związane z kolejnym projektem instrukcji „Zasady funkcjonowania systemu informatycznego w archiwach państwowych”. Stwierdzono że istnieje pilna potrzeba opracowania i wdrożenia regulacji normującej problem funkcjonowania systemu informatycznego w każdym archiwum. Będzie on podstawowym elementem zabezpieczania danych gromadzonych i przechowywanych w archiwach państwowych. Instrukcja taka powinna zawierać standardowe współczesne rozwiązania w tej dziedzinie, a zarazem uwzględniać specyfikę poszczególnych placówek. Członkowie zespołu zajmowali się także oceną archiwalnych baz danych udostępnianych w Internecie w kontekście problemu integracji baz stosowanych w archiwach państwowych do inwentaryzacji poszczególnych rodzajów dokumentacji. W związku z przygotowaniem do akcji informacyjnej o działalności archiwów państwowych pod nazwą „Dni Otwarte” zespół zajął się prezentacją i omówieniem programów komputerowych służących do rekonstrukcji drzewa genealogicznego rodziny. Doświadczenia te zostały wykorzystane podczas prezentacji w poszczególnych archiwach.

W NDAP zorganizowano trzy **zebrania naukowe**, w których wzięli udział pracownicy wydelegowani z większości archiwów państwowych. Problemom związanym z opracowaniem afiszy i druków efemerycznych w archiwach zostało poświęcone zebranie naukowe zorganizowane w dniu 4 kwietnia 2003 r. Referaty wygłosili pracownicy archiwów oraz bibliotek i muzeów, które w swych zbiorach przechowują druki ulotne. Materiały z zebrania naukowego opublikowane zostaną w tomie 105 „Archeionu”. Zdobyte doświadczenia zostaną wykorzystane również przez zespół naukowy do spraw opracowania druków ulotnych. Kolejne dwa zebrania naukowe poświęcone były problematyce kodowanego opisu archiwalnego. Na pierwszym z nich, odbytym w dniu 7 marca 2003 r. zaprezentowano strukturę opisu pomocy archiwalnych EAD (Encoded Archival Description), omówiono doświadczenia bibliotek w praktycznym zastosowaniu sformalizowanego opisu maszynowego MARC i TEI, a także zaprezentowano program do opracowywania archiwaliów – MIDOSA, stosowany w archiwach niemieckich. Problematyka ta była kontynuowana podczas następnego zebrania, które połączono ze szkoleniem z zakresu stosowania EAD.

W 23 archiwach państwowych odbyło się łącznie 81 zebrań naukowych, na których wygłoszono 98 referatów i komunikatów. Najbardziej aktywne w tej dziedzinie były archiwa z Wrocławia, Poznania, Warszawy (Archiwum Państwowe m.st. Warszawy, Archiwum Główne Akt Dawnych), Łodzi, Katowic i Płocka. Omawiano zagadnienia historycznej bazy źródłowej, dzieje archiwów oraz sprawy metodyki archiwalnej, w tym problemów związanych z archiwizowaniem dokumentacji elektronicznej. Wygłoszono szereg referatów dotyczących historii lokalnej (regionalistyki). Prezentowano przeglądy krajowej i zagranicznej literatury historycznej i archiwalnej oraz wyniki wyjazdów zagranicznych, w tym zwłaszcza informacje o polonikach. Omawiano też zasady funkcjonowania odwiedzanych placówek archiwalnych, bazę źródłową do wybranych tematów, organizację pracy archiwalnej, zasady opracowania i udostępniania archiwaliów, sposoby sporządzania pomocy informacyjnych, w tym oceniano projekty przewodników i informatorów o zasobie archiwalnym. Ponadto zajmowano się zagadnieniami nadzoru nad narastającym zasobem archiwalnym. Na zebraniach zorganizowanych przez archiwa w Szczecinie i Toruniu referaty wygłosili goście z Litwy, Rosji, Słowacji i Ukrainy, omawiając problemy funkcjonowania tamtejszych archiwów. Referaty wygłaszane na zebraniach stanowiły niekiedy fragmenty prac doktorskich, magisterskich bądź dyplomowych oraz artykułów przygotowywanych do publikacji w czasopiśmie naukowych. Informacje o zebraniach naukowych w archiwach oraz o innych archiwalnych wydarzeniach naukowych, są gromadzone przez Zakład Naukowy Archiwistyki i zamieszczane na stronie internetowej NDAP w dziale „Zapowiedzi Archiwalnych Wydarzeń Naukowych”.

Centralna Komisja Metodyczna (CKM), organ opiniodawczy Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych w sprawach opracowania, doskonalenia i wdrażania naukowych metod mających zastosowanie w działalności archiwów państwowych, w 2003 r. odbyła 4 posiedzenia. Omawiano kolejną wersję projektu wytycznych w sprawie sporządzania inwentarza książkowego (także w wersji elektronicznej). Zakończenie prac nad wytycznymi możliwe będzie po wydaniu przez Naczelnego Dyrektora decyzji określającej strukturę i zawartość komputerowych baz danych tworzonych i użytkowanych w archiwach państwowych. Członkowie CKM omawiali także wymogi dotyczące zasad przekazywania materiałów archiwalnych do archiwum państwowego w oparciu o elektroniczny spis zdawczo-odbiorczy. Przyjęto ostateczną wersję wskazówek, które zostaną uzupełnione o propozycję zmian w rozporządzeniu Ministra Kultury z 16 września 2002 r. w sprawie postępowania z dokumentacją, zasad jej klasyfikowania i kwalifikowania oraz zasad i trybu przekazywania materiałów archiwalnych do archiwów państwowych. Zmieniony zostanie wzór spisu zdawczo-odbiorczego. Podczas posiedzeń CKM zajmowano się też nowelizacją zasad opracowania i ewidencjonowania pieczęci w oparciu o bazę danych SIGILLUM. Projekt wskazówek metodycznych wraz z bazą danych przekazano do testowania w archiwach państwowych. Istotnym zadaniem CKM jest także stały przegląd przepisów archiwalnych, pod kątem ich spójności z najnowszymi normami wydanymi w sprawach ewidencjonowania oraz metodyki opracowania zasobu archiwalnego.

W 24 archiwach państwowych działały **komisje metodyczne**, w tym nowo powołana w Archiwum Państwowym w Siedlcach. W celu utworzenia nowej komisji metodycznej oraz ujednoczenia i zdyscyplinowania prac komisji metodycznych we wszystkich archiwach

państwowych Naczelny Dyrektor wydał decyzję nr 1 z dnia 20 stycznia 2003 r. w sprawie utworzenia w archiwach państwowych komisji metodycznych oraz określenia zakresu i trybu ich działania. Prace komisji koncentrowały się na ocenie poprawności metodycznej opracowania zespołów archiwalnych, zatwierdzaniu inwentarzy archiwalnych oraz wstępów do inwentarzy. Łącznie na 100 posiedzeniach komisji metodycznych omawiano zasady opracowania ok. 1500 zespołów archiwalnych, spośród których większość została zatwierdzona. Zakład Naukowy Archiwistyki ustosunkował się na piśmie do problemów zawartych w protokołach posiedzeń komisji metodycznych, które były poddane analizie pod kątem sprawdzenia poprawności podejmowanych decyzji z przepisami metodycznymi. Większość zatwierdzanych inwentarzy sporządzono do zespołów akt terenowych organów władz i administracji państwowej szczebla miejskiego, powiatowego i gminnego oraz władz samorządowych funkcjonujących po 1945 r. Znacząca liczba opracowanych i zatwierdzonych inwentarzy dotyczyła też zespołów akt komitetów PZPR różnego szczebla, akt notariuszy oraz akt urzędów stanu cywilnego. Rzadziej opracowywano akta sądowe, akta banków i zakładów przemysłowych, instytucji kulturalnych i oświatowych czy organizacji społecznych. Wyraźnie mniejsza była też liczba zespołów akt wytworzonych przed 1945 r. oraz dokumentacji nieaktowej. Łącznie komisje omówiły kilkanaście inwentarzy zawierających informacje o dokumentacji technicznej, kartograficznej czy fotograficznej. W protokołach posiedzeń przeważała tematyka szczegółowa związana z bieżącymi pracami porządkowo-inwentaryzacyjnymi oraz metodyką opracowania poszczególnych zespołów archiwalnych. W tym kontekście komisje zwracały uwagę na zgodność opracowania akt z obowiązującymi wskazówkami metodycznymi oraz na kwestię przejrzystości informacyjnej wstępu do inwentarza. Kładziono również nacisk na potrzebę wykorzystywania przy opracowaniu funkcjonujących w archiwach baz danych.

Specyfiką prac związanych z nadzorem nad działalnością komisji metodycznych w roku 2003 była analiza nadsyłanych przez archiwa wykazów zasobu z podziałem na zespoły z grup A1, A2 i A3, co było związane z realizacją decyzji Naczelnego Dyrektora w sprawie zasad uproszczonego opracowania zasobu archiwalnego. Kierownik ZNA wziął udział w 6 posiedzeniach komisji metodycznych, których praca wymagała kontroli i bezpośrednich interwencji oraz w posiedzeniach, na których omawiane były zespoły archiwalne, wymagające dodatkowych konsultacji.

W 2003 r. odbyło się 5 posiedzeń **rad naukowo-programowych** działających przy archiwach państwowych w Przemyślu (1 posiedzenie), Szczecinie (3) i Toruniu (1). Przedmiotem obrad było omawianie sprawozdań rocznych z działalności archiwów oraz opiniowanie ich planów pracy, a także przygotowaniami do akcji dni otwartych w archiwach. Rada Naukowo-Programowa AP w Szczecinie zajmowała się też sprawami związanymi z udziałem archiwum w III Zachodniopomorskim Festiwalu Nauki.

NDAP oraz archiwa państwowe były organizatorem i współorganizatorem szeregu **konferencji naukowych**. Bardzo aktywne w tej dziedzinie było Archiwum Państwowe w Krakowie, które zorganizowało 3 konferencje. Uroczysty charakter miała sesja z okazji 125-lecia powstania archiwum krakowskiego. Międzynarodową sesję archiwalną pt. „Nieznane

źródła do dziejów Bochni” zorganizowano dla uczczenia 750-lecia Bochni. Międzynarodowy charakter miało również sympozjum i warsztaty na temat zabezpieczania, digitalizacji i udostępniania zbiorów w ramach programu Ochrony i Udostępniania Europejskich Zbiorów Fotografii SEPIA.

Współpracując z partnerskimi instytucjami nauki i kultury, archiwa państwowe włączyły się do organizacji kilkunastu konferencji i sesji naukowych, w tym kilku konferencji międzynarodowych. Archiwa z Białegostoku i Suwałk, wspólnie z NDAP oraz Politechniką Białostocką i Uniwersytetem w Białymstoku zorganizowały konferencję pt. „Repatriacje i migracje ludności pogranicza w XX wieku. Stan badań oraz źródła do dziejów pogranicza polsko-litewsko-białoruskiego”, która odbyła się w Białymstoku w dniach 23-24 października 2003 r. Była to już X konferencja z cyklu „Wspólne dziedzictwo ziem północno-wschodnich dawnej Rzeczypospolitej”. Wzięli w niej udział historycy i archiwiści z Białorusi, Litwy, Polski i Ukrainy.

Archiwum w Szczecinie było współorganizatorem dwu konferencji. Działając we współpracy ze Szczecińskim Towarzystwem Naukowym i Centrum Doksztalcania i Doskonalenia Nauczycieli zorganizowało sesję na temat „Żydzi szczecińscy. Tradycja i współczesność” (Szczecin, 27 VI 2003 r.). Drugą z nich zorganizowano we współpracy z Uniwersytetem Szczecińskim, Szczecińskim Towarzystwem „Pogranicze” i Zamkiem Książąt Pomorskich). Była to konferencja pt. „Pomorze militarne XII – XXI wiek” (Szczecin 27 XI 2003 r.).

Z okazji 50-lecia Archiwum Państwowego w Zielonej Górze, 14 października 2003 r. zorganizowano międzynarodową konferencję nt. „Polsko-niemieckie dziedzictwo archiwalne źródłem do badań historycznych nad regionem lubuskim”. Jej współorganizatorami były Uniwersytet Zielonogórski oraz miejscowy oddział Polskiego Towarzystwa Historycznego. Udział w konferencji wzięli przedstawiciele Brandenbugisches Landeshauptarchiv Potsdam Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz w Berlinie oraz Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych.

Jubileusz 50-lecia działalności obchodziło także Archiwum Państwowe w Białymstoku. Z tej okazji w dniu 28 lutego 2003 r. w gmachu Archiwum odbyło się uroczyste spotkanie połączone z promocją książki pamiątkowej powstałej na tę okazję. Po oficjalnych uroczystościach, w trakcie których prezydent Białegostoku odznaczył Archiwum medalem im. Jana Klemensa Branickiego, otwarta została wystawa najcenniejszych archiwaliów przechowywanych w zasobie Archiwum. Ekspozyty te prezentowane są także na stronie internetowej Archiwum. Sesję z okazji 50-lecia działalności zorganizowało również Archiwum w Inowrocławiu (oddział AP w Bydgoszczy).

Archiwum Państwowe m.st. Warszawy kontynuuje współpracę z Mazowieckim Towarzystwem Naukowym w zakresie upowszechniania wiedzy historycznej o regionie, organizując odczyty naukowe z cyklu „Warszawa i Mazowsze. Rozważania nad dziejami”.

Archiwum w Częstochowie wspólnie z Muzeum Częstochowskim zorganizowały III Międzygimnazjalny Konkurs Historyczny pt. „Czy znasz historię Częstochowy i regionu częstochowskiego?”.

Archiwum w Przemyślu wzięło udział w organizacji sesji oraz wystaw towarzyszących Walnemu Zgromadzeniu Delegatów Polskiego Towarzystwa Historycznego, odbytego w Przemyślu.

Pracownicy NDAP i archiwów państwowych w 2003 r. ogłosili drukiem łącznie 406 **publikacji**, w tym 25 książek autorskich, 8 książek wydanych pod ich redakcją, 7 katalogów wystaw oraz 381 artykułów, recenzji, sprawozdań, not i komunikatów (w tym 10 artykułów w językach obcych). Wśród książek na uwagę zasługują publikacje autorstwa: Jerzego Gaula, *Polonika w Austriackim Archiwum Państwowym 1772-1918*, Warszawa 2003 (wersja polsko- i niemieckojęzyczna), Jarosława Zawadzkiego, *Siedziby Kiszków i Radziwiłłów na Białorusi w XVI-XVIII wieku. Opisy z zasobu Archiwum Głównego Akt Dawnych*, Warszawa 2003, Urszuli Głowackiej-Maksymiuk, *Aleksandra z książąt Czartoryskich Ogińska*, Siedlce 2003. Część książek opublikowano w językach obcych. Są to prace: *Die preussische Berg-, Hütten- und Salinerverwaltung 1763-1865. Die Bestände in den polnischen Staatsarchiven Breslau und Kattowitz*, oprac. Z. Jedynek, J. Gołaszewski, E. Matuszek, B. Kumor, Bochum 2003, a także książki autorstwa Juliusza Baranowskiego, *Łódzkie getto 1940-1944. The Łódź Ghetto 1940-1944. Vademecum* (wyd. II poprawione i uzupełnione, Łódź 2003) oraz *Zigeunerlager in Litzmannstadt 1941-1942. The Gipsy Camp in Łódź. Obóz cygański w Łodzi 1941-1942* (Łódź 2003). Dwóch pracowników archiwów państwowych wydało drukiem swe dysertacje habilitacyjne. Dr Zbigniew Bujkiewicz ogłosił książkę pt. *Krajobraz materialny i społeczny Zielonej Góry od końca XVIII do połowy XX wieku* (Zielona Góra 2003), zaś dr Janusz Kutta książkę pt. *Druga Rzeczpospolita i Kaszubi 1920-1939*, (Bydgoszcz 2003).

Ważne miejsce wśród wydawnictw archiwalnych zajmują publikacje źródłowe. Edward Rymar wydał *Trzy relacje o wojnie pomorsko-brandenburskiej z lat 1478-1479* (Szczecin 2003). Grzegorz Waliś opracował i wydał wspomnienia ks. Wacława Blizińskiego (1870-1944), działacza ruchu ludowego (Kalisz 2003). Prof. Kazimierz Kozłowski dokonał wyboru i opracowania materiałów, które ukazały się pod tytułem *Dokumenty archiwalne Służby Bezpieczeństwa dotyczące wydarzeń politycznych 1968 roku w województwie koszalińskim* (Koszalin 2003). Na uwagę zasługuje także seria źródłowa *Księgi metrykalne kościołów radomskich z lat 1591-1795*, redagowana przez Sebastiana Piątkowskiego z Archiwum w Radomiu. W roku 2003 wydano metryki chrztów z dwu parafii radomskich (t. 5, *Kościół św. Wacława 1697-1712*; t. 6, *Kościół św. Jana Chrzciciela 1661-1677*, oprac. J. Orzechowski, wstęp Andrzej Szymanek, Radom 2003).

W 2003 r. ukazały się drukiem dwa informatory, zawierające dane o zasobie archiwum w Elblągu z siedzibą w Malborku oraz archiwum w Zielonej Górze. Do druku złożono informatory o zasobie archiwów w Kaliszu, Piotrkowie Trybunalskim i Zamościu (ten ostatni jest udostępniany w wersji elektronicznej na stronie internetowej archiwum). Równocześnie prowadzono prace zmierzające do opracowania informatorów o zasobie Archiwum Akt Nowych oraz archiwów w Bochni (oddział AP w Krakowie), Kamieńcu Ząbkowickim (oddział AP we Wrocławiu), Katowicach, Koszalinie i Przemyślu.

Przygotowywane są także przewodniki po zasobach archiwów w Białymstoku, Gdańsku, Olsztynie i Toruniu. Dr Henryk Bartoszewicz prowadzi prace nad opracowaniem przewodnika po zbiorach kartograficznych AGAD, zaś Sławomir Filipowicz przygotowuje przewodnik po zasobie archiwalnym Suwalszczyzny. Znajdą się w nim informacje o rozproszonych archiwaliach w zbiorach polskich i obcych, które przez zasadę proveniencji i pertynencji są związane z Suwalszczyzną. Archiwum w Szczecinie przygotowuje do druku niemiecką wersję przewodnika po zasobie, który w wersji polskiej ukazał się w roku 2002.

Pracownicy NDAP i archiwów najwięcej publikacji ogłosili na łamach „Archeionu”, „Archiwisty Polskiego”, czasopism wydawanych przez archiwa państwowe, a także czasopism regionalnych. Publikowali również w czasopismach zagranicznych: amerykańskich („Polish-American Studies. A Journal of Polish American History and Culture published by the Polish American Historical Association”), niemieckich („Archiv für Diplomatik Schriftgeschichte Siegel- und Wappenkunde“, „Berichte und Forschungen. Jahrbuch des Bundesinstituts für Kultur und Geschichte der Deutschen im Östlichen Europa“, „Carinthia”) oraz w wydawnictwach pokonferencyjnych białoruskich i niemieckich. Archiwa państwowe w Gorzowie Wielkopolskim (oddział AP w Szczecinie), Krakowie, Poznaniu i Zamościu wydały kolejne numery własnych czasopism historyczno-archiwalnych. Archiwa w Jeleniej Górze (Oddział AP we Wrocławiu), Radzynie Podlaskim (oddział AP w Lublinie), Łodzi, Szczecinie i Warszawie (Archiwum m.st. Warszawy) są współwydawcami regionalnych czasopism historycznych.

W obszarze działalności wydawniczej archiwów są także publikacje multimedialne. Archiwum Dokumentacji Mechanicznej wydało płytę CD pt. „Stan wojenny na falach Rozgłośni Polskiej Radia Wolna Europa”, która ukazała się w formie dodatku do kwartalnika „Karta” (nr 39, 2003). AP w Poznaniu wydało publikację źródłową zamieszczoną na dwu płytach CD. Znalazły się na nich najstarsze dokumenty do dziejów miasta Poznania, pochodzące z lat 1254-1790.

Publikacje archiwalne są umieszczane także na stronach internetowych. Bardzo aktywne w dziedzinie publikacji internetowych jest Archiwum w Lubaniu (oddział AP we Wrocławiu). W 2003 r. uruchomiło ono stronę internetową „ArchNet” (Naukowy Portal Archiwalny – www.archiwa.net) poświęconą m.in. międzynarodowym standardom opisu materiałów archiwalnych ISAD(G), ISAAR(CPF), nowym technologiom: XML, Dublin Core, EAD oraz zagadnieniom poświęconym Internetowi w archiwistyce. Archiwum w Lubaniu wraz z Agencją Bronimarkt redaguje również wydawnictwo „Silesiana”, będące kontynuatorem „Historiograficznego Archiwum Śląsko-Łużyckiego”. Na jego stronie internetowej udostępniane są publikacje historyków i archiwistów Dolnego Śląska. Ważne miejsce zajmuje też dział archiwistyki praktycznej, zawierający wstępy i noty do inwentarzy archiwalnych. Archiwum to redaguje również polsko-niemiecki biuletyn informacyjny pt. „Partnerzy” (w 2003 r. ukazał się nr VI), prezentujący działalność AP we Wrocławiu Oddział w Lubaniu oraz Archiv Stadt und Kreis Lauban w Niemczech. Biuletyn abonowany jest drogą elektroniczną i aktualnie posiada 101 odbiorców w Polsce, Niemczech, Francji, Szwajcarii, Austrii i USA.

Pracownicy archiwów państwowych oraz NDAP uczestniczyli w konferencjach i sesjach naukowych organizowanych przez inne ośrodki krajowe, na których wygłosili łącznie 103 referaty naukowe dotyczące głównie bazy źródłowej do wybranych tematów, a także edytorstwa źródeł archiwalnych, w tym również wydawnictw multimedialnych. Wygłaszali też referaty o tematyce historycznej. Szczególnie wiele wystąpień dotyczyło regionalistyki i dziejów najnowszych. Konferencje te organizowane były przez: uniwersytety, akademie i szkoły wyższe oraz Polską Akademię Nauk i Polską Akademię Umiejętności. Pracownicy NDAP oraz archiwów uczestniczyli także w konferencjach, okolicznościowych zebraniach, sesjach popularno-naukowych i wystawach organizowanych przez: Bibliotekę Narodową, Centralną Bibliotekę Wojskową, Muzeum Niepodległości, Zamek Królewski w Warszawie, Zamek Królewski na Wawelu, Polskie Towarzystwo Historyczne, Stowarzyszenie Archiwistów Polskich, Instytut Pamięci Narodowej, Żydowski Instytut Historyczny oraz wiele regionalnych instytucji naukowych i kulturalnych – zwłaszcza muzeów i bibliotek.

Szczególne znaczenie miała **współpraca archiwów z władzami samorządowymi**, przy których udziale archiwa zorganizowały szereg konferencji naukowych oraz wystaw archiwalnych. Towarzyszyły one obchodom rocznic nadania prawa miejskiego. Archiwum w Krakowie zorganizowało międzynarodową konferencję dla uczczenia 750-lecia Bochni. Archiwum w Zielonej Górze włączyło się do organizacji obchodów 700-lecia miasta Żagania, zaś Archiwum w Siedlcach uczestniczyło w przygotowaniu wystawy z okazji 770-lecia istnienia Łukowa i 600-lecia nadania mu prawa miejskiego. W Archiwum w Łodzi powołany został zespół kartograficzny, który we współpracy z Wydziałem Geodezji i Katastru Gruntowego Urzędu Miasta Łodzi prowadzić będzie prace nad przygotowaniem do druku atlasu historycznego Łodzi. Archiwum w Suwałkach było współorganizatorem konferencji „Samorzady miejskie na Suwalszczyźnie w XIX i XX wieku”. Kilka archiwów włączyło się do organizacji lokalnych festiwalów nauki, organizując wystawy archiwalne, konferencje popularno-naukowe oraz konkursy historyczne dla młodzieży szkolnej. AP w Suwałkach współorganizowało Podlaski Festiwal Nauki i Sztuki, AP w Szczecinie wzięło udział w III Zachodniopomorskim Festiwalu Nauki, AP w Toruniu uczestniczyło w III Toruńskim Festiwalu Nauki i Sztuki, Archiwum Państwowe m.st. Warszawy włączyło się w organizację VII Pikniku Naukowego Polskiego Radia Bis, zaś AP w Kielcach w organizację IV Kieleckiego Festiwalu Nauki.

Archiwum w Krakowie rozpoczęło współpracę z Małopolskim Urzędem Marszałkowskim, który zaprosił wszystkie organy i jednostki administracji samorządowej i rządowej do współpracy przy tworzeniu portalu internetowego Wrota Małopolski (www.wrotamalopolski.pl). W ramach współpracy z placówkami informacyjnymi odbyły się dwa spotkania z przedstawicielami jednostek samorządu terytorialnego zrzeszonych w Forum Samorządowym prowadzonym przez Małopolski Instytut Samorządu Terytorialnego i Administracji w Krakowie. W ich trakcie przedstawiano aktualne problemy w zakresie zarządzania dokumentacją w urzędach i jednostkach samorządowych oraz zagadnienia związane z prowadzeniem archiwów zakładowych.

Dyrektor Archiwum w Częstochowie jest członkiem Rady Kultury przy Prezydencie miasta Częstochowy. Pracownik AP w Przemyśle jest przewodniczącym Komisji do spraw

Rewitalizacji Zespołu Staromiejskiego Miasta Przemysła, a pracownik AP we Wrocławiu jest członkiem Komisji Historycznej Euroregionu Nysa.

Archiwum w Krakowie współpracuje z archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Archiwum Nauki Polskiej Akademii Nauk i Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie. Archiwum w Malborku nawiązało współpracę z archiwami diecezjalnymi w Elblągu i Pelplinie w zakresie wymiany informacji o zbiorach metrykalnych. NDAP współpracuje również z archiwami polskich instytucji za granicą.

Ważnym przejawem działalności archiwów państwowych był udział w międzynarodowych konferencjach naukowych, organizowanych przez zagraniczne (czeskie, fińskie, niemieckie, słowackie i ukraińskie) uniwersytety, organizacje archiwalne i instytuty badawcze. Na konferencjach tych pracownicy NDAP i archiwów państwowych wygłosili łącznie 9 referatów.

Od 2001 r. realizowany jest międzynarodowy program „Archiwum Radziwiłłów”. Partnerami NDAP i AGAD w jego realizacji jest Państwowy Komitet do Spraw Archiwów i Biurowości Republiki Białoruś oraz Fundacja „Dialog”. Uczestniczą w nim również archiwa litewskie i białoruskie. Celem projektu jest udostępnienie międzynarodowej społeczności badaczy inwentarzy i innych pomocy ewidencyjnych oraz akt zespołów archiwalnych powstałych z dawnego Archiwum Radziwiłłów, które aktualnie znajdują się w archiwach Polski i Białorusi. W dniu 21 marca 2003 r. w Białymstoku odbyło się spotkanie, na którym zaprezentowano stronę internetową zawierającą Archiwum Warszawskie Radziwiłłów w AGAD oraz Archiwalia Radziwiłłowskie w zbiorach Litewskiego Państwowego Archiwum Historycznego. W efekcie spotkania zaktualizowana została strona internetowa AGAD poświęcona Archiwum Radziwiłłów.

Archiwum w Poznaniu utrzymuje stosunki partnerskie z archiwami w: Austrii, Czechach, Francji, Niemczech, Słowacji i Szwajcarii. Odbyto podróże studyjne, mające na celu zapoznanie się z metodami pracy stosowanymi w archiwach zagranicznych oraz ich ewentualnym zastosowaniem w warunkach polskich. AP w Katowicach kontynuowało współpracę z archiwami czeskimi (w Opawie i Karwinie) w zakresie wymiany informacji o zasobie, metod opracowania akt i sposobach ich przechowywania. Przedstawiciele tych archiwów uczestniczyli też, na zasadach wzajemności, w organizowanych przez swe placówki macierzyste uroczystościach i otwarciach wystaw. Współpracę z archiwami czeskimi w Libercu i Jabloncu nad Nysą nawiązało AP we Wrocławiu. Archiwum w Szczecinie rozwija współpracę z Archiwum Krajowym (Landesarchiv) w Greifswaldzie. Na mocy umowy zawartej między archiwami w 2002 r. strona niemiecka zainstalowała 2 kamery do mikrofilmowania akt. W 2003 r. odbyło się spotkanie dyrektorów i pracowników obydwu archiwów poświęcone uzgodnieniu spraw związanych z umową o mikrofilmowaniu i współpracy na innych polach.

Zgodnie z wieloletnią praktyką archiwa wykorzystywały kontakty ze szkołami i uczelniami wyższymi do **upowszechniania wiedzy** o swoich zbiorach i historii regionu. Pracownicy archiwów państwowych byli zapraszani do wygłaszania komunikatów naukowych o bazie źródłowej w kilkunastu ośrodkach uniwersyteckich i akademickich

(Białystok, Bydgoszcz, Częstochowa, Gdańsk, Gliwice, Katowice, Kielce, Kraków, Lublin, Łowicz, Łódź, Olsztyn, Opole, Piotrków Trybunalski, Poznań, Przemyśl, Pułtusk, Radom, Rzeszów, Sandomierz, Siedlce, Słupsk, Szczecin, Toruń, Warszawa, Wrocław, Zamość, Zielona Góra).

Trwałą formą **współpracy archiwów z wyższymi uczelniami** jest prowadzenie zajęć specjalistycznych dla studentów historii i archiwistyki. Pracownicy NDAP oraz 18 archiwów państwowych prowadzili wykłady, ćwiczenia i seminaria z zakresu archiwistyki, historii, nauk pomocniczych historii, edytorstwa źródeł, informacji naukowej, komputeryzacji archiwów oraz zagadnień dotyczących dokumentu elektronicznego w następujących uczelniach wyższych: UMK w Toruniu, Uniwersytecie Jagiellońskim, UMCS w Lublinie, KUL w Lublinie, Uniwersytecie Warszawskim, Uniwersytecie Gdańskim, UAM w Poznaniu, Uniwersytecie Śląskim, Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim w Olsztynie, Uniwersytecie Szczecińskim, Uniwersytecie Wrocławskim, Uniwersytecie Zielonogórskim, Akademii Pedagogicznej w Krakowie, Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie, Akademii Podlaskiej w Siedlcach, Papieskim Wydziale Teologicznym – Instytucie w Siedlcach, Wyższej Szkole Humanistycznej w Pułtusku, Wyższej Szkole Pedagogicznej w Częstochowie, Wyższej Szkole Pedagogicznej ZNP w Warszawie, Wyższej Szkole Zarządzania w Rzeszowie, Wyższej Szkole Humanistycznej w Szczecinie, Bałtyckiej Wyższej Szkole Humanistycznej w Koszalinie, kolegium Licencjackim UMCS z siedzibą w Radomiu oraz w PWSZ w Lesznie, Przemyślu i Gorzowie Wielkopolskim. Doc. dr hab. Edward Długajczyk (AP Katowice) jest kierownikiem Zakładu Archiwistyki na Uniwersytecie Śląskim.

Pracownik AP w Gdańsku prowadził zajęcia z archiwistyki dla słuchaczy Podyplomowego Studium Archiwistyki w Gdańsku. Pracownicy NDAP i 6 archiwów (AGAD, AP Białystok, Koszalin, Kraków, Warszawa i Wrocław) prowadzili także zajęcia z archiwistyki w: Policealnym Studium Informacji, Archiwistyki i Księgarstwa w Warszawie, Studium Ekonomicznym w Białymstoku, szkole pomaturalnej „Computer College” w Koszalinie, Policealnym Studium Archiwistyki przy Zespole Szkół Poligraficzno-Księgarskich w Krakowie oraz w Policealnej Szkole dla Dorosłych przy Niepublicznym Ośrodku Edukacyjnym we Wrocławiu. Pracownik AP w Poznaniu prowadził zajęcia z podstaw archiwistyki w Zespole Szkół Zawodowych w Szamotułach.

W 29 archiwach państwowych zorganizowano coroczne praktyki zawodowe pierwszego i drugiego stopnia, w których wzięło udział 360 studentów historii ze specjalnością archiwalną lub biblioteczną oraz studentów zarządzania i administracji, a także studentów konserwacji zbiorów archiwalnych z 11 uniwersytetów (UMK Toruń, UAM Poznań, UMCS Lublin, KUL, UW-M Olsztyn, uniwersytety Gdański, Jagielloński, Warszawski, Wrocławski, Szczeciński i Śląski) oraz 7 szkół wyższych (Papieska Akademia Teologiczna w Krakowie, Akademia Świętokrzyska Filia w Piotrkowie Trybunalskim, Akademia Sztuk Pięknych w Warszawie, Wyższa Szkoła Humanistyczna w Pułtusku, Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP w Warszawie, Wyższa Szkoła Administracji Publicznej w Kielcach i PWSZ w Przemyślu). Wśród osób odbywających praktyki archiwalne znalazł się student historii z Uniwersytetu w Hamburgu, który odbył praktykę w AP w Elblągu z siedzibą

w Malborku. Praktyki archiwalne odbyło także 47 słuchaczy i uczniów z 3 szkół policealnych (Policealne Studiu Informacji, Archiwistyki i Księgarstwa w Warszawie, Studium Archiwalne w Krakowie oraz Policealna Szkoła dla Dorosłych w Jeleniej Górze). Praktykę archiwalną w Archiwum w Malborku odbył uczeń Zespołu Szkół Technicznych w Malborku o profilu *zarządzanie informacją*.

Formą współpracy z wyższymi uczelniami i innymi placówkami szkolnymi są też prelekcje dotyczące historii i archiwistyki przygotowywane w oparciu o materiały przechowywane w archiwach. Spotkania organizowano – we wszystkich niemal archiwach – głównie dla studentów z kierunków humanistycznych (historia, filologia, informacja naukowa), zapoznawano słuchaczy z zasobem archiwalnym oraz wyjaśniano zasady przeprowadzania kwerend archiwalnych i wykorzystywania archiwaliów w pracy naukowej. Szereg prelekcji dotyczyło prowadzenia badań genealogicznych, co związane było z rosnącym zainteresowaniem użytkowników tą dziedziną. Zajęcia dydaktyczne (zwłaszcza ćwiczenia) dla studentów historii ze specjalnością archiwalną odbywały się m. in. w AGAD, AAN oraz archiwach w Bydgoszczy, Katowicach, Krakowie, Lublinie, Opolu, Piotrkowie Trybunalskim, Radomiu, Siedlcach, Toruniu i Zielonej Górze.

W ramach **podnoszenia kwalifikacji naukowych i zawodowych** pracownicy archiwów państwowych kontynuowali prace przy pisaniu rozpraw habilitacyjnych oraz doktorskich. Dyrektor AP w Bydgoszczy, dr Janusz Kutta, obronił pracę habilitacyjną na UMK w Toruniu. Pracownik AP w Zielonej Górze wydał drukiem rozprawę habilitacyjną (termin obrony wyznaczono na rok 2004), a pracownik AP w Krakowie uzyskała tytuł doktora nauk humanistycznych. Sześciu pracowników archiwów państwowych i NDAP podnosi swe kwalifikacje zawodowe na studiach podyplomowych z zakresu archiwistyki i komputeryzacji archiwów, organizowanych na Wydziale Historii i Archiwistyki UMK w Toruniu.

Zakład Naukowy Archiwistyki NDAP zorganizował szkolenia metodyczno-archiwalne poświęcone postępowaniu z dokumentacją techniczną oraz kartograficzną. Łącznie w szkoleniach tych wzięło udział 40 pracowników archiwów państwowych oraz 1 doktorantka z UMK w Toruniu. Pracownicy NDAP i archiwów państwowych podnosili swe kwalifikacje także na kursach języka angielskiego i niemieckiego.

Przedstawiciele NDAP oraz archiwów państwowych wchodzi w skład władz wielu instytucji naukowych i kulturalnych. Doc. dr hab. Daria Nałęcz jest członkiem Komitetu Nauk Historycznych PAN, komitetu redakcyjnego *Polskiego Słownika Biograficznego* oraz rad naukowych Biblioteki Narodowej i Krajowego Ośrodka Dokumentacji Zabytków w Warszawie. Prezesem Stowarzyszenia Archiwistów Polskich jest dr hab. Jarosław Poraziński, dyrektor AP w Toruniu. Dr Andrzej Biernat (NDAP) był sekretarzem Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Historycznego. Dr Sławomir Radoń, dyrektor AP w Krakowie, jest członkiem Kolegium Instytutu Pamięci Narodowej. Prof. dr hab. Edward Kołodziej jest członkiem Komitetu Badań Polonii PAN. Sławomir Iwaniuk z AP w Białymstoku jest wiceprezesem Białoruskiego Towarzystwa Historycznego. Pracownicy archiwów sprawują także liczne funkcje we władzach oddziałów regionalnych PTH, SAP oraz regionalnych towarzystw naukowych.

Dr Ewa Rosowska z NDAP uczestniczyła w pracach Normalizacyjnej Komisji Problemowej Polskiego Komitetu Normalizacyjnego do Spraw Informacji i Dokumentacji, opiniując projekty norm pod kątem potrzeb archiwów państwowych.

5. Współpraca międzynarodowa w 2003 r.

Wartość polskich zbiorów archiwalnych dla światowego dziedzictwa dokumentacyjnego oraz rola, jaką polskie archiwa państwowe odgrywają w działalności najważniejszych międzynarodowych instytucji archiwalnych, zostały uhonorowane w roku 2003 w sposób szczególny. Spektakularnym osiągnięciem było wprowadzenie na światową listę UNESCO „Memory of the World” polskich obiektów: aktu konfederacji warszawskiej z 1573 r. (zasób AGAD), tablic zawierających 21 postulatów porozumień gdańskich z 1980 (Centralne Muzeum Morskie w Gdańsku) wraz z Archiwum Solidarności z lat 1980 – 1981 (Ośrodek „Karta”). W wyniku decyzji Międzynarodowego Komitetu Doradczego, którego ostatnie posiedzenie – zorganizowane przez NDAP i Polski Komitet ds. UNESCO - odbyło się 28-30 sierpnia 2003 r. w Gdańsku, powyższe, kolejne już polskie dokumenty znalazły się wśród 90 najcenniejszych obiektów z 45 krajów - wpisanych do rejestru światowego. Ich uniwersalne wartości dla światowego dziedzictwa dokumentacyjnego, przesądziły o wyborze i uznaniu przez UNESCO za godne szczególnej ochrony i promocji.

W tym również roku, polskim archiwom państwowych powierzono rolę organizatora posiedzenia pre-kongresowego, w którym uczestniczyli członkowie wybranych komitetów Międzynarodowej Rady Archiwów (konferencja w Elblągu w dniach 22-24 maja). Zarówno ta inicjatywa, jak i współdziałanie w organizacji w Gdańsku spotkania, poświęconego możliwości powołania komitetu regionalnego „Memory of the World” państw regionu Morza Bałtyckiego oraz podjęte prace nad utworzeniem Portalu „Wspólne europejskie dziedzictwo archiwalne”, zostały pozytywnie ocenione przez Zgromadzenie Ogólne Europejskiego Oddziału Regionalnego MRA (Kapsztad, październik 2003 r.). Uznano je za znaczący wkład polskich archiwów państwowych w rozwój europejskiej współpracy archiwalnej.

Uzyskane dotąd efekty prac oraz doświadczenia roku 2003 dają nam dobrą podstawę do dalszej, aktywnej działalności na arenie międzynarodowej, podejmowanej już w ramach struktur Unii Europejskiej.

5.1. Realizacja programów międzynarodowych

Potrzeba wymiany informacji na temat przechowywanych w archiwach narodowych świadectw dziedzictwa kulturowego dotyczącego kilku państw, lub całego regionu oraz dążenie do wypracowania ogólnie przyjętych norm ułatwiających dostęp do archiwaliów

powoduje, że z każdym rokiem wzrasta zainteresowanie uczestnictwem w programach międzynarodowych. Polskie archiwa państwowe aktywnie włączyły się w ten nurt współpracy międzynarodowej, pełniąc rolę organizatora/koordynatora lub współorganizatora/uczestnika kilku znaczących projektów.

Zgodnie z przyjętym harmonogramem, kontynuowano realizację programu **Reconstitution of the Memory of Poland**. Działania te spotkały się z wysoką oceną przedstawicieli Rady Europy. W 2003 r. za zadania priorytetowe uznano wprowadzenie do bazy danych wykonanych wcześniej opisów zespołów oraz przygotowanie prezentacji wyników I etapu realizacji programu na podsumowujące posiedzenie Komitetu Wykonawczego (Drezno, 18-19 września). W spotkaniu, oprócz przedstawicieli państw uczestniczących w programie, tj. Austrii, Litwy, Niemiec i Ukrainy (na spotkanie nie dotarli z różnych przyczyn przedstawiciele Francji, Rosji, Szwajcarii i Włoch), udział wzięła przedstawicielka Rady Europy – instytucji patronującej i współfinansującej program. Dzięki pozytywnym ocenom osiągniętych wyników prac, przedstawionych w Dreźnie przez polską delegację, podjęto decyzję o kontynuacji prac związanych z programem i rozszerzeniem go na kolejne kraje europejskie.

W związku z oficjalnym zaproszeniem do programu archiwów białoruskich zorganizowano spotkanie robocze w dniach 8-9 października br. w Grodnie, podczas którego dr hab. Władysław Stępnia i mgr Katarzyna Jagiełło omówili z przedstawicielami Narodowego Archiwum Historycznego Białorusi w Mińsku i Grodnie oraz Archiwum Państwowego Obwodu Grodzieńskiego, metodologię programu. Otrzymali także spisy zespołów, które – po weryfikacji – będą stanowić podstawę przygotowania opisów na potrzeby programu.

Zwrócono się również do archiwów szwajcarskich z prośbą o włączenie się do realizacji programu.

W wyniku uzgodnień z zagranicznymi partnerami dot. przyjęcia polskich archiwistów w ramach wymiany bezdewizowej, 8 osób prowadziło prace poszukiwawcze w archiwach:

1. niemieckich

- Maciej Szukała (AP Szczecin) w dniach 13-26 lipca prowadził rejestrację poloników w Koblencji.
- dr Jerzy Gaul (AGAD) w dniach 3-16 sierpnia przeprowadził kwerendę w Bundesarchiv-Militararchiv we Freiburg
- Wioletta Lipińska, (NDAP) przeprowadziła rozpoznanie w archiwum w Dreźnie
- Bożena Kumor i Janusz Gołaszewski (AP Wrocław) przeprowadzili prace nad rejestracją poloników w archiwach w Düsseldorfie i Münster

2. włoskich

- Mariola Szaleniec (AP Kraków) i Lidia Potykanowicz-Suda (AP Gdańsk) prowadziły rejestrację poloników w archiwum w Trieście (wyjazd zorganizowano w ramach wymiany bezdewizowej)

3. austriackich

- dr Jerzy Gaul (AGAD) przeprowadził kwerendę w Parlamentsarchiv w Wiedniu.

Cultivate-CEE

W dniu 2 marca w siedzibie Biblioteki Głównej Bułgarskiej Akademii Nauk odbyła się konferencja konsorcjum Cultivate-CEE. Z uwagi na upływający w marcu 2003 r. termin zakończenia Programu, było to zarazem ostatnie spotkanie robocze grupy.

W czasie dwuletniego udziału w konsorcjum Cultivate CEE, Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych (podobnie jak i pozostali członkowie konsorcjum) realizowała główne założenie Programu – tj. promowanie współpracy archiwów, bibliotek i muzeów w ramach projektów europejskich, poprzez:

1. organizację i współorganizację krajowych i międzynarodowych konferencji, w czasie których dokonywano prezentacji projektów naukowo-badawczych Unii Europejskiej skierowanych do instytucji kultury,
2. publikowanie wydawnictw zawierających materiały odnoszące się do problematyki współpracy międzynarodowej,
3. udział w konferencjach międzynarodowych i spotkaniach roboczych uczestników Programu.

Istotnym osiągnięciem programu było stworzenie the Cultivate Interactive Web Site (<http://www.cultivate-eu.org>), która - pomimo oficjalnego zakończenia realizacji programu 31 marca 2003 r. - jest nadal dostępna.

DELOS

W ramach realizacji programu, którego NDAP była koordynatorem w Europie Środkowej, zorganizowano wyjazdy 6 przedstawicieli polskich archiwów państwowych, którzy uczestniczyli w następujących konferencjach i warsztatach:

- „Web portals for the historic environment” – Anna Barszcz, ZNA (Londyn, 17 czerwca)
- „International Co-operation Workshop” – dr hab. Władysław Stępnik, Zastępca Naczelnego Dyrektora AP (Praga, 29 maja – 2 czerwca)
- „Building digital library” – Piotr Wierzbicki, Stanisław Flis z AP Gdańsk i Rafał Magryś z AP Lublin – konferencja w Pisie, w dn.19-20 czerwca
- dr Ewa Rosowska, p.o. Naczelnika Wydziału Współpracy Europejskiej uczestniczyła w spotkaniu poświęconym finansowaniu programu DELOS CEE (Pisa, 20-24 czerwca).

Podkreślić należy, że ze środków przeznaczonych na ten program, w znacznym stopniu sfinansowana została konferencja majowa w Elblągu, podczas której uczestnicy mieli okazję zapoznać się z wynikami programu, podobnie jak i kilka publikacji.

SEPIA

SEPIA (Safeguarding European Photographic Images for Access) - projekt UE mający na celu promowanie oraz zabezpieczanie wszystkich rodzajów materiałów fotograficznych, jak również zdefiniowanie roli nowych technologii w zarządzaniu tymi zbiorami. Oficjalnym członkiem programu, w którym uczestniczy 19 instytucji z 11 krajów, jest AP Kraków, którego przedstawicielką, Anna Michaś, kierownik Pracowni Konserwacji w AP Kraków i członek Komitetu ds. Zabezpieczania Archiwaliów w Klimacie Umiarkowanym MRA, uczestniczyła w 2003 r. w dwóch spotkaniach:

- seminarium nt. etyki digitalizacji materiałów fotograficznych oraz fotografii cyfrowej (Londyn, 7 – 11.V.)
- konferencji podsumowującej program SEPIA (Helsinki, 18-20 września), na której m.in. wskazywano na konieczność włączenia do działalności instytucji międzynarodowych, regionalnych i narodowych szeroko pojętej profilaktyki i zabezpieczania materiałów fotograficznych.

5.2. Konferencje międzynarodowe

Na spotkanie pod hasłem „Archiwa w Społeczeństwie” poświęcone ocenie wyników prac komitetów MRA oraz problemom przystosowania archiwów państw Europy Środkowej i Wschodniej do funkcjonowania w ramach Unii Europejskiej, które odbyło się w dniach 22-24 maja w Elblągu, przybyło 80 gości z 36 krajów, na czele z najwyższymi przedstawicielami Międzynarodowej Rady Archiwów i ekspertami ds. archiwalnych. Uczestnicy konferencji wzięli udział w sesji plenarnej oraz mieli możliwość przysłuchiwania się obradom 3 komitetów Międzynarodowej Rady Archiwów, tj.: Komitetu ds. Bieżącej Dokumentacji Elektronicznej w Środowisku Cyfrowym, Komitetu ds. Oceny Dokumentacji oraz Komitetu ds. Prawnych. W ramach IX konferencji Archiwów Państw Europy Środkowej i Wschodniej z cyklu *Colloquia Jerzy Skowronek dedicata* zaprezentowano 11 wystąpień, poświęconych przede wszystkim dostępowi do informacji i dokumentów, aspektom prawnym działalności archiwów i dostosowaniu prawa w poszczególnych krajach do standardów europejskich oraz zarządzaniu zbiorami archiwalnymi. Jedną z części konferencji poświęconą była realizowanemu w ramach V Programu Ramowego Komisji Europejskiej programowi Delos CEE (Sieć Doskonałości Bibliotek Cyfrowych), który poświęcony jest archiwom i bibliotekom utwalonym cyfrowo. Opracowane materiały konferencji elbląskiej zostały opublikowane.

Polskie archiwa państwowe były także reprezentowane na najważniejszych spotkaniach międzynarodowych, poświęconych strategii rozwoju archiwów w dobie informatyzacji, demokratyzacji i upowszechniania dostępu do informacji, organizowanych za granicą.

1. Naczelny Dyrektor AP uczestniczył w dwóch spotkaniach szefów archiwów państw Unii Europejskiej i państw kandydujących (EBNA), zorganizowanych podczas prezydencji greckiej w Atenach (4-8 czerwca) oraz włoskiej – w Syrakuzach (20-24

września). Spotkania poświęcono omówieniu zasad opracowania nowego raportu o stanie archiwów w państwach Unii (obowiązek przygotowania takiego raportu wynika z przyjętej w Brukseli rezolucji Rady Unii Europejskiej z 6 maja 2003 r. dot. archiwów w państwach UE). Dzięki staraniom przedstawicieli Polski i Węgier, raport będzie obejmował wszystkie kraje poszerzonej Unii, a nie, jak wstępnie planowano, kraje „piętnastki”. Podczas spotkań zwrócono także uwagę na wyzwania stojące przed archiwami narodowymi państw członkowskich w związku z rozszerzeniem UE, poruszono problem ścisłej współpracy archiwów narodowych państw UE i kandydujących z instytucjami europejskimi. Prof. H. Weber (Prezydent Bundesarchiv w Niemczech) przedstawił raport dot. zabezpieczania archiwów przed skutkami klęsk żywiołowych (stworzony na podstawie opracowań przygotowanych przez polskie, czeskie i niemieckie archiwa). Poruszono również problemy związane z digitalizacją materiałów archiwalnych i zarządzaniem dokumentacją elektroniczną. Podjęto też próbę określenia relacji pomiędzy EBNA a Europejskim Oddziałem MRA (EURBICA).

2. Przygotowanie raportu o stanie archiwów w państwach Unii było również tematem październikowego spotkania grupy ekspertów ds. archiwów państw członkowskich i kandydujących do Unii Europejskiej, w którym uczestniczył dr hab. Władysław Stępnia, Zastępca Naczelnego Dyrektora AP (14.X. Bruksela). Podjęte decyzje dotyczyły głównie spraw organizacyjnych (powołano dwie grupy robocze, których wyniki prac będą omawiane na kolejnych posiedzeniach plenarnych zespołu ekspertów). W gronie ekspertów przygotowujących raport znajdują się także Ewa Rosowska i Aleksandra Czapelska (NDAP) oraz Anna Michaś (AP Kraków).

3. 24 października 2003 r. odbyło się w Strasbourgu spotkanie grupy ekspertów poświęcone implementacji Rekomendacji o dostępie do archiwów [R(2000)13]. Podczas spotkania, w którym uczestniczyła doc. dr hab. Daria Nałęcz, omówiono projekt „podręcznika” ułatwiającego wprowadzenie ww. Rekomendacji w poszczególnych krajach. Uznano za celowe uzupełnienie badań przeprowadzonych w oparciu o ankietę dot. zasad udostępniania materiałów archiwalnych w krajach europejskich. Ustalono również, iż przygotowane opracowanie powinno uwzględnić m.in. wyniki badań przeprowadzonych przez polskie archiwa państwowe w krajach Europy Środkowej i Wschodniej.

4. Szczególnie ważną płaszczyzną kontaktów międzynarodowego środowiska archiwistów są spotkania organizowane w ramach działalności Międzynarodowej Rady Archiwów.

- doc.dr hab.Daria Nałęcz, wiceprzewodnicząca Europejskiego Oddziału Międzynarodowej Rady Archiwów (EURBICA), uczestniczyła w posiedzeniach Komitetu Wykonawczego oraz Zgromadzenia Ogólnego EURIBICI (Paryż, 30.IV., Kapsztad, 20.X.). Podczas posiedzeń omówiono wyniki dotychczasowej działalności, w tym projekty

koordynowane przez NDAP, dotyczące kształcenia zawodowego i oceny dokumentów. Omówiono realizację projektu dotyczącego stworzenia europejskiej bazy danych na temat prawodawstwa archiwalnego oraz problemy związane z nielegalnym obrotem dobrami kultury w Europie. Podczas posiedzenia EURBICI w Kapsztadzie zgłoszono również propozycję, by organizowane przez NDAP konferencje z cyklu *Colloquia Jerzy Skowronek dedicata* przekształcić w konferencje europejskie, organizowane w ramach statutowej działalności Oddziału Europejskiego MRA.

- doc. dr hab. Daria Nałęcz uczestniczyła w posiedzeniu Komitetu Wykonawczego MRA (10-12 czerwca 2003 r., St. Petersburg). W czasie spotkania przeanalizowano i przyjęto raporty oddziałów i sekcji Międzynarodowej Rady Archiwów, omówiono sprawy organizacyjne. Zwrócono uwagę na konieczność określenia planu działań strategicznych, poruszono problemy związane z projektem zmian Konstytucji MRA i podejmowaną przez MRA współpracą z innymi organizacjami oraz zagadnienia finansowe.

- w zorganizowanej w Kapsztadzie w dniach 18-27 października 2003 r. XXXVII konferencji CITRA pod hasłem: Archiwa i prawa człowieka, wzięli udział doc. dr hab. Daria Nałęcz, Naczelny Dyrektor AP i dr hab. Władysław Stępnik, jako przedstawiciel Stowarzyszenia Archiwistów Polskich, uczestniczący również w posiedzeniach Sekcji Profesjonalnych Międzynarodowych Stowarzyszeń Archiwalnych. Podczas obrad plenarnych, które zgromadziły delegatów z 70 państw, omawiano najistotniejsze zagadnienia związane z działalnością MRA. Określono jej aktualne zadania, w tym konieczność wzmocnienia pozycji archiwów, wpływ na właściwe kształcenie zawodowe archiwistów, udział w rozwiązywaniu problemów zarządzania dokumentacją elektroniczną. Innym, niezwykle ważnym, tematem konferencji była sprawa zmiany Konstytucji oraz budżet MRA do roku 2008. Na zakończenie obrad delegaci przyjęli rezolucję wzywającą rządy państw do ratyfikacji Konwencji Haskiej z roku 1954 (wraz z II protokołem z roku 1999) oraz przyczynianie się do ratowania dziedzictwa kulturalnego Iraku. W rezolucji zwrócono uwagę na problem przechowywania i konserwacji dziedzictwa dokumentacyjnego narodów pozaeuropejskich oraz stosowania liberalnych zasad udostępniania zbiorów. Oddzielną rezolucję poświęcono problematyce praw człowieka.

- na zaproszenie członków Euroazjatyckiego Oddziału Międzynarodowej Rady Archiwów (Mińsk, 9-12 listopada) dr Henryk Kurowski, zastępca Naczelnego Dyrektora AP, oraz dr Andrzej Biernat, dyrektor generalny NDAP, uczestniczyli w konferencji poświęconej podsumowaniu działalności EURASICI i zadaniom na rok 2004, udziałowi jej członków w Kongresie w Wiedniu, wyborowi nowych władz Oddziału.

- dr Aleksandra Czapelska, pracownik Zakładu Naukowego NDAP, podczas posiedzenia Komitetu MRA ds. Kształcenia Zawodowego przedstawiła wyniki badania

ankietowego przeprowadzonego przez NDAP, dotyczącego kształcenia i szkoleń zawodowych archiwistów (Helsinki, 15-17 kwietnia).

5. Międzynarodowe staże naukowe i konferencje tematyczne

W 2003 r. przedstawiciele polskich archiwów państwowych uczestniczyli w kilku ważnych, z punktu widzenia możliwości pogłębiania wiedzy i wymiany doświadczeń zawodowych, międzynarodowych konferencjach i stażach naukowych.

- Bogusław Małusecki z Archiwum Państwowego w Katowicach, Oddział w Gliwicach, uczestniczył w Międzynarodowym Technicznym Stażu Archiwalnym, odbywającym się w Paryżu w dniach 22.04-27.06.2003 r. Uczestnicy stażu mieli okazję zapoznać się z organizacją archiwów francuskich, przepisami regulującymi ich działalność, a także z formami kształcenia archiwistów, zasadami postępowania z dokumentacją elektroniczną i zagadnieniami z zakresu konserwacji.

- Adam Baniecki z Archiwum Państwowego we Wrocławiu, Oddział w Lubaniu, wziął udział w stażu „Teorie i praktyki archiwistyczne”, zorganizowanym w ramach programu COURANTS przez Maison des Cultures du Monde, we współpracy z Archiwami Francji oraz Departamentem Spraw Zagranicznych Ministerstwa Kultury. W roku 2003 staż odbywał się pod hasłem „Archiwa i technologie informacji i komunikacji”.

- dr Jerzy Grzelak z Archiwum Państwowego w Szczecinie, uczestniczył w warsztatach organizowanych przez Szkołę Archiwalną w Marburgu, zatytułowanych „Archiwa i ich użytkownicy – archiwa jako nowocześni usługodawcy”, które odbyły się w dniach 27 i 28 maja br.

6. Komputeryzacja archiwów i związane z nią problemy zarządzania dokumentacją elektroniczną są szeroko dyskutowane w międzynarodowym środowisku archiwistów. Okazję do zapoznania się z najnowszymi rozwiązaniami w tej dziedzinie dało przedstawicielom polskich archiwów państwowych uczestnictwo w takich spotkaniach, jak konferencja poświęcona przechowywaniu dokumentów cyfrowych, zorganizowana przez Public Record Office (Kew, 2-4.IV.) i posiedzenia DLM-EEIG (European Economic Interest Group), zorganizowane w Brukseli, 23 lipca i 11 listopada, w których uczestniczył dr H.Wajs, dyrektor AGAD, konferencja poświęcona ochronie dziedzictwa cyfrowego, zorganizowana w ramach włoskiego przewodnictwa w Unii Europejskiej (Florencja, 16-17.X.), jak również spotkanie ekspertów regionu państw Europy Środkowo-Wschodniej, poświęcone projektowi opracowania przez UNESCO Karty o zachowaniu dziedzictwa cyfrowego (Budapeszt, 17-18 marca), w których wziął udział mgr Kazimierz Schmidt, doradca Naczelnego Dyrektora AP.

7. Istotną sferą działalności archiwów jest szeroko pojęta profilaktyka, zabezpieczanie i konserwacja archiwaliów.

Doświadczenia polskich archiwów państwowych w likwidowaniu skutków powodzi zostały przedstawione przez doc. dr hab. Darię Nałęcz, Naczelnego Dyrektora AP, podczas konferencji „Budynki archiwów budynkami przyszłości” (Annecy, 26-27.V.). W roku 2003 polskie archiwa państwowe wystąpiły również z propozycją konkretnej pomocy archiwom czeskim, w związku ze zniszczeniami, jakich dokonała na ich terenie powódź oraz archiwom ukraińskim, w związku z pożarem w Kamieńcu Podolskim. Ze względu na wewnętrzne przepisy na Ukrainie, nasza propozycja konserwacji akt z Kamieńca Podolskiego nie będzie mogła zostać zrealizowana.

Osiągnięcia polskich archiwów w zakresie konserwacji archiwaliów zostały docenione przez środowisko międzynarodowe. We współpracy z archiwami holenderskimi CLKA rozpoczęło cykl szkoleń, w których poza przedstawicielami polskich archiwów i instytucji przechowujących archiwalia, uczestniczyli archiwiści z Ukrainy. Wymianie doświadczeń służyły również międzynarodowe sympozjum poświęcone standardom w konserwacji, w którym uczestniczyła mgr Anna Michaś, kierownik Pracowni Konserwacji w AP w Krakowie, członek Komitetu MRA ds. Konserwacji Archiwaliów w Klimacie Umiarkowanym (Lublana, 2-8 czerwca) oraz międzynarodowa konferencja w Curacao (15-22 listopada), w której wzięła udział Anna Czajka, kierownik Centralnego Laboratorium Konserwacji Archiwaliów.

5.3. Umowy o współpracy bilateralnej

1. W roku 2003 Naczelnny Dyrektor AP podpisał następujące umowy o współpracy w dziedzinie archiwistyki:

- Porozumienie o współpracy między Naczelnym Dyrektorem Archiwów Państwowych Rzeczypospolitej Polskiej a Państwowym Zarządem Archiwalnym Republiki Azerbejdżanu, podpisane 3 czerwca 2003 r.
- Protokół o współpracy między Naczelnym Dyrektorem Archiwów Państwowych Rzeczypospolitej Polskiej a Generalną Dyрекcją Archiwów Państwowych Premiera Republiki Turcji, podpisany 23 maja 2003 r. w Elblągu.

Strona polska podjęła również negocjacje w celu uzgodnienia zapisów następujących porozumień:

- Porozumienia o współpracy między Naczelnym Dyrektorem Archiwów Państwowych Rzeczypospolitej Polskiej a Państwową Służbą Archiwalną Republiki Mołdowa
- Protokołu o współpracy między Naczelnym Dyrektorem Archiwów Państwowych Rzeczypospolitej Polskiej a Dyrektorem Biblioteki i Archiwów Narodowych Islamskiej Republiki Iranu.

Zaproponowano także zawarcie kolejnego porozumienia o współpracy z archiwami włoskim (poprzednie obowiązywało do końca 2003 r.).

2. Realizacja umów bilateralnych

- Francja

W Paryżu (maj 2003) odbyła się promocja publikacji *Les surces de l'Historie de la Pologne et des Polonais dans les Archives Francaises*, przewodnika po polonikach przechowywanych w archiwach francuskich, obejmującego zbiory Archiwum Narodowego (Centrum Historycznego w Paryżu, Oddziału Akt Nowych, Oddziału Posiadłości Zamorskich i Oddziału Akt Gospodarczych), archiwa Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Ministerstwa Obrony i Ministerstwa Finansów, 97 archiwów departamentów oraz archiwa miejskie.

Podczas uroczystej promocji, w dowód uznania roli, jaką odgrywają archiwa państwowe w rozwoju polsko-francuskich stosunków kulturalnych i naukowych, Minister Kultury Francji odznaczył Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych RP „Orderem Kawalera Sztuki i Nauk Humanistycznych”.

- Wielka Brytania

Zakończono prace edytorskie i oddano do druku pierwszy tom oraz kontynuowano prace nad drugim tomem publikacji raportu Polsko-Brytyjskiej Komisji Historycznej ds. dokumentacji działalności polskiego wywiadu w czasie II wojny światowej. Promocję książki zaplanowano na rok 2004.

We współpracy z Public Record Office przygotowywano również wydawnictwo źródłowe dot. raportów rocznych brytyjskiej placówki dyplomatycznej w Warszawie z lat 1918/1919-1970. W druku ukaze się niebawem część druga tej publikacji, obejmująca lata 1945 – 1970.

- Hiszpania

Przystąpiono do realizacji polsko-hiszpańskiego przewodnika, zawierającego źródła archiwalne do historii Hiszpanii oraz stosunków polsko-hiszpańskich w polskich archiwach oraz historii Polski w archiwach hiszpańskich. Wyniki kwerendy przeprowadzonej w zasobie polskich archiwów zostały przekazane stronie hiszpańskiej podczas konferencji w Elblągu. Obecnie trwają prace nad ich przetłumaczeniem i opracowaniem w Hiszpanii.

- Niemcy

Na podstawie umowy z 15 stycznia 2003 r. między Naczelnym Dyrektorem AP a Archiwum Federalnym w Koblencji, 1 lutego utworzono w Warszawie Centrum Informacji Archiwalnej. Jego celem jest koordynacja poszukiwań dokumentacji archiwalnej dla byłych robotników przymusowych z Rosji, Ukrainy, Białorusi, Czech, którzy pracowali na obecnych północno-zachodnich terenach Polski.

W ramach realizacji zapisu o bezdewizowej wymianie osobowej Beata Grelewicz, AP w Zielonej Górze, przeprowadziła kwerendę na temat akt dotyczących powiatów krośnieńskiego, gubińskiego, żarskiego, sulechowsko-świebodzińskiego w zasobie archiwum w Poczdamie. Zebrane informacje zostaną wykorzystane w opracowaniu zespołów niemieckich urzędów państwowych i samorządowych działających przed 1945 r. na terenach wspomnianych powiatów.

W dniach 30.05 – 8.06. Jolanta Leśniewska, kierownik Oddziału w Kutnie Archiwum Państwowego w Płocku, prowadziła kwerendę w Archiwum Miejskim w Darmstadt, obejmującą materiały z procesu śledczego, prowadzonego w 1974 r przez Sąd Krajowy w Gießen, dotyczącego zbrodni popełnionych w okresie 1940-1944 przez byłych członków służb bezpieczeństwa III Rzeszy na mieszkańcach Płocka i okolic.

Polskie archiwa przyjęły w ramach wymiany Matthiasa Meissnera, pracownika Archiwum Federalnego w Berlinie-Lichterfelde, który przeprowadził badania źródłowe w Archiwum Państwowym w Poznaniu.

- Litwa

Sławomir Filipowicz, AP Suwałki, w ramach wymiany osobowej, przeprowadził badania w archiwach i bibliotekach wileńskich, niezbędne do przygotowania do druku „Przewodnika po zasobie archiwalnym Suwalszczyzny”.

Strona polska przyjęła Inge Bumażnikową, prowadzącą badania w dokumentach dotyczących Wileńszczyzny w Archiwum Akt Nowych i Halinę Szymanel, która prowadziła badania w zespole Metryki Litewskiej, Metryki Koronnej, Kancelarii Namiestnika, Rady Stanu, Kancelarii Gubernatora w Archiwum Głównym Akt Dawnych.

- Austria

Dr Jerzy Gaul, z Archiwum Głównego Akt Dawnych, dzięki wymianie bezdewizowej, przeprowadził w Wiedniu badania porównawcze nad kancelarią komend generalnych i komend korpusów oraz stosowanym w nich systemem rubrykowym składania akt w registraturze, które to badania zostaną wykorzystane podczas opracowania inwentarza zespołu Komendy Generalnej 1777-1918 przechowywanego w zbiorach AGAD.

- Białoruś

W dniach 20-21 marca złożył wizytę w Polsce doc. Władimir I. Adamuszko, przewodniczący Komitetu ds. Archiwów i Biurowości Białorusi. Spotkanie zostało poświęcone omówieniu dotychczasowej współpracy realizowanej w oparciu o Porozumienie o współpracy między Naczelną Dyrekcją Archiwów Państwowych oraz Komitetem ds. Archiwów i Biurowości przy rządzie Republiki Białoruś z 29 września 1992 r. Omówiono zasady udostępniania i kopiowania materiałów archiwalnych, wymianę publikacji, udział

białoruskich archiwistów w programach i konferencjach organizowanych przez polskie archiwa.

Zgodnie z zapisami powyższego Porozumienia dot. wymiany bezdewizowej, zorganizowano wyjazd do Mińska Józefa Kusa, AP Lublin, w celu przeprowadzenia w Narodowym Archiwum Historycznym Białorusi kwerendy poświęconej lubelskim i chełmskim księgom grodzkim i ziemskim z XV-XVII w.

Strona polska przyjęła w ramach wymiany Galinę J. Akułowicz oraz Tatianę S. Michejenok z Narodowego Archiwum Historycznego Białorusi, które prowadziły badania naukowe w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie.

- Ukraina

Na zaproszenie prof. Hennadija Boriaka, Przewodniczącego Państwowego Komitetu Archiwów Ukrainy, z oficjalną wizytą w Kijowie w dniach 6-8 lutego br., przebywał dr hab. Władysław Stępiak, Zastępca Naczelnego Dyrektora AP. Celem wizyty było omówienie realizacji umowy o współpracy archiwów polskich i ukraińskich, zgłoszenie nowych postulatów do wspólnych działań (m.in. związanych z obchodami rocznicowymi wydarzeń na Wołyniu) oraz rozliczenie funduszy przekazanych przez Radę Europy w związku z udziałem archiwów ukraińskich w programie „Odtworzenie Pamięci Polski”. Spotkanie stało się również okazją do przekazania polskiej części nakładu „Metryki Wołyńskiej” – wspólnej inicjatywy o fundamentalnym znaczeniu dla badań dot. historii Ukrainy.

Kolejne dwa spotkania na Ukrainie (30.06 – 2.07. i 09.-11.12.) poświęcono przede wszystkim omówieniu problemów restytucji i podjęto decyzję, by w ramach tzw. „pierwszego kroku” podpisać protokół w sprawie wymiany wybranych materiałów archiwalnych. Nadal jednak trwają przygotowania do wprowadzenia rozwiązań systemowych, przewidujących obok wymiany przemieszczonych archiwaliów przyjęcie koncepcji wspólnego dziedzictwa wobec tych zbiorów, których nie można w sposób jednoznaczny zakwalifikować do polskiego, czy ukraińskiego narodowego zasobu archiwalnego. Kolejnym tematem poruszonym podczas spotkań było przygotowanie drugiego tomu oraz elektronicznej wersji przewodnika „Wołyń-Galicja Wschodnia 1943-1944. Przewodnik po źródłach archiwalnych” - uzgodniono, że wersja elektroniczna przewodnika zostanie zamieszczona na stronie NDAP (www.archiwa.gov.pl) i na stronie Archiwów Ukrainy (www.archives.gov.ua). Ustalono także, że na stronie internetowej www.scarch.kiev.ua zostanie zamieszczona wystawa, stanowiąca ilustrację do publikacji „Wołyń-Galicja Wschodnia 1943-1944”. Poruszono kwestię publikacji źródeł do stosunków ukraińsko-polskich w latach 1939-1947, omówiono zasady i terminy zakończenia projektu związanego z wydaniem II tomu „Metryki Wołyńskiej (Ruskiej)”, a także przygotowanie przewodnika i bazy danych „Archiwum Radziwiłłów”. Istotnym tematem rozmów stało się współdziałanie w ramach obchodów „Roku polskiego na Ukrainie”, zaplanowanego na rok 2004 r. Polskie archiwa państwowe wprowadzą do

kalendارza imprez kulturalno-naukowych wystawę oraz sesję naukową, połączoną z promocją publikacji II tomu „Metryki Wołyńskiej”.

- Rosja

W dniach 13-17 sierpnia 2003 r. odbyło się w Moskwie posiedzenie komitetu redakcyjnego publikacji poświęconej jeńcom wojny 1920 r. Ze strony polskiej w posiedzeniu wzięli udział przedstawiciele komitetu redakcyjnego dr hab. Władysław Stępnia, zastępca Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych, dr Ewa Rosowska-Jakubczyk, p.o. Naczelnika Wydziału Integracji Europejskiej, prof. dr hab. Waldemar Rezmer oraz prof. dr hab. Zbigniew Karpus z UMK w Toruniu. Spotkanie w Moskwie stało się także okazją do omówienia z p. Władimirem P. Kozłowem zagadnień związanych z realizacją Porozumienia o współpracy archiwalnej. Omówiono stan prac nad przygotowaniem 4 tomu zbioru dokumentów katyńskich, przygotowania polsko-rosyjskiej publikacji dokumentów archiwalnych dot. polskich jeńców wojny 1920 r. oraz publikacji przewodnika archiwalnego dot. represji wobec ludności polskiej na Wołyniu i w Galicji Wschodniej. Przedstawiono także plany i przedsięwzięcia, które mogą być podejmowane w ramach współpracy bilateralnej.

- Czechy

W ramach bezdewizowej wymiany osobowej strona polska przyjęła 3 archiwistów czeskich:

F. Šuchma przebywał w Warszawie w dniach 15 –20 września i zgodnie z ustalonym programem odwiedził Archiwum Akt Nowych, Archiwum Sejmu i Centralne Archiwum Wojskowe.

J. Stibor i P. Šramek, w dniach 29 września – 3 października przeprowadzili kwerendy w Archiwum w Katowicach i w Oddziale Archiwum w Pszczynie.

5.4. Współpraca z ośrodkami polonijnymi i instytucjami gromadzącymi polonica

1. W dniach 11-14 września w Rapperswilu odbyło się posiedzenie 25 Jubileuszowej Sesji Stałej Konferencji Muzeów, Bibliotek i Archiwów Polskich na Zachodzie. Przewodnią tematyką sesji, która zgromadziła przedstawicieli 11 instytucji członkowskich oraz kilkudziesięciu zaproszonych gości, był „Wpływ muzeów, bibliotek i archiwów na kształtowanie tożsamości Polaków i ich obrazu historycznego”. W ramach sesji poświęconej roli archiwów i zbiorów rodzinnych dr A. Biernat wygłosił referat pt. „Zbiorowa pamięć Polaków a archiwa”.

2. Na zaproszenie ośrodków polonijnych doc. dr hab. Darii Nałęcz, Naczelny Dyrektor AP i dr Andrzej Biernat, Dyrektor Generalny NDAP przebywali w dniach 5-15

marca z oficjalną wizytą w Australii. Celem wizyty było zapoznanie się z zasobami archiwalnymi i potrzebami ośrodków polonijnych w Australii w zakresie opracowania i zabezpieczania zbiorów oraz wprowadzania ich do systemów informacyjnych. Nasi przedstawiciele odwiedzili ośrodki polonijne w Sydney, Canberze, Brisbane i Melbourne, odbyli rozmowy z p. S. Stuckey'em, pełniącym obowiązki Naczelnego Dyrektora Archiwów Australii oraz p. J. Fullerton, Dyrektora Naczelną Biblioteki Narodowej Australii, gdzie przechowywane są polonica. Przeprowadzone rozmowy zmierzały do zawarcia porozumienia, które zapewniłoby przekazanie tych materiałów do Polski w przypadku, gdyby Biblioteka Narodowa z jakichkolwiek względów nie mogła, lub nie chciała ich dłużej przechowywać.

3. Pobyt naszych przedstawicieli na konferencji Okrągłego Stołu MRA w Republice Południowej Afryki dał również możliwość zapoznania się z działalnością organizacji polonijnych w Kapsztadzie i Pretorii oraz nawiązania kontaktów z Zarządem Fundacji Dziedzictwa Polskiego w Afryce Południowej, powołanej w celu przechowywania i zabezpieczania materiałów archiwalnych wytworzonych przez instytucje i organizacje polonijne na terenie RPA. Omówiono także współpracę Fundacji Dziedzictwa Polskiego w Afryce z Archiwami Narodowymi RPA.

4. Na zaproszenie ks.H.Fokcińskiego Mariola Szaleniec (AP Kraków) i Lidia Potykanowicz-Suda (AP Gdańsk) uporządkowały spuściznę po Witoldzie Bronowskim, attache ds. prasowych w Ambasadzie Rzeczypospolitej przy Watykanie w latach 1937-1944, przechowywaną w Papieskim Instytucie Studiów Kościelnych w Rzymie.

5. Dzięki stypendiom uzyskanym z Fundacji Kościuszkowskiej polscy archiwiści prowadzili prace porządkowe w Polskim Instytucie Naukowym (Tomasz Gałązka z AP Gdańsk i Tomasz Hajewski z AP Katowice) oraz w Instytucie Józefa Piłsudskiego w Nowym Jorku (Dorota Kotowicz z AP Kraków, Oddział w Bochni).

5.5. Uzupelnianie zasobu archiwalnego

Polskie archiwa państwowe otrzymały materiały dotyczące represjonowanych przez władze radzieckie obywateli polskich związanych z armią gen. Andersa i Ambasadą RP w Moskwie, przekazane Prezydentowi RP przez Prezydenta Uzbekistanu Islama Karimowa 10 lipca 2003. Otrzymane 4 teczki kopii dokumentów są częścią pochodzącego z archiwów KGB zbioru liczącego 495 teczek. Składają się na nie akta spraw śledczych i sądowych, decyzje oraz pisma dotyczące położenia ludności polskiej w radzieckiej Azji Środkowej i ewakuacji polskich dzieci do Kraju.

Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa przekazała do Archiwum Akt Nowych, otrzymany z polskiej placówki dyplomatycznej w Teheranie zbiór oryginalnych dokumentów dot. losów Polaków ewakuowanych w 1942 r. ze Związku Radzieckiego na teren Iranu. Na

zbiór składają się m.in. metryki urodzin i chrztów, skorowidze i księgi zmarłych na terenie Iranu i Iraku Polaków – osób cywilnych i wojskowych, a także listy ewakuowanych do Afryki Wschodniej, Indii, Meksyku i Nowej Zelandii.

W wyniku zawartego porozumienia, do Polski trafiły kopie dokumentów wytworzonych przez służby bezpieczeństwa b. ZSRR, dotyczących losów Polaków po II wojnie światowej na terenie Galicji Wschodniej. Kopie akt z zasobu Archiwum Państwowego w Iwano-Frankowsku (37 366 kserokopii) oraz ok. 200 kserokopii z zasobu Archiwum Państwowego w Tarnopolu przekazano do zasobu Archiwum Akt Nowych.

Armia Polska w ZSRR (1942) - materiały dotyczące stacjonowania wojsk polskich w Kirgistanie, otrzymane przez Prezydenta RP jako dar Prezydenta Republiki Kirgiskiej przechowywane są w AAN.

“Kolekcja rodziny von Bethmann-Hollweg”, na którą składają się dokumenty, korespondencja, materiały fotograficzne oraz obiekty muzealne (obrazy) wzbogaciła zbiory Archiwum Państwowego w Bydgoszczy.

5.6. Umowy reprograficzne

Zgodnie z zapisami zawartych umów i przyjętym harmonogramem prac kontynuowano mikrofilmowanie materiałów archiwalnych dla następujących instytucji i organizacji:

- Muzeum Holocaustu (umowa podpisana 8 września 1997 r.) W 2003 r. wykonano ogółem 140.130 klatek mikrofilmowych z akt przechowywanych w AP Łódź, AP m.st. Warszawy-Oddział w Łowiczu, AP w Płocku oraz AP w Radomiu.

- Internationaler Suchdienst w Bad-Arolsen (RFN) – umowa podpisana 8 lipca 1998 r.- dotycząca mikrofilmowania w polskich archiwach państwowych akt zawierających informacje o zatrzymaniu w więzieniu, pracy przymusowej lub deportacji osób fizycznych w latach 1939-1945.

Od marca do grudnia 2003 r. pracownicy Internationaler Suchdienst Arolsen z Berlina kontynuowali w Archiwum Państwowym w Szczecinie mikrofilmowanie akt osobowych z zespołu Prezydium Policji w Szczecinie (Polizeipräsidium in Stettin). Zostały zmikrofilmowane akta dotyczące cudzoziemców następujących narodowości: Bułgarów, Chorwatów, Estończyków, Francuzów, Hiszpanów, Jugosłowian, Łotyszy, Rumunów i Serbów.

Planowane zakończenie mikrofilmowania akt przewidziane jest w 2004 r.

- The Genealogical Society of Utah (Mormoni) – umowa podpisana 27.10.2000 r. na mikrofilmowanie akt stanu cywilnego do 1885 r. z zasobu archiwów państwowych, w zamian za przekazaną dokumentację części Archiwum Potockich z Łańcuta.

W 2003 r. polskie archiwa państwowe przekazały ogółem 219.111 klatek mikrofilmowych. Do pełnego wywiązania się z przyjętych zobowiązań pozostało do wykonania 130.784 klatek.

- Jewish Record Indexing-Poland (JRI-PI) (umowa podpisana 9 lipca 1999 r.) na opracowanie indeksów osobowych do ksiąg stanu cywilnego wyznania mojżeszowego, przechowywanych w polskich archiwach państwowych na podstawie kserokopii indeksów zawartych w oryginalnych księgach. W 2003 r. wykonano w 8.423 strony kserokopii w 15 archiwach państwowych.

W roku 2003 Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych podpisała dwie nowe umowy:

- 10 września z Jewish Record Indexing-Poland (JRI-PI) dotycząca wdrożenia procedury poszukiwań genealogicznych w zasobach archiwów państwowych przeprowadzanych na podstawie zamówień składanych drogą elektroniczną. Umowa powstała na bazie projektu pilotażowego przeprowadzonego w AP w Białymstoku obejmuje obecnie 13 archiwów państwowych (AGAD, AP Częstochowa, Kalisz, Kraków, Lublin, Łódź, Poznań, Przemyśl, Rzeszów, Siedlce, Suwałki, APW i Zamość) wraz z ich oddziałami terenowymi.

- 5 listopada z Dyrektorem Niemieckiego Instytutu Historycznego, kierownikiem projektu „Stosunki między NRD a Polską 1945/1949-1990”, na udostępnienie materiałów archiwalnych i wykonanie na potrzeby realizacji powyższego projektu kopii kserograficznych.

5.7. Popularyzacja polskich zbiorów archiwalnych za granicą

Wystawa zatytułowana „Trzy Korony i Polski Orzeł”, zaprezentowana w ramach obchodzonego w Szwecji Roku Polskiego, była powtórzeniem cieszącej się ogromnym zainteresowaniem wystawy „Orzeł i Trzy Korony. Sąsiedztwo Polski i Szwecji nad Bałtykiem w epoce nowożytnej” prezentowanej w Warszawie latem 2002 r. Wystawa, która stała się jednym z najważniejszych wydarzeń kulturalnych w czasie obchodów Roku Polskiego, dała okazję zaprezentowania najcenniejszych zabytków z polskich i szwedzkich zbiorów archiwalnych i muzealnych. Na wystawie przedstawiono cztery cenne dokumenty z XVI w., pochodzące z zasobu AGAD.

Wystawa „Szczecin – rodzinne miasto Katarzyny II” miała miejsce w Państwowym Muzeum Historii St. Petersburga w Twierdzy Pietropawłowskiej i była częścią prezentacji miasta Szczecina w ramach dni kultury polskiej w Rosji i obchodów jubileuszu 300-lecia St.Petersburga. Wystawa składała się z akt, starodruków, map i planów, obrazów, wyrobów rzemieślniczych, przedmiotów użytkowych, mebli, strojów, biżuterii z okresu narodzin i pobytu w Szczecinie dwóch przyszłych caryc Rosji: Katarzyny II i Marii Fiodorownej. Ekspozyty prezentowane na wystawie pochodziły m.in. z AP w Szczecinie.

Archiwum Państwowe w Poznaniu udostępniło swoje zbiory na wystawę poświęconą poznańskiemu zamkowi cesarskiemu, organizowaną w Neues Palais Sanssouci w Poczdamie. Wystawa ta jest pierwszym projektem realizowanym w ramach szerszego programu ukazującego polsko-niemieckie dziedzictwo kulturowe.

6. DZIAŁALNOŚĆ WYDAWNICZA

W roku 2003 prowadzono prace redakcyjne nad 20 (451,97 ark. wyd.) tytułami, z których 11 (197,53 ark. wyd.) opublikowano, 6 (148,94 ark. wyd.) pozostaje w druku, 3 (105,5ark. wyd.) na etapie korekt. Liczba tytułów wydawanych przez NDAP utrzymuje się na zbliżonym poziomie – kilkunastu pozycji rocznie (w 2002 r. – 18, w 2001 r. – 16). Również na stałym poziomie utrzymuje się liczba arkuszy wydawniczych publikowanych rocznie: w roku (w roku 2002:- 426,17; w roku 2001- 543,20).

Wśród wymienionych 20 publikacji 5 to prace z zakresu archiwistyki, 3 to czasopisma i wydawnictwa seryjne, 5 to informatory i przewodniki, 1 inwentarz, 3 wydawnictwa źródłowe, 3 to opracowania historyczne.

Spośród publikacji realizowanych w 2003 r. 3 wydaliśmy w koedycji (Ośrodek KARTA, Wydawnictwo DIG, AP w Przemyślu), a pozostałe samodzielnie. Wydanie części z nich było możliwe dzięki dotacjom zewnętrznym. Dotyczy to 9 pozycji: *Archiwa w postaci cyfrowej*, *Ochrona dziedzictwa cyfrowego. Zalecenia*, *Archives in the Society. Materiały IX Międzynarodowej Konferencji Archiwalnej Colloquia Jerzy Skowronek dedicata*, *Archiwalia polskie 1772-1918 w archiwach austriackich*, *Księgi metrykalne i stanu cywilnego w Polsce. Informator*, *Polsko-brytyjska współpraca wywiadowcza podczas II wojny światowej, t. 1*, *Ustalenia polsko-brytyjskiej Komisji Historycznej*, *Polsko-brytyjska współpraca wywiadowcza podczas II wojny światowej, t. 2*, *Wybór dokumentów*, *Historia rodzinna*, *Polska-Ukraina: trudna odpowiedź*. Koszty wydania 8 z nich (przygotowanie do druku: łamanie, korekty i druk) zostały pokryte w całości ze wspomnianych dotacji, w przypadku jednego tytułu dotacja pokryła koszty przygotowania do druku publikacji.

WYKAZ PUBLIKACJI, NAD KTÓRYMI PROWADZONO PRACE W 2003 R.

L.p.	TYTUŁ	ark. wyd.	Nakład	koedytorzy
			w tym dla NDAP	
I. PRACE Z ZAKRESU ARCHIWISTYKI				
1.	Akta władz administracji Gubernialnej Królestwa Polskiego w latach 1867-1917 /ETAP KOREKT/	15	300	
2.	Archiwa w postaci cyfrowej. Materiały międzynarodowych warsztatów DELOS CEE /WYDRUKOWANO/	7,5	1000	
3.	Archiwum Państwowe w Lublinie. Dzieje i zasób. Zbiór artykułów przygotowanych na jubileusz 85 lecia /W DRUKU//	14	300	

4.	Ochrona dziedzictwa cyfrowego. Zalecenia /WYDRUKOWANO/	10	1000	
5.	50 lat Rozgłośni Polskiej Radia Wolna Europa. Materiały sesji jubileuszowej Warszawa 26 IV 2002 r., /W DRUKU/	10	300	
6.	Archeion 105 / ETAP KOREKT/	50	500	
7.	Teki Archiwalne t. 7 /WYDRUKOWANO/	23	300 150	
8.	Archives in the Society. Materiały IX Międzynarodowej Konferencji Archiwalnej Colloquia Jerzy Skowronek dedicata /WY DRUKOWANO/	16	1000	
III. INFORMATORY I PRZEWODNIKI				
9.	Archiwalia polskie 1772-1918 w archiwach austriackich, /WYDRUKOWANO/	33,85	500	
10.	Archiwum Państwowe w Elblągu z siedzibą w Malborku. Informator o zasobie archiwalnym, /WYDRUKOWANO/	7	500	
11.	Księgi metrykalne i stanu cywilnego w Polsce. Informator, wyd. 3. /WYDRUKOWANO/	45	400 100	Wyd. DiG
12.	Przewodnik po zasobie Centralnego Państwowego Archiwum Historycznego we Lwowie /W DRUKU/	20	500 150	AP Przemysł
13.	Wołyń-Galicja Wschodnia 1943-1944. Przewodnik po polskich i ukraińskich źródłach archiwalnych t. 1, /WYDRUKOWANO/	27,18	500	
IV. INWENTARZE, SUMARIUSZE I KATALOGI				
14.	Chełmski Konsystorz Greckokatolicki [1525] 1596-1875 [1905], /W DRUKU	36	400	
V. ŹRÓDŁA HISTORYCZNE				
15.	Raporty roczne Ambasady Brytyjskiej w Warszawie 1945–1970, /W DRUKU/	28,80	300	
16.	Polsko-brytyjska współpraca wywiadowcza podczas II wojny światowej, t. 1, Ustalenia polsko- brytyjskiej Komisji Historycznej W DRUKU/	40,14	2000	
17.	Polsko-brytyjska współpraca wywiadowcza podczas II wojny światowej, t. 2, Wybór dokumentów //ETAP KOREKT/	40,5	22000	
VI. OPRACOWANIA HISTORYCZNE				
18.	Historia rodzinna /WYDRUKOWANO/	1	5500	
19.	Polska-Ukraina: trudna odpowiedź /WYDRUKOWANO/	15	800 300	Ośrodek KARTA

20.	Skarby archiwów polskich w Internecie, Miasta w dokumencie archiwalnym - materiały na stronę internetową /PRACA STAŁA/	12		
	RAZEM	451,97	18300	
			17000	

Z analizy poniesionych kosztów wynika, że koszt wydania 1 arkusza wydawniczego w 2003 r. wynosi:

369,80 zł (w 2002 r. : 564,75 zł)	przy automatycznym podzieleniu wszystkich płatności Wydziału Wydawnictw NDAP w 2003 r. przez ilość ark. wyd.
360,63 zł (w 2002 r. : 557,18 zł)	przy uwzględnieniu kosztów poniesionych wyłącznie na prace wydawnicze
219,17 zł (w 2002 r. : 270,45 zł)	przy uwzględnieniu kosztów poniesionych wyłącznie na publikacje wydane w 2003r.

Dla porównania, koszt 1 arkusza wydawniczego w latach poprzednich kształtował się następująco: 2002 r. - 564, 75 zł., 2001 r. – 412,39 zł; 2000 r. – 669,00 zł.

Analizując koszty wydawnicze publikacji należy zwrócić uwagę na udział w nich dotacji zewnętrznych (około 57 346,00 zł). W 2003 r. pochodziły one z Fundacji Bankowej im. Leopolda Kronenberga (przyznana kwota pokryła całkowicie koszty wydania publikacji *Archiwalia polskie 1772-1918 w archiwach austriackich*), funduszy przyznanych w ramach programu DELOS (umożliwiły sfinansowanie wydania trzech tytułów: *Archiwa w postaci cyfrowej. Materiały międzynarodowych warsztatów DELOS CEE; Ochrona dziedzictwa cyfrowego. Zalecenia, Archives in the Society*), oraz Ministerstwa Kultury (przyznana kwota pokryła koszty wydania folderu *Historia rodzinna*, przygotowanego na „Dni Otwarte Archiwów” oraz publikacji *Archiwum Państwowe w Elblągu z siedzibą w Malborku. Informator o zasobie archiwalnym*. Ponadto wydanie 3. informatora *Księgi metrykalne i stanu cywilnego w Polsce* zostało całkowicie sfinansowane przez wydawnictwo DIG przy zerowym udziale finansowym ze strony NDAP, natomiast koszty wydania *Tek Archiwalnych t. 7* i publikacji *Polska-Ukraina: trudna odpowiedź* zostały podzielone między NDAP (koszty druku) a współwydawcę - w pierwszym przypadku AAN (koszty łamania), w drugim Ośrodek KARTA (koszty łamania).

Nakłady książek wydanych w 2003 r. mieszczą się w przedziale od 300 do 500 egz. W nakładach większych wydajemy *Archeion* oraz informatory i przewodniki po zasobach archiwów (600–500 egz.), a także publikacje o charakterze informacyjnym wykorzystywane w bieżącej pracy archiwów – w roku minionym były to publikacje: *Historia rodzinna* (5500 egz.), *Archiwa w postaci cyfrowej* (1000 egz.), *Ochrona dziedzictwa cyfrowego. Zalecenia* (1000 egz.), *Archives in the Society. Materiały IX Międzynarodowej Konferencji Archiwalnej Colloquia Jerzy Skowronek dedicata* (1000 egz.).

Spośród tytułów realizowanych w 2003 r, 10 wydawano w 4 firmach poligraficzno-wydawniczych:

1.	ASPRA-JR	4 tytuły
2.	Amalker 2	4 tytuły
3.	Wydawnictwo DiG	1 tytuł
4.	Dialog. Wydawnictwo Edukacyjne	1 tytuł

Były to tytuły, które ze względu na ich parametry wydawnicze (twarda okładka, konieczność szycia oraz wyznaczony, krótki, termin wydania książki) nie zdołano wydrukować samodzielnie w drukarni AP w Przemyślu. Natomiast 9 tytułów wydrukowano (bądź jest w druku) w Przemyślu.

Koszt druku 1 ark. wyd. w drukarni AP w Przemyślu kształtuje się średnio na poziomie 120,00 zł. Dla porównania w drukarniach profesjonalnych w Warszawie wynosi średnio 370,00 zł.

II. DYSTRYBUCJA WYDAWNICTW

W 2003 r. w zakresie działalności dystrybucyjnej wydano z magazynu ogółem 18 424 książki o łącznej wartości 267 201,60 zł.

Rozpowszechnianie książek ogółem w latach 2000-2003

Rok	Ilość egzemplarzy	Wartość wydanych książek
2000	7271	99 798,50
2001	7584	154 833,00
2002	6882	194 311,00
2003	18 424	267 201,60

W 2003 r. liczba wydanych z magazynu publikacji wzrosła w porównaniu do danych z lat poprzednich. Przyczyna wzrostu związana jest z przekazaniem książek z magazynu wydziału do dyspozycji archiwów państwowych na „Dni Otwarte”. Publikacje NDAP rozpowszechniane są na dwa sposoby: w formie płatnej i bezpłatnej.

Rozpowszechnianie płatne w latach 2000-2003:

Rok	Ilość egzemplarzy	Wartość
2000	3338	47 363,70
2001	4027	66 885,90
2002	3162	71 316,80
2003	2576	64 023,00

W 2003 r. zrealizowano 340 zamówień odpłatnych (w 2002 r. było ich 388, w 2001 r. — 315). Sprzedano i przekazano do sprzedaży w księgarniach i hurtowniach 2576 książek o wartości 64 023,00 zł. Mniejsza niż w okresie poprzednim sprzedaż książek wiąże się z

krótszym funkcjonowaniem magazynu. W 2003 r. wystawiono 206 rachunków pobraniowych i gotówkowych (w 2002 r. — 244.) oraz 134 rachunki przelewowe (w 2002r. —144).

Książki sprzedawane są odbiorcom indywidualnym, wstawiane do księgarń i hurtowni oraz wysyłane pocztą, na zamówienie (291 zamówień). Wśród nabywców znalazły się osoby prywatne w kraju i za granicą, biblioteki naukowe, biblioteki wyższych uczelni, archiwa parafialne, seminaria duchowne, muzea, oddziały Instytutu Pamięci Narodowej, kancelarie sejmowe i prezydenta, urzędy miejskie, instytuty Polskiej Akademii Nauk oraz ARS POLONA.

Wydział Wydawnictw ponadto organizował kiermasze książkowe przy okazji różnych imprez m.in. wizyty Księcia Kentu, promocji książki *Wołyń Galicja Wschodnia...*; „Dni Otwartych Archiwów” oraz uczestniczył w Targach Książki Historycznej (27.XI.—30.XI.2003r.), w trakcie których sprzedano 92 książki za 1721,80 zł. W 2003 r. do najlepiej sprzedających się na Targach tytułów należały: *Plany ogólne Warszawy 1809-1916 w zbiorach AGAD; Wytyczne opracowania dokumentów pergaminowych i papierowych; Po mieczu i po kądzieli CD; Archiwa w Polsce. Informator adresowy; Kresy Wschodnie II Rzeczypospolitej w fotografii* Stoisko NDAP odwiedziło ok. 500 osób.

Rozpowszechnianie bezpłatne w latach 2000-2003

Lata	Ilość egzemplarzy	Wartość
2000	3939	52 434,80
2001	3557	87 947,10
2002	3720	122 994,30
2003	15848	203 178,60

W 2003 roku zrealizowano 369 zamówień bezpłatnych, wydano 15 848 książek o wartości 203 178,60 zł. Wydanie z magazynu bezpłatne większej liczby książek niż w latach poprzednich wiąże się z zagospodarowaniem nadmiernych zapasów magazynowych oraz przekazaniem ich do dyspozycji archiwów w Polsce w związku z „Dniami Otwartymi Archiwów”. Ponadto zostały zrealizowane zaległe wysyłki egzemplarzy autorskich książek oraz rozdzielnik dla instytucji zagranicznych współpracujących z NDAP. Wśród odbiorców egzemplarzy bezpłatnych wydawnictw NDAP znajdują się:

- autorzy (egzemplarze autorskie)
- biblioteki wymienione w ustawie o egzemplarzach obowiązkowych (19)
- dyrektorzy NDAP
- biblioteki : NDAP i Archiwów Państwowych (97 egzemplarzy)
- instytucje krajowe prowadzące wymianę książek z NDAP
- wybrane archiwa zagraniczne współpracujące z NDAP, które przekazują nam publikacje w ramach wymiany bezdewizowej na podstawie zawartych umów bezpośrednich i rządowych (69 instytucji z 36 krajów)

Działalność wydawnicza archiwów państwowych

Znaczna większość archiwów państwowych (19), podobnie jak w latach poprzednich, również w 2003 r. wydawała samodzielnie (jako instytucje sprawcze a zarazem wydawcy), w koedycji z innymi instytucjami (wydawcami) lub tylko jako instytucje sprawcze własne publikacje. Liczba archiwów samodzielnie wydających książki zwiększa się każdego roku. Dla porównania w 2002 r. takich archiwów było 16, a w 2001 r. 14. Stała pozostaje też grupa archiwów, które w ciągu trzech lat nie wydały w ten sposób nic (Częstochowa, Katowice, Kielce, Leszno, Olsztyn, Opole, Poznań, Radom, Toruń). Wśród archiwów, które opublikowały najwięcej tytułów należy wymienić AP w Szczecinie (11) i AP w Przemyślu (6) - dysponujące własnym zapleczem poligraficzno-drukarskim.

W roku sprawozdawczym przygotowano w archiwach państwowych 45 tytułów o objętości 455,54 ark wyd. (w 2002 r. – 36 tytułów o objętości 429, 29 ark. wyd.; w 2001 r. – 338,7 ark. wyd.).

Większość wymienionych publikacji ukazała się dzięki dotacjom uzyskanym przez archiwa państwowe bądź dofinansowaniu ich przez NDAP. Źródłem tych dotacji były najczęściej władze miejskie i samorządowe, fundacje działające przy archiwach, oddziały SAP-u, uczelnie wyższe oraz często sami autorzy publikacji.

Wspomniane tytuły pod względem objętości arkuszy wydawniczych mieszczą się w przedziale od 0,6 do 36, natomiast nakłady publikacji wydanych przez archiwa kształtują się w granicach od 100 do 1000 egz. Pod tym względem nie zaszły żadne istotne zmiany na przestrzeni ostatnich 3 lat. Nie zmieniły się również proporcje wśród rodzajów wydawanych publikacji. Nadal archiwa publikują najczęściej czasopism (13), opracowań o charakterze historycznym (17) oraz inwentarzy, sumariuszy i katalogów – w tym ostatnim przypadku są to najczęściej katalogi wystaw dokumentów archiwalnych (7).

III. Rozkład publikacji w ramach poszczególnych grup tematycznych wydawanych w latach 2001-2003

Lp	Rodzaj publikacji	ILOŚĆ 2001	ILOŚĆ 2002	ILOŚĆ 2003
1	PRACE Z ZAKRESU ARCHIWISTYKI I ARCHIWOZNAWSTWA	5	3	4
2	CZASOPISMA ARCHIWALNE I WYDAWNICTWA SERYJNE	7	13	13
3	INFORMATORY I PRZEWODNIKI	2	2	2
4	INWENTARZE, SUMARIUSZE I KATALOGI	6	5	7
5	ŹRÓDŁA HISTORYCZNE	2	2	2
6	INNE OPRACOWANIA	7	9	17
	RAZEM	29	34	45

Wśród publikacji wydanych w 2003 r. uwagę zwracają:

- STAN WOJENNY NA FALACH ROZGŁOŚNI POLSKIEJ RADIA WOLNA EUROPA. DODATEK DO NR 39 „KARTY” – CD-ROM /ADM/
- WYKAZ ULIC BIAŁEGOSTOKU W LATACH 1799–2000, M. KIETLIŃSKI, A. LASZUK, BIAŁYSTOK 2003, ISBN 83-910713-18-3 /AP BIAŁYSTOK/
- ŁÓDZKIE GETTO 1940–1944. THE ŁÓDŹ GHETTO 1940–1944. VADEMECUM. WYDANIE DRUGIE POPRAWIONE I UZUPEŁNIONE, J. BARANOWSKI, ŁÓDŹ 2003, ISBN 83-904646-7-2 /AP ŁÓDŹ/
- ZIGEUNERLAGER IN LITZMANNSTADT 1941–1942. THE GYPSY CAMP IN ŁÓDŹ 1941–1942, J. BARANOWSKI, ŁÓDŹ 2003, ISBN 83-914223-8-0 /AP ŁÓDŹ/
- DOKUMENTACJA UPADŁOŚCIOWA ODZWIERCIEDLENIEM PROCESÓW TRANSFORMACJI GOSPODARCZEJ W POLSCE LAT DZIWIĘCDZIESIĄTYCH DWUDZIESTEGO WIEKU, G. TROJANOWSKI, PRZEMYŚL 2003, ISBN 83–88172–17–4 /AP PRZEMYŚL/
- ALEKSANDRA Z KSIĄŻĄT CZARTORYSKICH OGIŃSKA, U. GŁOWACKA-MAKSYMIOUK, SIEDLCE 2003, ISBN 83-906935-8-5 /AP SIEDLCE/
- DOKUMENTY ARCHIWALNE SŁUŻBY BEZPIECZEŃSTWA DOTYCZĄCE WYDARZEŃ POLITYCZNYCH 1968 R. W WOJEWÓDZTWIE KOSZALIŃSKIM, K. KOZŁOWSKI, SZCZECIN 2003, ISBN 83-89341-08-5 /AP KOSZALIN + AP SZCZECIN/
- INFORMATOR O ZASOBIE ARCHIWUM PAŃSTWOWEGO W ZIELONEJ GÓRZE, RED. Z. BUJKIEWICZ, W. STRZYŻEWSKI, ZIELONA GÓRA 2003, ISBN 83-87321-56-6 /AP ZIELONA GÓRA/.

Część archiwów może pochwalić się własnymi tytułami wydawnictw seryjnych i czasopism, które wydaje całkowicie samodzielnie, bądź korzystając z dofinansowania NDAP. Do wydawnictw tych w 2003 r. zaliczają się: *Nadwarciański Rocznik Historyczno-Archiwalny* (AP w Szczecinie oddział w Gorzowie Wielkopolskim), *Krakowski Rocznik Archiwalno-Historyczny* (AP Kraków), *Prace Historyczno-Archiwalne* (AP Rzeszów), *Szczeciński Informator Archiwalny* (AP Szczecin), *Kronika Warszawy* (AP Warszawa), *Teki Archiwalne* (AAN). *Archiwariusz Zamojski* (AP Zamość).

71. KADRY

7.1. 1. Zatrudnienie

zatrudnienie w 2003 roku:	etaty	osoby
w archiwach państwowych	1335,27	1400
w Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych	60,3	62
łącznie	1395,57	1462

zatrudnienie w archiwach państwowych:	etaty	osoby
pracownicy:		
naukowi	14,30	15
archiwiści	831,00	847

	konserwatorzy	69,70	74
	administracja	189,45	205
	obsługa	230,82	259
łącznie		1335,27	1400

7.1.2. Fluktuacja

1/ przyjęci do pracy		etaty	osoby
pracownicy AP:	naukowi	0	0
	archiwiści	81,75	86
	konserwatorzy	4,70	6
	administracja	18,55	22
	obsługa	29,50	35
	w Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych	10,65	12
łącznie		145,15	161

2/ zwolnieni z pracy		etaty	osoby
pracownicy AP:	naukowi	0	0
	archiwiści	55	62
	konserwatorzy	9,2	10
	administracja	13,1	17
	obsługa	24,5	33
	w Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych	3,6	5
łącznie		105,4	127

7.1.3. Absencja w archiwach państwowych i NDAP

	osoby	dni	z tego w NDAP	
zwolnienia lekarskie	595	12731	22	493
urlopy macierzyńskie	23	1570	0	0
urlopy wychowawcze	12	2383	0	0
urlopy bezpłatne	45	1544	3	10
nieobecność usprawiedliwiona	341	970	9	19
nieobecność nieusprawiedliwiona	0	0	0	0
łącznie	1016	19198	34	522
<i>w wyniku absencji utracono 84 etaty, z czego z powodu zwolnień lekarskich 56</i>				

Szczecin	0	6	0	1	0	0	0	0	1	1	1
Toruń	1	0	1	0	0	3	0	1	1	0	0
Warszawa	5	5	2	1	0	2	0	0	0	1	17
Wrocław	2	3	0	0	1	2	0	0	3	0	5
Zamość	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0
Ziel.Góra	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	2
AP razem	20	48	8	8	3	48	1	7	24	29	76
NDAP	4	3	1	1	0	0	0	0	0	0	17
ogółem	24	51	9	9	3	48	1	7	24	29	93

7.1.5. Aktualny stan przygotowania zawodowego pracowników

wykształcenie wyższe		magisterskie	licencjat	podyplomowe
archiwalne		295	2	183
historyczne		217	3	11
pozostałe		147	24	24
łącznie		659	29	218
z tego w NDAP				
archiwalne		5	0	3
historyczne		15	0	0
pozostałe		25	3	2
razem NDAP		45	3	5
nieukończone studia wyższe		magisterskie	licencjat	
archiwalne		3	0	
historyczne		6	1	
pozostałe		25	3	
łącznie		34	4	
z tego w NDAP				
archiwalne		0	0	
historyczne		1	0	
pozostałe		2	1	
razem NDAP		3	1	
studium policealne				
archiwalne	24			
pozostałe	36			
łącznie	60			
z tego w NDAP				
archiwalne	0			
pozostałe	2			
razem w NDAP	2			

7.1.6 Naczelnny Dyrektor Archiwów Państwowych:

- z dniem 1 maja powołała mgr Ewę Podgórską na stanowisko dyrektora Archiwum Dokumentacji Mechanicznej w Warszawie,
- z dniem 18 listopada powierzyła mgr Jolancie Louchin pełnienie obowiązków dyrektora Archiwum Akt Nowych w Warszawie, do czasu powołania dyrektora tej placówki.

Po pomyślnym zaliczeniu postępowania kwalifikacyjnego w służbie cywilnej, z dniem 1 października czterech pracowników archiwów państwowych (po jednym z: NDAP oraz Archiwum Państwowego w Krakowie, Koszlinie, Łodzi) zostało mianowanych przez Szefa Służby Cywilnej urzędnikami służby cywilnej.

31 grudnia 18 osób było zatrudnionych na stanowiskach naukowych, w tym: 2 profesorów, 2 docentów, 13 adiunktów (12 doktorów i 1 magister) i 1 asystent.

Laureatami Nagrody Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych za rok 2003 zostali:

- 1) mgr Ryszard Wojtkowski, dyrektor Archiwum Państwowego m. st. Warszawy,
- 2) mgr Anna Michaś, kierownik Pracowni Konserwacji Archiwum Państwowego w Krakowie.

W roku ubiegłym zostali odznaczeni:

- 1 osoba Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski,
- 1 osoba Złotym Krzyżem Zasługi,
- 5 osób Srebrnym Krzyżem Zasługi,
- 6 osób Brązowym Krzyżem Zasługi,
- 5 osób „Medalem Komisji Edukacji Narodowej”,
- 1 osoba złotą odznaką „Za opiekę nad zabytkami”,
- 1 osoba odznaką honorową Gryfa Zachodniopomorskiego,
- 9 osób odznaką honorową „Za Zasługi dla Archiwistyki”.

7.2. Finanse

Ustawa budżetowa na 2003 r. określiła wydatki archiwów państwowych na kwotę 67.041 tys. zł. Po uwzględnieniu skutków finansowych zmian wynagrodzeń wraz z pochodnymi z tytułu uzyskania dodatkowych etatów na uruchomienie działalności w zakresie przechowywania dokumentacji pracowniczej: organizację Archiwum Przechowywania Dokumentacji Osobowo-Płacowej, przyznania pracownikom archiwów statusu urzędnika służby cywilnej i zwiększenia środków inwestycyjnych na zakup sprzętu komputerowego dla systemu bankowości elektronicznej „enbepe”, wydatki te na koniec roku wyniosły 67.310,8 tys. zł i były wyższe od zapisu ustawy budżetowej o 0,4 %. Od wydatków za 2002 r. były one wyższe o 16,2 %.

Struktura wydatków archiwów państwowych lata 2001-2003 (w tys. zł)

Rodzaj wydatku	2001		2002		2003		Wskaźniki wzrostu %	
	Wykonanie kwota	%	Wykonanie kwota	%	Wykonanie kwota	%	2002/2001	2003/2002
1. Płace brutto z wypłatą nagrody rocznej („13”)	35.335,9	56,6	35.673,9	61,6	38.227,0	56,8	1,0	7,2
2. Pozostałe wynagrodzenia z pochodnymi	8.155,6	13,1	8.202,9	14,1	8.459,6	12,6	0,6	3,1
3. Rzeczowe (eksploatacyjne)	11.154,8	17,9	9.881,0	17,1	10.734,2	15,9	-11,4	8,6
4. Inwestycyjne	7.774,7	12,4	4.165,0	7,2	9.890,0	14,7	-46,4	137,4
Razem	62.420,9	100,0	57.922,8	100,0	67.310,8	100,0	15,6	16,2

Powyższe dane wskazują na nieznaczną poprawę sytuacji archiwów państwowych w 2003 roku. Widać to szczególnie w działalności inwestycyjnej. Jednak ten wzrost wiąże się głównie (2 781 tys. zł) z budową w Milanówku obiektu dla Archiwum Przechowalnictwa Dokumentacji Osobowo-Płacowej po zlikwidowanych i upadłych jednostkach organizacyjnych.

W wydatkach rzeczowych (eksploatacyjnych) mimo poprawy, archiwa nie osiągnęły jeszcze poziomu z 2001 roku. Stąd m.in. w ramach środków rzeczowych przeznaczonych na działalność bieżącą w 2003 r. finansowane były przede wszystkim koszty eksploatacyjne oraz niezbędne wydatki na konserwację sprzętu komputerowego i kserograficznego, urządzeń instalacyjnych, grzewczych, sygnalizacji antywłamaniowej, odgromowej i przeciwpożarowej, podłączenia do internetu oraz drobne remonty pomieszczeń magazynowych i biurowych. Jedynie AP w Piotrkowie Trybunalskim prowadziło prace remontowe budynku Oddziału w Tomaszowie Mazowieckim, m.in. wymieniło pokrycie dachowe (z eternitu). AGAD zakończył, trwające kilka lat, prace związane z wymianą dachówki na swoim budynku. Łącznie na te prace w 2003 roku w archiwach wydano 1.039 tys.zł. podczas gdy w 2001 roku 1.655 tys.zł., a w 2002 roku tylko 932 tys.zł.

W ramach **działalności inwestycyjnej** wykonano prace adaptacyjno-modernizacyjne w niżej wymienionych obiektach:

1) AP Warszawa – zakończono i rozliczono adaptację obiektu Oddziału w Mławie. Wyposażono pomieszczenia w niezbędny sprzęt, meble i regały kompaktowe. Wymieniono pokrycie dachowe wraz z instalacją odgromową na budynku Oddziału w Pułtusk	265,0 tys. zł
2) Archiwum Akt Nowych – kontynuowano rozpoczętą w 2000 r. wymianę instalacji klimatyzacyjnej i grzewczej pomieszczeń magazynowych i biurowych	1.090,0 tys. zł
3) AP Katowice - kontynuowano prace modernizacyjne b. koszar wojskowych na obiekcie nr 1	790,0 tys. zł
4) AP Kalisz - rozpoczęto prace adaptacyjne budynku uzyskanego nieodpłatnie od władz miasta na siedzibę Archiwum	649,0 tys. zł
5) AP Wrocław – kontynuowano przebudowę pomieszczeń archiwalnych i ciągów komunikacyjnych w siedzibie we Wrocławiu. W Oddziale w Legnicy wykonano pozostałe prace adaptacyjne w budynku byłej szkoły przekazany nieodpłatnie przez władze miasta w trwały zarząd na cele archiwalne	200,0 tys. zł
6) AP Koszalin – rozpoczęto generalną modernizację siedziby Archiwum	284,0 tys. zł.

7) AP Lublin – rozpoczęto prace modernizacyjne siedziby Archiwum i Oddziału w Kraśniku	240,0 tys. zł.
8) AP Siedlce – rozpoczęto modernizację siedziby w części uzyskanej po Urzędzie Gminy	271,0 tys. zł.
9) AP Poznań – kontynuowano prace modernizacyjne Oddziału w Gnieźnie i prowadzono modernizację siedziby w Poznaniu	505,0 tys. zł.
10) AP Suwałki – wymieniło instalację c.o. w budynku Oddziału w Ełku	25,0 tys. zł.
11) NDAP – wykupiono i podjęto modernizację obiektu w Milanówku na siedzibę i magazyny dla nowego Archiwum Dokumentacji Osobowej i Płacowej	<u>2.781,0 tys. zł.</u>
Razem wydatki o charakterze inwestycji budowlanych	7.100,0 tys. zł.

W ramach zakupów majątkowych dokonano zakupu:

a) sprzętu komputerowego (w tym do systemu „enbepe” 138 tys.zł.	976,4 tys. zł.
b) wyposażenia magazynów archiwalnych w regały	1.234,0 tys. zł.
c) sprzętu reprograficznego, czytników i drobnego wyposażenia do konserwacji i systemów alarmowych	<u>579,6 tys. zł.</u>
Razem zakupy majątkowe	2.790,0 tys. zł.

Działalność pozabudżetowa w archiwach państwowych w 2003 r. prowadzona była - w formie środków specjalnych przez 29 jednostek, natomiast w formie gospodarstw pomocniczych przez 10 archiwów. Archiwa Kielce, Opole i Wrocław zawiesiły działalność gospodarstw w 2003 roku.

Łączne dochody z obu tych rodzajów działalności zamknęły się kwotą 4.010,2 tys. zł, z czego przychody z gospodarstw pomocniczych wyniosły 1.381,2 tys. zł, a ze środków specjalnych 2.629,0 tys. zł.

Przychody te w stosunku do 2002 roku zwiększyły się o prawie 29,4 %, a ich udział w wydatkach budżetowych na działalność 2003 roku wyniósł 6,0 %.